

Tord Finne Vedøy og Astrid Skretting

Ungdom og rusmidler

Resultater fra spørreskjemaundersøkelser 1968 – 2008

SIRUS-Rapport nr. 5/2009
Statens institutt for rusmiddelforskning
Oslo 2009

Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) ble opprettet 1. januar 2001 som en sammenslåing av Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning (SIFA) og dokumentasjonsseksjonen og biblioteket i Rusmiddeldirektoratet. SIRUS har som formål å utføre og formidle forskning og dokumentasjon omkring rusmiddelspørsmål, med særlig vekt på samfunnsvitenskapelige problemstillinger. Instituttet er også kontaktpunkt for Det europeiske narkotikaovervåkningscenteret i Lisboa, EMCDDA.

Copyright SIRUS

Oslo 2009

ISBN 978-82-7171-322-5

ISSN 1502-8178

SIRUS

Pb. 565 Sentrum

0105 Oslo

Besøksadresse: Øvre Slottsgate 2B

Telefon: 22 34 04 00

Fax: 22 34 04 01

E-post: sirus@sirus.no

Nettadresse: <http://www.sirus.no>

Design og grafisk produksjon:

07 Gruppen 2009

www.07.no

Forord

Denne rapporten er en sammenstilling av data fra spørreskjemaundersøkelser blant 15–20-åringer om bruk av rusmidler for årene 1968–2008. Den er først og fremst ment som en hjelp til alle som er engasjert i arbeid omkring ungdom og rusmidler og er en oppfølging av *Ungdom og rusmidler* (Skretting 2000). Undersøkelsene belyser utvikling over tid. Data er derfor stort sett presentert i en rekke figurer.

De årlige ungdomsundersøkelsene er såkalte postale undersøkelser. På samme måte som i andre undersøkelser har de gjennom flere år hatt en fallende svarprosent. SIRUS har derfor kommet til den beslutning at vi ikke lenger finner det faglig forsvarlig å fortsette undersøkelsene i den form de har hatt til nå. Rapporten markerer dermed også avslutningen på de tradisjonelle årlige ungdomsundersøkelsene. SIRUS anser det imidlertid som viktig å kunne følge utviklingen når det gjelder ungdoms bruk av rusmidler og vil derfor prøve ut andre surveymetoder.

Det foreligger flere norske undersøkelser om ungdom og rusmiddelbruk. Eksempelvis inngår bruk av rusmidler i de omfattende «Ung i Norge» undersøkelsene i regi av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), der ulike sider ved ungdoms livssituasjon kartlegges. Norge inngår også i The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD) som kartlegger bruk av rusmidler blant 15/16-åringer i 35 land. Det er her gjort datainnsamlinger i 1995, 1999, 2003 og 2007. Den internasjonale rapporten med analyse av data fra 2007-undersøkelsen finnes på www.espad.org. Videre foreligger det en lang rekke lokale undersøkelser.

Oslo

Mai 2009

Tord Finne Vedøy og Astrid Skretting

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning og problemstilling	10
1.1 Utvalget	11
1.2 Mål som inngår i rapporten	12
1.3 Metode	13
1.4 Rapportens oppbygning	15
1.5 Hvor stor andel av ungdommene har brukt rusmidler?	15
2 Alkohol	17
2.1 Hvor mange har drukket alkohol?	17
2.2 Når begynner ungdom å drikke?	19
2.3 Alkoholbruk siste fire uker	21
2.4 Hvor mye drikker ungdom?	23
2.5 Regionale forskjeller	30
2.6 Hvor mye drikker ungdom av gangen?	31
2.7 Beruselse	33
2.8 Negative konsekvenser av alkoholbruk	36
2.9 Holdninger til venners alkoholbruk	37
2.10 Hjemmebrent	38
2.11 Oppsummering	40
3 Cannabis	41
3.1 Bruk noen gang og siste seks måneder	41
3.2 Kjønn og alder	44
3.3 Regionale forskjeller	47
3.4 Hva kjennetegner de som har brukt cannabis?	48
3.5 Trivsel	52
3.6 Tilgjengelighet	53
3.7 Holdninger til cannabis	56
3.8 Oppsummering	58

4 Tobakk	59
4.1 Endringer i røyking over tid	60
4.2 Bruk av snus	63
4.3 Regionale forskjeller	64
4.4 Oppsummering	65
5 Andre rusmidler	66
5.1 Narkotiske stoffer utenom cannabis	66
5.1.1 Bruk	66
5.1.2 Tilgjengelighet og holdninger	69
5.2 Sniffing av løsemidler	71
5.3 Psykofarmaka	74
5.4 Oppsummering	76
6 Sammenhengen mellom bruk av cannabis eller alkohol og andre rusmidler	77
Referanser	79
English summary	81

Sammendrag

Rapporten gir en oversikt over bruk av rusmidler blant ungdom i alderen 15 til 20 år basert på to parallelle tverrsnittsundersøkelser utført av SIFA/SIRUS. Den ene undersøkelsen omfattet ungdom registrert bosatt i Oslo og ble gjennomført årlig fra 1968 til og med 2008. Den andre omfattet hele landet, inkludert Oslo, og ble første gang foretatt i 1986. Fra og med 1990 ble også denne gjennomført som en årlig undersøkelse

Alkohol

Det store flertall (omkring 80 prosent) av 15–20-åringene svarte at de hadde drukket alkohol *noen gang*. I de senere år har det vært en større andel jenter enn gutter som oppgir at de noen gang har drukket alkohol. For årene 2006–2008 sett under ett, var den gjennomsnittlige debutalder i aldersgruppa 15–20 år i underkant av 15 år for øl, omkring 15 år for «rusbrus», og omkring 15,5 år for vin og brennevin. Den gjennomsnittlige debutalder har gått noe opp i de senere år.

I perioden 2006–2008, oppga omkring 60 prosent av 15–20-åringene å ha drukket alkohol i løpet av *de siste fire ukene*. Øl var den drikkesorten flest oppga å ha drukket. Dette gjaldt både guttene og jentene. Beregnet årlig alkoholforbruk i aldersgruppen 15–20 år økte i siste halvdel av 1990-tallet, men har stort sett stabilisert seg etter årtusenskiftet. I den samme perioden var det beregnede årlige alkoholforbruket 4,9 liter ren alkohol for ungdom på landsbasis (4,1 liter for jenter og 5,6 liter for gutter), mens det var 5,4 liter i Oslo-utvalget (4,5 liter for jenter og 6,2 liter for gutter).

I de senere år har omkring to av tre oppgitt at de har kjent seg tydelig beruset. For årene 2006–2008 sett under ett, oppga noe under 20 prosent i Oslo og noe over 20 prosent på landsbasis at de hadde kjent seg tydelig beruset mer enn *50 ganger i livet*. Denne andelen økte i siste halvdel av 1990-tallet, mens det var en jevn nedgang etter årtusenskiftet. Forskjellen mellom gutter og jenter har imidlertid vært langt mindre i de senere år, enn hva tilfellet var på begynnelsen av 1990-tallet. Omkring 10 prosent oppga å ha vært beruset mer enn *25 ganger i løpet av de siste seks månedene*.

For årene 2006–2008 sett under ett, oppga noe over ¼ av alle ungdommer at de hadde opplevd krangel, noe over 10 prosent at de hadde opplevd slagsmål og noe over 10 prosent at de hadde vært utsatt for ulykke i forbindelse med alkoholkonsum.

Cannabis

I siste halvdel av 1990-tallet var det en økning i andelen som oppga at de hadde brukt cannabis *noen gang*. Ved årtusenskiftet oppga i underkant av 20 prosent på landsbasis og i underkant av 30 prosent i Oslo at de noen gang hadde brukt hasj eller marihuana. I den senere tid har det imidlertid vært en klar nedgang og i årene 2006–2008 svarte i overkant av 10 prosent på landsbasis og i underkant av 20 prosent i Oslo at de hadde brukt cannabis.

Andelen som oppga bruk av cannabis i løpet av *de siste seks månedene* har vist en tilsvarende utvikling. Mens det ved årtusenskiftet var i underkant av 10 prosent på landsbasis og omkring 17 prosent i Oslo som oppga å ha brukt cannabis i løpet av de siste seks månedene, var denne andelen sunket til omkring seks prosent på landsbasis og 10 prosent i Oslo for årene 2006–2008 samlet. Det er liten eller ingen forskjell mellom gutter og jenter når det gjelder bruk av cannabis.

I de senere år har omkring én av tre i landet som helhet oppgitt at de har blitt tilbudt cannabis og litt over halvparten at de tror de ville kunne klare å skaffe seg cannabis i løpet av to-tre dager. De tilsvarende resultatene hvis vi bare ser på Oslo, var at oppimot halvparten oppga at de hadde blitt tilbudt hasj eller marihuana og omkring to av tre trodde de ville kunne klare å skaffe stoffet.

Det overveiende flertallet var av den oppfatning at cannabis ikke burde kunne selges fritt her i landet. Det var også bare et mindretall som sa at de kunne tenke seg å prøve cannabis hvis det ikke var fare for å bli arrestert.

Tobakk

Andelen 15–20-åringer som røyker sigaretter har gått jevnt ned i de senere år. For årene 2006–2008 samlet, oppga omkring 10 prosent at de røykte daglig, og omkring 10 prosent at de røykte av og til. I det samme tidsrommet oppga omkring 15 prosent av guttene og fem prosent av jentene at de brukte snus daglig, mens 25 prosent sa at de brukte snus av og til.

Andre narkotiske stoffer

Ved siden av cannabis var amfetamin det stoffet flest unge rapporterte å ha brukt *noen gang*. Andelen i aldersgruppen 15–20 år i landet som helhet som oppga at de noen gang hadde brukt amfetamin, økte til omkring fire prosent fram mot årtusenskiftet, for deretter å falle til rundt to prosent. Hvis vi bare ser på Oslo, var det ved årtusenskiftet omkring syv prosent som oppga at de noen gang hadde brukt amfetamin. Deretter var det en nedgang fram mot 2008, hvor omkring tre prosent oppga å ha brukt amfetamin. Hva angår andre narkotiske stoffer lå andelen som oppga å ha brukt disse stort sett på en halv til tre prosent i undersøkelsesperioden.

Sniffing av løsemidler og bruk av psykofarmaka

Ved de siste målingene var det i underkant av seks prosent som oppga at de *noen gang* hadde sniffet løsemidler og omkring to prosent som oppga at de hadde gjort dette i løpet av *de siste seks månedene* i begge utvalgene. Omkring fire prosent i perioden 2006–2008 oppga at de noen gang hadde brukt psykofarmaka uten at det var foreskrevet av lege.

Sammenheng mellom cannabis, alkohol og andre rusmidler

Det var en tydelig sammenheng mellom bruk av cannabis og andre rusmidler i begge utvalgene. Andelen som hadde prøvd amfetamin, heroin eller sniffing av lim var klart mye høyere blant de som også hadde brukt cannabis enn blant dem som aldri hadde brukt dette stoffet. Vi ser en tilsvarende sammenheng når vi undersøker bruk av rusmidler etter hvor ofte respondentene hadde drukket seg beruset i løpet av de siste seks månedene.

1 Innledning og problemstilling

Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS), tidligere Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning (SIFA), begynte i 1968 med årlige spørreskjemaundersøkelser om bruk av rusmidler blant ungdom i Oslo. I undersøkelsens to første år ble det bare spurt om bruk av cannabis. Etter hvert ble det også stilt spørsmål om alkohol, tobakk og andre narkotiske stoffer. I 1986 ble det for første gang foretatt en tilsvarende undersøkelse på landsbasis og fra og med 1990 ble både Oslo-undersøkelsen og den landsomfattende undersøkelsen gjennomført årlig.

De to parallelle undersøkelsene ble gjennomført ved at man hvert år i månedsskiftet januar/februar sendte ut spørreskjemaer til to representative utvalg, ett utvalg av unge i alderen 15–20 år som var registrert bosatt i Oslo og ett utvalg som omfattet hele landet inklusive Oslo. Det at undersøkelsene har foregått over så mange år, gir god informasjon om endring i bruk av rusmidler blant ungdom over tid. I tillegg gjør de to utvalgene det mulig å sammenlikne bruk av rusmidler blant ungdom i en «storby» med landet som helhet.

Fra undersøkelsens begynnelse til midten av 1990-tallet, var det rundt 70 prosent som besvarte spørreskjemaene. I tiden som fulgte falt denne andelen, først til omkring 50 prosent, så til omkring 40 prosent. I et forsøk på å øke svarprosenten fikk de uttrukne respondentene i 2008-undersøkelsen mulighet til å velge om de ville svare på et postalt spørreskjema eller via Internett. Andelen som svarte falt imidlertid ytterligere til i overkant av 30 prosent. Den stadig fallende svarprosenten gjør at SIRUS ikke lenger finner det faglig forsvarlig å fortsette rekken av de tradisjonelle undersøkelsene. Den foreliggende rapporten vil derfor være en oppsummering av data fra de årene undersøkelsen er foretatt. For fortsatt å kunne følge utviklingen med hensyn til ungdoms bruk av rusmidler, vil SIRUS i årene som kommer prøve ut andre surveymetoder. En undersøkelse som i noen grad omfatter den samme aldersgruppen er ESPAD-undersøkelsen av 15/16-åringer som gjennomføres i en rekke europeiske land (for resultater fra den siste undersøkelsen i 2007, se espad.org).

I denne rapporten ønsker vi å gi en oversikt over utvikling i bruk av alkohol, tobakk, narkotika og andre rusmidler blant ungdom i alderen 15 til 20 slik det framkommer i de årene disse undersøkelsene har funnet sted. Utvikling over tid vises i figurer. Det kan også være av interesse å gi et bilde av aktuell bruk av ulike rusmidler. For å få et bedre tallgrunnlag har vi i denne sammenheng sett på årene 2006–2008 samlet. Dette vises i tabeller. Rapporten er en oppfølging av *Ungdom og rusmidler* som gjenga resultater fra de samme undersøkelsene for årene 1968–99 (Skretting 2000).

Hensikten med rapporten er todelt. For det første ønsker vi å undersøke hvordan bruken av forskjellige rusmidler har endret seg over de siste tiårene. Det vil bli lagt særlig vekt på bruken av alkohol og cannabis da disse er henholdsvis det mest brukte legale og illegale rusmidlet i Norge. En bekymring om at bruk av cannabis har sammenheng med psykososiale variabler som hvem man bor med, hvor tilfreds man er med livet og i hvilken grad man har avbrutt skolegang gjør at vi undersøker disse for cannabis, men ikke for alkohol. Ei heller for andre narkotiske stoffer da antall respondenter som har prøvd slike stoffer er lavt. For det andre vil vi undersøke i hvilken grad situasjonen i perioden 2006–2008 skiller seg fra perioden 1997–1999.

1.1 Utvalget

De to utvalgene omfatter som nevnt ungdom i alderen 15 til 20 år i henholdsvis Oslo og landet som helhet. Spørreskjemaer ble sent per post og ble besvart anonymt. For å unngå at samme person besvarte undersøkelsen mer enn én gang mens hun eller han var i den aktuelle aldersgruppen (15–20 år), ble utvalgene trukket på bakgrunn av et rullerende system med fødselsdatoer. En slik utvalgsmetode innebærer at antall mulige respondenter vil variere fra år til år avhengig av størrelsen på fødselskullene. Bruttoutvalget ble utvidet i 2007 for å kompensere for den lave svarprosenten. I perioden 1968 til 1985 var antallet respondenter rundt 700. Etter at man inkluderte hele Norge steg det totale antall respondenter til mellom 2500 og 3500 samtidig som størrelsen på Oslo-utvalget forble uendret, med visse unntak. Etter årtusenskiftet var de to utvalgene i samme størrelsesorden, rundt 1500 respondenter, med unntak av de siste to årene da antallet steg til rundt 2500.

Et tilfeldig trukket utvalg omfatter kun de personene som er registrert bosatt i det aktuelle området på det tidspunkt utvalget trekkes. Dette betyr at personer som

eksempelvis bor i Oslo, men er folkeregistrert i en annen kommune, ikke vil inngå i Oslo-utvalget. I den grad disse personene har et annet rusmiddelbruksmønster enn personer som er registrert bosatt i Oslo, vil det «reelle» bildet av Oslo-ungdoms bruk av rusmidler avvike noe fra det som framkommer fra undersøkelsene. Et eksempel på dette er studenter som ofte er folkeregistrert i sine hjemkommuner og samtidig, slik vist av Tefre m.fl. (2007), har et høyt forbruk av alkohol.

Grunnen til at vi har fortsatt med Oslo-utvalget også etter at undersøkelsen ble gjort landsomfattende, er først og fremst at de årlige ungdomsundersøkelsene i Oslo representerer en lang tidsserie med informasjon om bruk av rusmidler blant ungdom. Ved å videreføre denne har vi hatt en enestående mulighet til å studere utviklingen over tid. Det er også av interesse å se på utviklingen i Oslo som «storby» sammenliknet med utviklingen på landsbasis. Når det gjelder bruk av illegale rusmidler viser erfaring både fra Norge og andre land, at de ulike stoffene som regel kommer til de større byene først, og at det der er en større andel av unge som prøver stoffene og blir brukere enn det man finner på landsbasis.

1.2 Mål som inngår i rapporten

Spørreskjemaet som ligger til grunn for undersøkelsen, inneholder spørsmål om bruk av alkohol, tobakk, ulike narkotiske stoffer, sniffing av løsemidler og bruk av psykofarmaka.

- Når det gjelder *alkohol* ser vi på andelen som hadde drukket forskjellige typer alkoholholdige drikker *noen gang*, gjennomsnittsalder ved første gangs bruk, andelen som hadde drukket alkoholholdige drikker i løpet av *de siste fire ukene*, beregnet gjennomsnittlig mengde ren alkohol drukket i løpet av siste år og andelen som drakk mer enn henholdsvis seks halvflasker øl/«rusbrus», én helflaske vin, 20 cl brennevin eller fire bokser cider siste gang de drakk de ulike typene alkohol. Vi ser også på andelen som hadde vært beruset én eller flere ganger i løpet av *de siste seks månedene*, mer enn 25 ganger i løpet av *de siste seks måneder* og mer enn 50 ganger *hittil livet*, andelen som hadde opplevd krangling, slagsmål, problemer med skolen/arbeidsstedet eller ulykker som følge av egen drikking, andelen som syntes at jevnaldrende venner og bekjente drikker mer enn de burde og andelen som hadde drukket hjemmebrent *noen gang*.
- For *cannabis* ser vi på andelen som oppga å ha brukt hasj eller marihuana henholdsvis *noen gang* og i løpet av *de siste seks månedene*. Vi ser på sammenheng mellom bruk og bosituasjon, avbrutt skolegang og trivsel. Vi ser

også på tilgjengelighet målt ved andelen som rapporterte at de kunne få tak i hasj i løpet av to-tre dager og andelen som hadde blitt tilbudt hasj eller marihuana. Som et mål på holdning til narkotika ser vi på andelen som oppga at de ville brukt cannabis hvis de visste at de ikke var fare for å bli arrestert og andelen som mente at cannabis burde kunne selges fritt.

- For *tobakk* presenteres andel som har oppgitt at de bruker sigaretter eller snus daglig og «av og til».
- For de *øvrige narkotiske stoffene* presenteres andelen som oppga å ha brukt disse noen gang, andelen som rapporterte at de hadde blitt tilbudt stoffene og andelen som ville prøvd amfetamin eller ecstasy hvis de visste at de ikke ville bli arrestert.
- For *sniffing av løsemidler* undersøkes andelen som hadde gjort dette *noen gang* og i løpet av *de siste seks månedene*.
- For bruk av *beroligende midler* (psykofarmaka) beskrives andelen som hadde brukt slike *noen gang* uten at det var foreskrevet av lege.

Vi vil i det som følger presentere resultater både fra Oslo- og landsutvalget over tid. For lettere å kunne skille resultater fra de to utvalgene vil resultater for Norge vises i linjediagram med punkter, mens resultater for Oslo vises i vanlig linjediagram. For å jevne ut eventuelle tilfeldige svingninger fra år til år, har vi brukt et treårig glidende gjennomsnitt.

Det gis som allerede nevnt, også et mer dagsaktuelt bilde. For å få et best mulig tallgrunnlag har vi her valgt å se på årene 2006–2008 samlet. I de fleste tilfeller er resultatene fra denne perioden sammenliknet med tre-årsperioden 1997–1999 som ble undersøkt i den foregående rapporten (Skretting 2000).

1.3 Metode

Det vil alltid være metodiske utfordringer knyttet til tverrsnitts-undersøkelser som denne. For det første vil noen av personene i det uttrukne utvalget ikke besvare spørreskjemaet. Dette kan være et problem hvis frafallet ikke er tilfeldig. Likeledes vil frafallet føre til at antall personer som inngår i undersøkelsen, blir mindre enn planlagt. En annen feilkilde er at noen gir feilaktige opplysninger, enten bevisst eller ubevisst. I noen tilfeller kan det skyldes at det spørres om hendelser som ligger tilbake i tid og dermed er vanskelige å huske, som for eksempel hvor mye man drakk av de ulike alkoholholdige drikkesortene sist gang man drakk disse. I de tilfeller der det spørres om bruk av illegale rusmidler må vi anta at noen

underrapporterer (eventuelt overrapporterer) bruk, alt etter hvilket miljø respondenten ferdes i. Disse feilkildene vil kunne gjøre seg gjeldende når vi trekker slutninger om befolkningen på bakgrunn av utvalget. Ved undersøkelse av relative forskjeller vil dette være av mindre betydning da feilkildene kan antas å være mer eller mindre konstante over tid og utvalgsområde (Pape & Storvoll 2006).

En tredje feilkilde er forbundet med beregningen av årlig alkoholkonsum. Da det er lite hensiktsmessig å spørre om hvor mye øl, vin eller brennevin respondentene drakk siste måned eller siste år, valgte man i ungdomsundersøkelsene å spørre hvor mye de drakk sist de drakk de ulike drikkesortene. Dette trenger ikke å være representativt for hva de drikker til vanlig. Det kan derfor forekomme både over- og underrapportering av alkoholkonsum og slik rapportering kan også være skjevt fordelt i befolkningen. Disse feilkildene gjør at det beregnede totalforbruket vil kunne avvike fra det reelle forbruket. Imidlertid vil feilkildene trolig være de samme over tid og resultatene vil derfor gi et godt bilde av relative endringer. Når det gjelder bruk av alkohol, er det også slik at beregnet årlig alkoholforbruk i befolkningen som helhet basert på selvrapporterte data, er lavere enn det registrerte alkoholforbruket (se f.eks. Horverak & Bye 2007). Det er imidlertid ikke mulig å anslå i hvilken grad dette også gjelder ungdom i alderen 15–20 år.

Er sammensetningen av individer i utvalget forskjellig fra sammensetningen i befolkningen som utvalget er trukket fra kan vi justere dette ved vekting. Dette innebærer at man i analysene gir underrepresenterte grupper i utvalget større og overrepresenterte mindre tyngde og dette gir et mer korrekt bilde av hvordan befolkningen handler. Vekting forutsetter at vi kjenner andelen med den aktuelle egenskapen både i populasjonen og i utvalget. Da vi har begrenset kunnskap om hvem som ikke besvarer spørreskjemaet, vil vektingen som oftest angå skjevheter i kjønn, alder, sosioøkonomisk status eller bosted.

Ungdomsundersøkelsen er vektet for kjønn og alder. For unge i alderen 15–20 år har vi befolkningsdata fra og med 1986. Dette innebærer at data for Oslo i perioden 1973 til 1985 ikke er vektet. Dette er mest sannsynlig ikke et problem da forskjellene mellom vektete og uvektete resultater gjennomgående er små i denne undersøkelsen.

Testing av forskjeller begrenser seg til testing av forskjeller mellom andeler og gjennomsnitt. Vi påstår at det er forskjeller i bruk av alkohol mellom grupper når det er mindre enn fem prosent sannsynlighet for at forskjellen skyldes tilfeldigheter. Det vil si at forskjellene er statistisk signifikante på femprosentnivå.

1.4 Rapportens oppbygning

Rapporten tar for seg bruk av ulike rusmidler i ungdomsbefolkningen med vekt på alkohol og cannabis. Deretter følger informasjon om bruk av tobakk og andre rusmidler som narkotiske stoffer, sniffing av løsemidler og bruk av beroligende midler.

Bakgrunnsvariablene som benyttes vil i noen grad variere mellom rusmidlene og reflekterer framgangsmåten i tidligere undersøkelser om bruk av rusmidler blant ungdom fra SIFA/SIRUS. For bruk av alkohol undersøker vi endringer over tid, mellom gutter og jenter og mellom ungdom på forskjellige alderstrinn. I tillegg undersøkes forskjeller mellom regioner i Norge og ungdommenes holdninger til venners bruk av alkohol.

For cannabis undersøker vi endringer over tid, etter kjønn og alder og regionale forskjeller. I tillegg undersøkes en rekke forhold som er av betydning for bruk av cannabis: om de bor med én eller begge foreldre, om de har avbrutt skolegang og i hvilken grad de er tilfredse med livet. Siden cannabis er et ulovlig rusmiddel undersøker vi også hvor lett ungdommene syntes det er å få tak i cannabis, om de ville ha prøvd det hvis de visste at de ikke ville bli straffet og i hvilken grad ungdommer syntes at cannabis burde være lovlig.

De to etterfølgende kapitlene undersøker bruken av henholdsvis tobakk og andre rusmidler («harde» narkotiske stoffer, løsemidler og beroligende midler) med vekt på endringer over tid. Rapporten avsluttes av et kapittel om sammenhengen mellom bruk av cannabis, alkohol og andre rusmidler.

1.5 Hvor stor andel av ungdommene har brukt rusmidler?

Et første steg for å undersøke rusmiddelbruk blant ungdom er å finne andelen som noen gang har brukt de ulike rusmidlene. Naturlig nok er det en langt større andel som har prøvd alkohol og tobakk enn hva gjelder illegale rusmidler (tabell 1.1).

Andelen som for årene 2006–2008 sett under ett, oppga at de hadde brukt alkohol noen gang, var omkring 80 prosent, og i samme størrelsesorden i Oslo som på landsbasis. Den lille forskjellen mellom Oslo og Norge sett under ett kan skyldes den relativt store andelen av personer med innvandrerbakgrunn i Oslo. Det er vist at disse bruker alkohol i mindre grad enn personer med norsk bakgrunn (Vedøy & Amundsen 2008). Andelen som oppga å ha drukket alkohol for årene 2006–2008

samlet, var noe mindre enn i årene 1997 – 99, da 83 prosent i landet som helhet og 82 prosent i Oslo oppga at de noen gang hadde gjort dette (Skretting 2000).

Når det gjelder cannabis var andelen som i årene 2006 – 2008 oppga at de noen gang hadde brukt hasj eller marihuana, vesentlig høyere i Oslo (19,5 prosent) enn i landet sett under ett (12 prosent) ($p < 0,001$). Det var også en større andel i Oslo (4,1 prosent) enn i landet som helhet (2,4 prosent) som oppga at de noen gang hadde brukt kokain/«crack» ($p < 0,001$).

Andelen som for årene 2006 – 2008 oppga at de noen gang hadde røykt tobakk, var rundt 50 prosent både i landet som helhet og i Oslo. Dette er nesten identisk med hva man fant for årene 1997 – 99.

For de andre rusmidlene finner vi for årene 2006 – 2008 samlet, ubetydelige forskjeller mellom Oslo og Norge, med unntak av kokain/«crack». Dette er et noe annet bilde enn hva som framkom for årene 1997 – 1999, da andelen 15 – 20-åringer som oppga at de noen gang hadde brukt amfetamin, ecstasy, LSD og beroligende midler var høyere i Oslo enn i landet som helhet (ibid). Dette tyder på at forskjellene mellom en storby som Oslo og resten av landet har minket med hensyn til hvor mange unge som noen gang har brukt disse narkotiske stoffene.

Tabell 1.1: Prosentandel av ungdom i alderen 15 – 20 år som oppga å ha brukt forskjellige rusmidler noen gang, NORGE og OSLO (2006 – 08 samlet).

	NORGE	OSLO
Alkohol	79,7 (N=7289)	78,1 (N=5732)
Tobakk	47,8 (N=7236)	49,4 (N=5691)
Cannabis	12,0 (N=7311)	19,5 (N=5750)
Sniffet løsemidler eller liknende	5,5 (N=7286)	5,4 (N=5744)
Amfetamin eller liknende	3,1 (N=7308)	3,0 (N=5751)
Ecstasy	1,7 (N=7300)	1,9 (N=5744)
Heroin eller liknende	0,5 (N=7303)	0,7 (N=5747)
LSD	0,6 (N=7302)	0,6 (N=5744)
Kokain eller «crack»	2,4 (N=7304)	4,1 (N=5749)
Beroligende midler	4,0 (N=7278)	3,9 (N=5715)

2 Alkohol

Alkohol har en lang historie i vår kultur og tradisjonelt har bruk av alkohol i Norden først og fremst vært knyttet til fest og høytid. Selv om alkohol er et legalt rusmiddel, er det imidlertid klare restriksjoner for produksjon, import, salg og skjenking. Man må eksempelvis være 18 år for å kjøpe øl og vin og 20 år for å kjøpe brennevin. Det at det ikke er lov å selge alkohol til ungdom under 18 år, forhindrer imidlertid ikke at de drikker. Delvis skaffer de seg alkohol på egen hånd, delvis drikker de alkohol hjemme sammen med foreldre og annen familie (Rossow, Pape & Storvoll 2005). Når vi skal beskrive ulike gruppers drikkevaner eller drikkemønster, er det ikke bare hvem som drikker, hva som drikkes og hvor mye man drikker i løpet av en bestemt tidsperiode som er av interesse, men også hvor mye som drikkes i de enkelte drikkesituasjoner, i hvilken grad man har drukket seg beruset osv.

I mange sammenhenger snakkes det om et «nordisk» drikkemønster til forskjell fra et «kontinentalt». En viktig side ved det tradisjonelle nordiske drikkemønsteret er som nevnt, at bruk av alkohol først og fremst er knyttet til festlige sammenhenger i forbindelse med helger og høytider. En annen side er at det ofte drikkes relativt mye om gangen. I et tradisjonelt kontinentalt drikkemønster inngår alkohol som en naturlig del av et måltid både til hverdag og fest, uten at det nødvendigvis dreier seg om store kvanta i det enkelte drikketilfellet. Etter som Europa er blitt «mindre» både politisk, økonomisk, gjennom media og utbredt turistvirksomhet, er mange av den oppfatning at det skjer en kulturell tilnærming mellom Nord- og Sør-Europa, og at dette har betydning for alkoholvaner i Norden. Eksempelvis er den årlige omsetningen av vin i Norge fordoblet på få år, mens det har vært en betydelig nedgang i land som Frankrike, Italia og Portugal.

2.1 Hvor mange har drukket alkohol?

Som allerede vist i tabell 1.1 rapporterer det store flertall av unge i aldersgruppen 15–20 år at de har drukket alkohol. Naturlig nok var andelen størst blant 19/20-åringene og for årene 2006–2008 samlet, gjaldt dette 94 prosent i det landsdekkende utvalget og 90 prosent i Oslo-utvalget (tabell 2.1). På tross av at det

i Norge er 18 års aldersgrense for kjøp av alkohol, var det en stor andel, i overkant av 60 prosent, i aldersgruppen 15/16 år som oppga at de hadde drukket alkoholholdige drikker. Den drikkesorten som flest av de yngste oppga å ha drukket, var «rusbrus» etterfulgt av øl. Dette gjaldt både i det landsdekkende utvalget ($p_{\text{ØL-RUSBRUS}} < 0,01$) og i Oslo ($p_{\text{ØL-RUSBRUS}} < 0,05$). Med økt alder økte andelen som hadde drukket alle de forskjellige alkoholtypene og blant 19/20-åringene hadde så godt som alle prøvd alle de aktuelle drikkesortene. Den store andelen som oppga å ha drukket «rusbrus», alle alderstrinn sett under ett, tyder på at dette er en alkoholsort som har fått et visst fotfeste blant ungdom.

For årene 2006–2008 samlet var det en noe større andel jenter enn gutter som oppga å ha drukket alkoholholdige drikker ($p < 0,001$ for både det landsdekkende utvalget og Oslo-utvalget). Dette gjaldt imidlertid ikke for alle drikkesortene. Det var en større andel jenter enn gutter som oppga å ha drukket vin og «rusbrus» i begge utvalgene, mens det i det landsdekkende utvalget var en noe større andel gutter enn jenter som oppga å ha drukket øl ($p < 0,001$). Det var ingen kjønnsforskjell i det landsdekkende utvalget med hensyn til å ha drukket brennevin. I Oslo-utvalget var det ingen kjønnsforskjeller hva angår øl og andelen som hadde drukket brennevin var i samme størrelsesorden blant jenter og gutter.

Utbredelsen av alkoholbruk etter alder var nokså lik i begge utvalgene. Den største forskjellen var knyttet til bruken av «rusbrus» blant de eldste. 89 prosent av 19/20-åringene i landsutvalget hadde drukket «rusbrus» mot 85 prosent i Oslo ($p < 0,001$). Ellers finner vi at det med unntak av «rusbrus» var en noe lavere andel som hadde drukket de ulike drikkesortene i årene 2006–08 enn i 1997–99. «Rusbrus» kom på markedet i 1996, men var fram til 2003 bare tilgjengelig i Vinmonopolets utsalg.

Tabell 2.1: Prosentandel av gutter og jenter og i ulike aldersgrupper som oppga å ha drukket ulike typer alkohol, NORGE og OSLO (2006–08 samlet).

	Øl		Vin		Brennevin		Rusbrus		Alkohol totalt	
	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo
Gutter	71	71	55	61	60	58	69	69	77	76
Jenter	67	70	65	68	63	58	79	75	83	80
15/16 år	49	51	36	40	35	32	54	55	61	62
17/18 år	76	75	66	68	68	61	80	75	85	82
19/20 år	84	85	81	83	85	79	89	85	94	90
Totalt	69	70	60	64	62	58	74	72	80	78

- Antallet respondenter var i alle grupper over 2200 i Norge og over 1800 i Oslo.

2.2 Når begynner ungdom å drikke?

De unge ble spurt om hvor gamle de var første gang de drakk henholdsvis én flaske øl, én desiliter vin, en kvart desiliter brennevin eller én flaske «rusbrus»/én boks cider.

Gjennomsnittsalderen for første gangs bruk av de forskjellige sortene blant de som svarte at de hadde drukket *noen gang* framgår av tabell 2.2 og som vi ser ligger debutalderen på rundt 15 til 15,5 år for alle sortene.

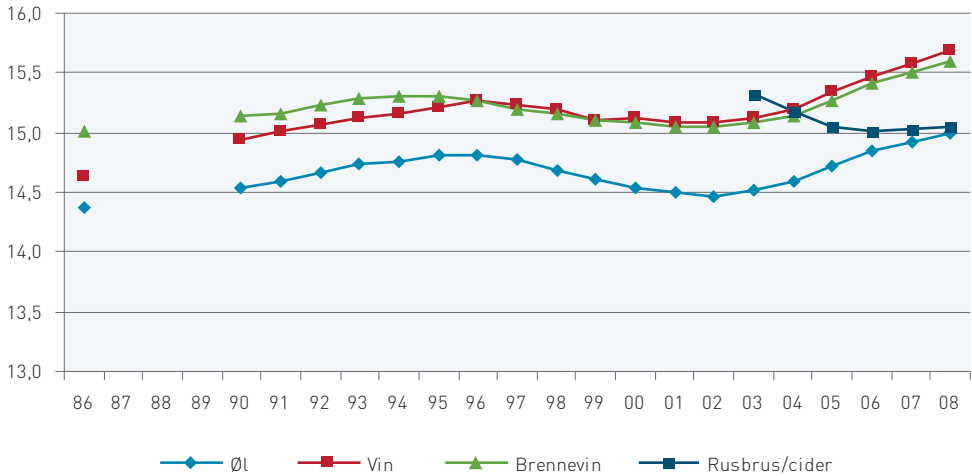
For alle drikkesortene unntatt brennevin, var debutalderen, om vi ser på årene 2006–2008 samlet, høyere på landsbasis enn i Oslo ($p < 0,001$ for øl og vin og $p < 0,01$ for «rusbrus»/cider). Som det framgår av tabell 2.2 er forskjellene imidlertid små. I begge utvalgene var det øl og «rusbrus»/cider som hadde den laveste gjennomsnittsalderen for første gangs bruk ($p < 0,001$ for begge utvalgene).

Tabell 2.2: Gjennomsnittsalder blant 15–20-åringene for første gangs bruk av minst én flaske øl, én desiliter vin, en kvart desiliter brennevin og én flaske «rusbrus» eller én boks cider i aldersgruppen 15–20 år. Kun de som hadde drukket noen gang, NORGE og OSLO (2006–08 samlet).

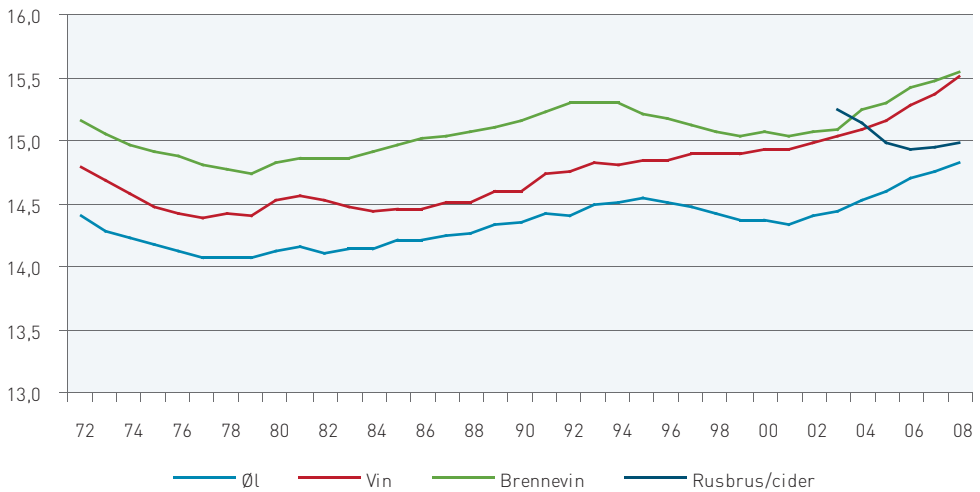
	NORGE	OSLO
Øl	14,9 (N=5006)	14,7 (N=3988)
Vin	15,5 (N=4333)	15,3 (N=3627)
Brennevin	15,4 (N=4452)	15,4 (N=3273)
«Rusbrus»/cider	15,0 (N=5309)	14,9 (N=4048)

Utviklingen over tid i debutalderen for de ulike drikkesortene vises i figur 2.1 for det landsdekkende utvalget og i figur 2.2 for Oslo-utvalget. Som vi ser er utviklingen lik i begge utvalgene og hovedintrykket er at debutalderen har vært stabil over flere tiår, men med noen svingninger. Gjennomsnittsalderen for første gangs bruk av øl, vin og brennevin økte fram mot slutten av 1990-tallet for deretter å synke noe, men steg på nytt mot 2008. Som allerede nevnt var debutalderen lavest for øl i begge utvalgene. Spørsmål om alder for første gangs bruk av «rusbrus» ble tatt inn i spørreskjemaet i 2003. Det framgår at debutalderen for «rusbrus» var fallende i de følgende årene, noe som etter alt å dømme kan forklares ved at det først var i 2003 at «rusbrusen» gikk å få kjøpt i dagligvarehandelen, og dermed lettere tilgjengelig for de yngre aldersgruppene. De som i årene 2006–2008 var i aldersgruppen 19/20 år, hadde kunnet skaffe seg «rusbrus» gjennom dagligvarehandlene fra de var 16 år, mens dette ikke var tilfelle for 19/20-åringene som deltok i undersøkelsen i de første årene etter 2003.

Figur 2.1: Gjennomsnittsalder for første gangs bruk av øl, vin, brennevin og «rusbrus» i aldersgruppen 15–20 år i NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

Figur 2.2: Gjennomsnittsalder for første gangs bruk av øl, vin, brennevin og «rusbrus» i aldersgruppen 15–20 år i OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

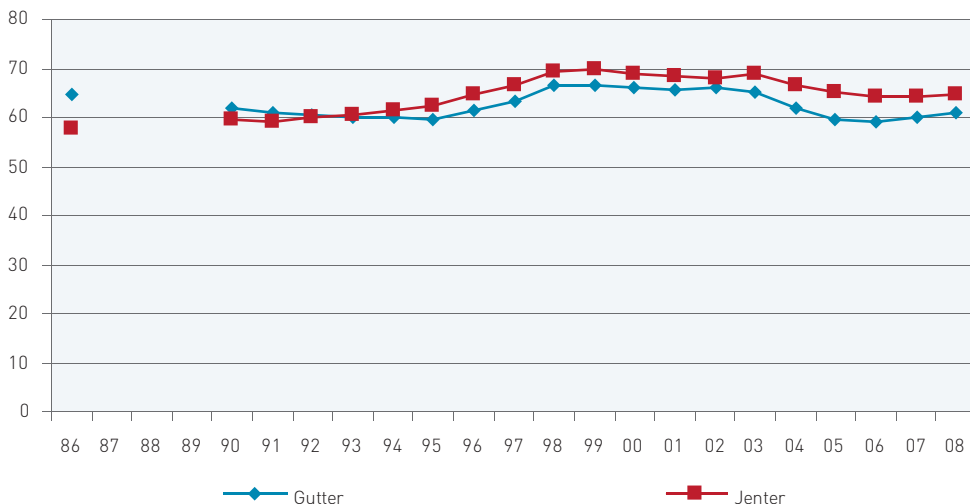
2.3 Alkoholbruk siste fire uker

Det har begrenset verdi bare å vite hvor stor andel i en befolkningsgruppe som har drukket alkohol *noen gang*, da dette ikke forteller noe om aktuell bruk. I de foreliggende ungdomsundersøkelsene har vi informasjon om bruk av alkohol i løpet av *de siste fire ukene*, hva de unge drakk og hvor mye.

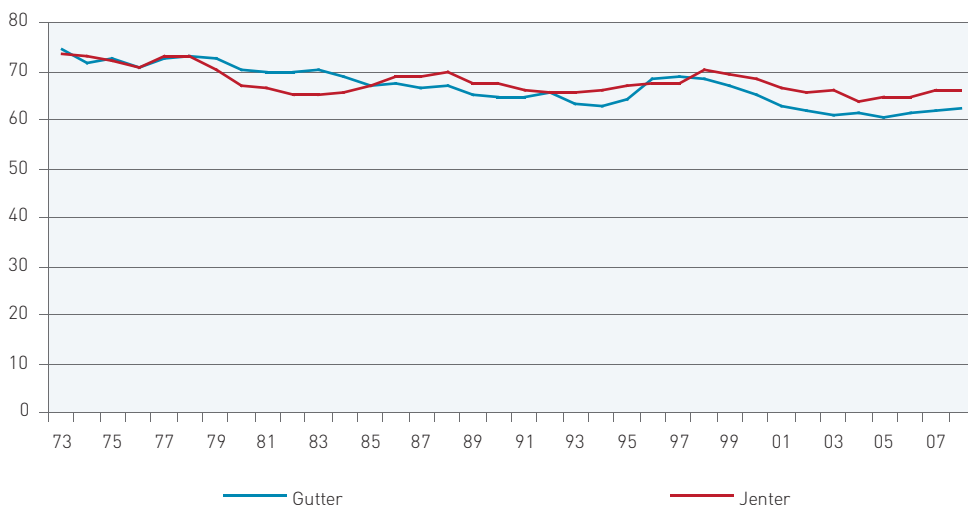
Som det framgår av figur 2.3, var andelen unge på landsbasis som oppga at de hadde drukket i løpet av de siste fire ukene, relativt stabil i perioden 1986 til 2008. I overkant av 60 prosent oppga at de hadde drukket i løpet av de siste fire ukene, med unntak av noen år på 1990-tallet da andelen var rundt 70 prosent. Imidlertid finner vi at forholdet mellom gutter og jenter endret seg i løpet av perioden. Mens det i 1986 var en større andel gutter enn jenter som oppga å ha drukket alkohol i løpet av de siste fire ukene ($p < 0,001$), var dette snudd 20 år senere ved at det nå var en større andel blant jentene enn hva tilfellet var blant guttene ($p < 0,01$). Forskjellene var imidlertid små.

I Oslo-utvalget finner vi at andelen som hadde drukket alkohol i løpet av de siste fire ukene falt i tidsrommet fra 1973 til 2008 for guttene ($p < 0,001$), mens dette ikke var tilfelle for jentene (figur 2.4). I 2008 var det ingen signifikant forskjell i andelen gutter og jenter som hadde drukket alkohol i løpet av de siste fire ukene, ei heller i 1973.

Figur 2.3: Prosentandel blant gutter og jenter i alderen 15–20 år i NORGE som oppga å ha drukket alkohol i løpet av de foregående fire uker (treårig glidende gjennomsnitt).

Figur 2.4: Prosentandel blant gutter og jenter i alderen 15–20 år i OSLO som oppga å ha drukket alkohol i løpet av de foregående fire uker (treårig glidende gjennomsnitt).

Øl er den klart mest utbredte alkoholsorten i Norge og utgjør grovt sett omkring halvparten av det registrerte alkoholforbruket målt i liter ren alkohol (Bryhni (red.) 2008). Øl er også den drikkesorten flest unge i alderen 15–20 år oppgir å ha drukket gjennom årene. For årene 2006–2008 samlet, oppga eksempelvis 46 prosent i det landsdekkende utvalget at de hadde drukket øl i løpet av de *fire siste ukene* (tabell 2.3). Det var imidlertid klare kjønnsforskjell. Mens øl var den drikkesorten flest gutter (51 prosent) oppga å ha drukket i løpet av de fire siste ukene, oppga flest jenter å ha drukket «rusbrus» (42 prosent), tett fulgt av øl (40 prosent). Også i Oslo var øl den alkoholsorten som flest hadde drukket, dette gjaldt både jenter og gutter ($p < 0,001$ for begge kjønn, sammenliknet med den nest mest brukte sorten som var vin). Både på landsbasis og i Oslo-utvalget var det en klart større andel jenter enn gutter som i årene 2006–2008 oppga å ha drukket vin. Det samme gjelder «rusbrus», mens det ikke var noen kjønnsforskjell når det gjelder brennevin.

Sammenliknet med årene 1997–99 finner vi at det i årene 2006–2008 var en nedgang i andelen som oppga å ha drukket i løpet av de siste fire ukene. Dette gjaldt alle drikkesortene med unntak av «rusbrus». Det er i den forbindelse viktig å huske på det vi allerede har sagt om at «rusbrus» først ble tilgjengelig i dagligvarebutikker i 2003.

Tabell 2.3: Prosentandel i alderen 15–20 år som oppga å ha drukket de ulike sortene alkohol i løpet av de foregående fire uker, NORGE og OSLO (2006–08 samlet).

	NORGE			OSLO		
	Gutter	Jenter	Alle	Gutter	Jenter	Alle
Øl	51	40	46 (N=7257)	55	49	52 (N=5707)
Vin	20	32	26 (N=7202)	28	41	35 (N=5675)
Brennevin	35	35	35 (N=7228)	32	30	31 (N=5678)
Rusbrus	28	42	35 (N=7243)	25	36	30 (N=5695)

2.4 Hvor mye drikker ungdom?

I tillegg til informasjon om andelen som hadde drukket alkohol i løpet av de siste fire ukene, er det av interesse å undersøke hvor mye de unge drakk. Årlig alkoholkonsum er her beregnet ved å kombinere hvor mye de unge oppga å ha drukket av de ulike drikkesortene sist de drakk disse, hvor ofte de hadde drukket de ulike drikkesortene i løpet av de siste fire ukene og deretter gange dette opp til årlig forbruk ren alkohol. Det reelle alkoholforbruket vil trolig avvike en del fra det vi viser her¹. Imidlertid vil det beregnede forbruket gi et rimelig godt bilde på forskjeller over tid og mellom grupper.

Tabell 2.4 og figur 2.5 viser beregnet årlig gjennomsnittlig forbruk av øl, vin, brennevin og «rusbrus» blant 15–20-åringer for årene 2006–2008 samlet, i Norge som helhet og i Oslo. Forskjellene i alkoholkonsum blant ungdom på landsbasis og i Oslo var ikke statistisk signifikante. Gutter drakk imidlertid klart mer enn jenter og den eldste aldersgruppen (19/20 år) drakk naturlig nok klart mer enn de som var yngre.

Vi har tidligere sett at for årene 2006–2008 sett under ett, oppga en større andel jenter enn gutter at de hadde drukket *noen gang*. At gutter likevel hadde et høyere konsum enn jenter kan skyldes at guttene drakk i større mengder da de drakk eller at de drakk oftere enn jentene, eller begge deler. Det var imidlertid ikke slik at guttene drakk mer av alle drikkesorter enn jentene. Mens guttene drakk klart mer øl enn jentene ($p < 0,001$ i begge utvalgene), drakk jentene mer vin enn hva guttene gjorde ($p < 0,001$ i begge utvalgene). Hva angår brennevin og «rusbrus» var forskjellen små.

¹ For mer om reelt alkoholkonsum, se Horverak & Bye 2007.

Tabell 2.4: Beregnet gjennomsnittlig forbruk av ren alkohol i øl, vin, brennevin, rusbrus og totalt, målt i antall liter for gutter og jenter og i de ulike aldersgruppene, NORGE og OSLO (2006–08 samlet).

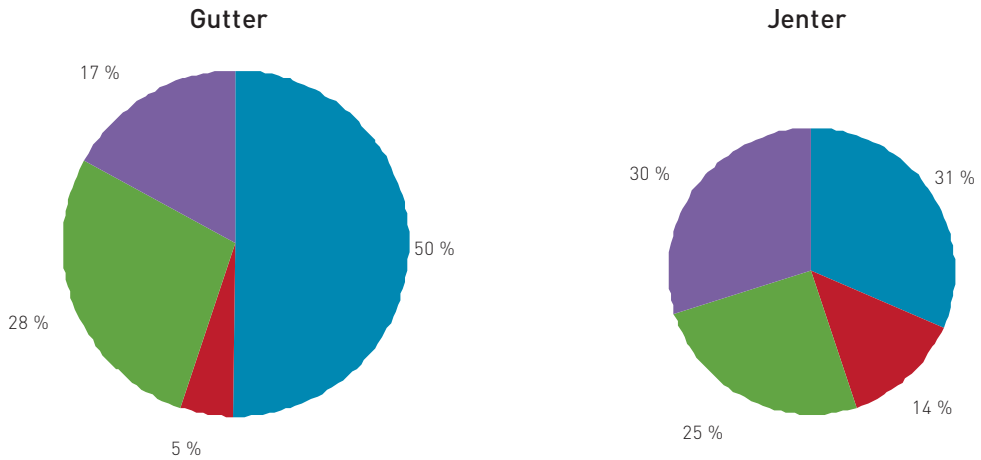
	Øl		Vin		Brennevin		«Rusbrus»/ cider		Alkohol totalt	
	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo
Gutter	2,9	3,8	0,3	0,5	1,6	1,1	1,0	0,8	5,6	6,2
Jenter	1,3	1,9	0,6	0,9	1,0	0,8	1,2	1,0	4,1	4,5
15/16 år	0,8	1,1	0,1	0,2	0,5	0,4	0,9	1,0	2,2	2,7
17/18 år	2,3	2,9	0,5	0,7	1,4	0,9	1,3	1,0	5,4	5,4
19/20 år	3,4	4,4	0,7	1,2	2,2	1,6	1,0	0,6	7,3	7,8
Totalt	2,1	2,8	0,4	0,7	1,3	1,0	1,1	0,9	4,9	5,4

- Antallet respondenter var i alle grupper over 2300 i Norge og over 1800 i Oslo.

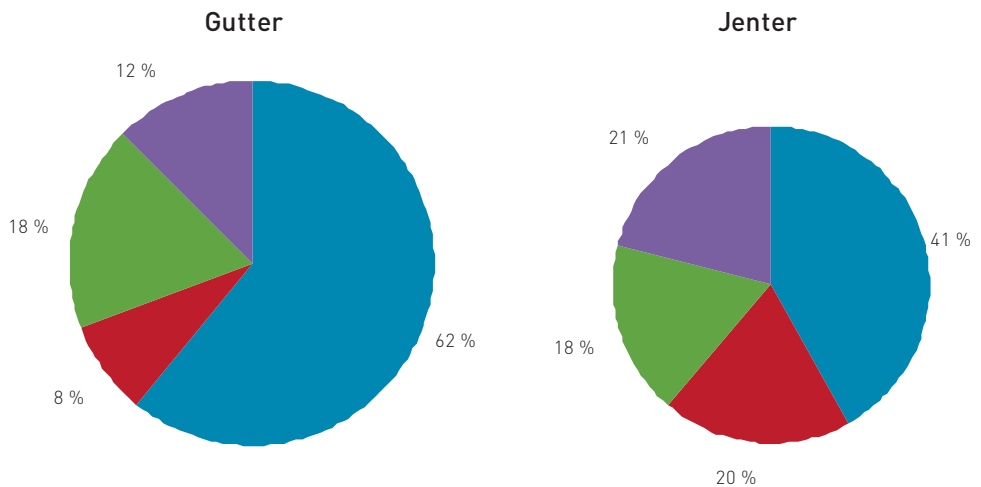
Den relative fordelingen av alkoholkonsumet av de ulike drikkesortene blant jenter og gutter i landet som helhet og i Oslo for årene 2006–2008 samlet, er vist i figur 2.5.

Figur 2.5: Beregnet gjennomsnittlig årlig alkoholforbruk i ren alkohol blant gutter og jenter i alderen 15–20 år, og forbrukets fordeling på øl, vin, brennevin og «rusbrus»/cider (2006–08 samlet) Sirkelens størrelse antyder forskjell i gjennomsnittlig forbruk.

NORGE

OSLO

Øl er som allerede nevnt den mest utbredte drikkesorten. For årene 2006–2008 samlet utgjorde øl målt i liter ren alkohol, 50 prosent av det totale alkoholforbruket blant gutter i aldersgruppen 15–20 år i landet som helhet og 62 prosent i Oslo. For jenter utgjorde øl 31 prosent av det totale alkoholforbruket på landsbasis og 41 prosent i Oslo. Sammenlikner vi med den forrige oppsummeringsrapporten (Skretting 2000) finner vi at øl i de senere år har utgjort en mindre andel av totalkonsumet enn hva tilfellet var på slutten av 1990-tallet. Den viktigste forklaringen er det vi allerede har sagt om at «rusbrus» først kom på markedet i 1996 og fram til 2003 bare var tilgjengelig i vinmonopolutsalg. Etter at «rusbrus» fra 2003 ble tilgjengelig i dagligvarehandelen økte forbruket av denne drikkesorten blant ungdom. Fra å stå for under fem prosent av totalkonsumet i årene 1997–99, utgjorde «rusbrus» i årene 2006–2008, omkring 20 prosent blant jenter i Oslo og rundt 30 prosent blant jenter i Norge.

Det estimerte alkoholforbruket til ungdom i Norge sett under ett var tre liter fram til midten av 1990-tallet, deretter økte det til rundt fire liter fra årtusenskiftet (fem om vi tar med «rusbrus» og cider). I Oslo varierte forbruket lenge mellom tre og fire liter, men var fra og med årtusenskiftet rundt fem liter og «rusbrus» utgjorde en stadig større mengde av totalkonsumet (figur 2.6 og 2.7).

Selv om øl utgjorde en stadig mindre andel av ungdoms samlede alkoholforbruk i de senere år, har mengden øl som ungdom i alderen 15–20 år drikker, likevel vært relativt stabil i de årene undersøkelsene har funnet sted. På landsbasis var ølforbruket blant ungdom rundt to liter målt i ren alkohol per år, mens det i Oslo var mellom to og tre liter.

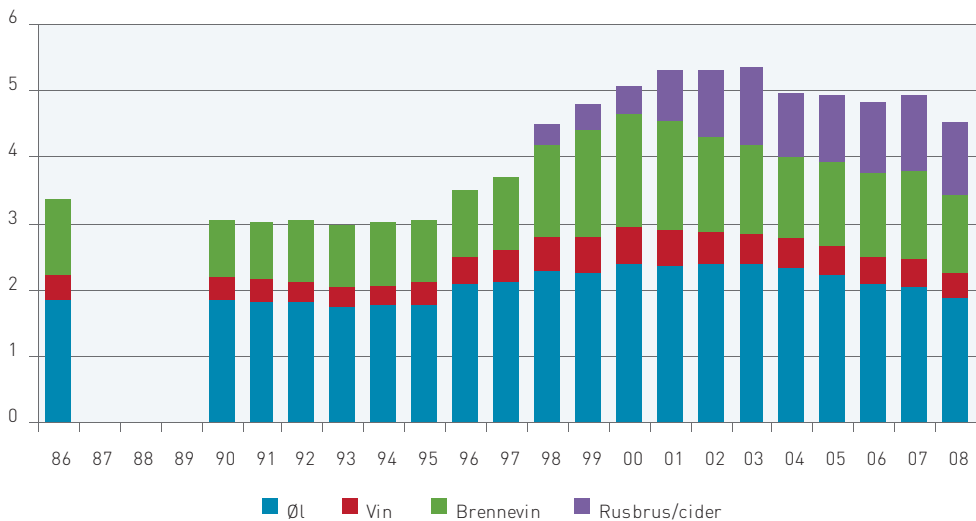
Som vi har vært inne på tidligere, drakk jenter mer vin enn gutter og vin utgjorde dermed også en klart større andel av jentenes totale alkoholforbruk enn hva tilfellet var for guttene. For årene 2006–2008 samlet, utgjorde vin 14 prosent av alkoholforbruket blant jenter på landsbasis og 20 prosent i Oslo. For gutter sto vin for en langt lavere andel, fem prosent på landsbasis og åtte prosent i Oslo. Det samme gjaldt «rusbrus». Mens «rusbrus» utgjorde 30 prosent av det totale alkoholforbruket blant jenter på landsbasis og 21 prosent i Oslo, var de tilsvarende andelenes for gutter henholdsvis 17 og 12 prosent.

Som det også framgår av figurene 2.6 og 2.7, viser utviklingen at øl, i de senere år, har utgjort en mindre del av det totale alkoholforbruket enn hva tilfellet var på 1990-tallet. Vi må i den forbindelse igjen gjøre oppmerksom på at «rusbrus» kom

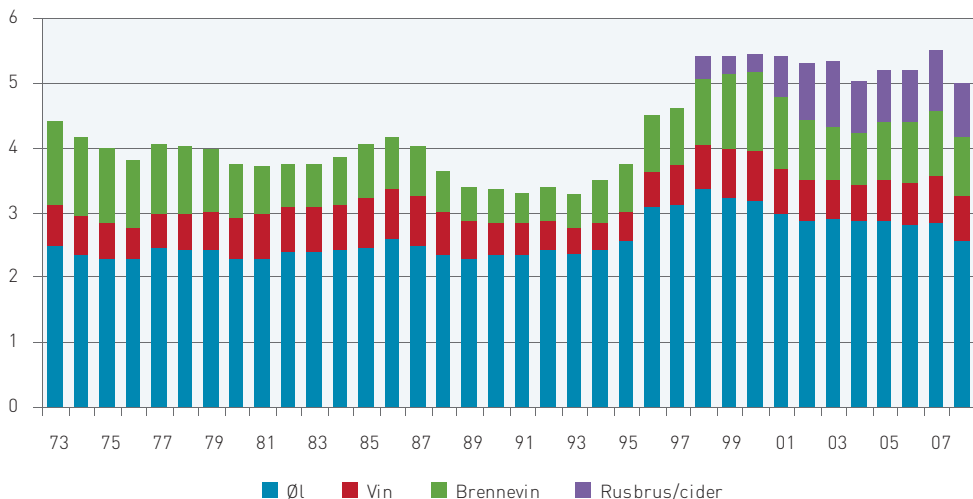
inn som en ny drikkesort på slutten av 1990-tallet. I den landsdekkende undersøkelsen ser vi at forbruket av både øl, vin og brennevin økte fra 1986 til 2000 ($p_{\text{ØL}}$, p_{VIN} og $p_{\text{BRENNVEIN}} < 0,001$). Etter årtusenskiftet har det så vært en nedgang både når det gjelder øl, vin og brennevin ($p_{\text{ØL}2000-2008} < 0,01$, $p_{\text{VIN}2000.2008}$ og $p_{\text{BRENNVEIN}2000-2008} < 0,001$). Hva angår «rusbrus» var det en økning i perioden 1998 til 2003, mens forbruket deretter falt noe ($p_{1998-2003} < 0,001$ og $p_{2003-08} < 0,01$).

Hvis vi bare ser på Oslo ser vi av figur 2.7 at forbruket av øl i liter ren alkohol var mellom to og tre liter i perioden 1973 til 2008. Det totale alkoholforbruket varierte mellom tre og i overkant av fem liter i den samme perioden, lavest på begynnelsen av 1990-tallet og høyest på slutten av 1990-tallet. Økningen skyldtes et høyere forbruk av både øl, vin og brennevin. Dette sammen med et jevnt forbruk av «rusbrus» gjør at det totale alkoholforbruket blant unge i Oslo var jevnt høyt i perioden 1999 til 2008.

Figur 2.6: Beregnet gjennomsnittlig årlig forbruk av rusbrus, vin, brennevin, øl og totalt, målt i liter ren alkohol blant ungdom i alderen 15–20 år, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

Figur 2.7: Beregnet gjennomsnittlig årlig forbruk av rusbrus, vin, brennevin, øl og totalt, målt i liter ren alkohol blant ungdom i alderen 15–20 år, OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

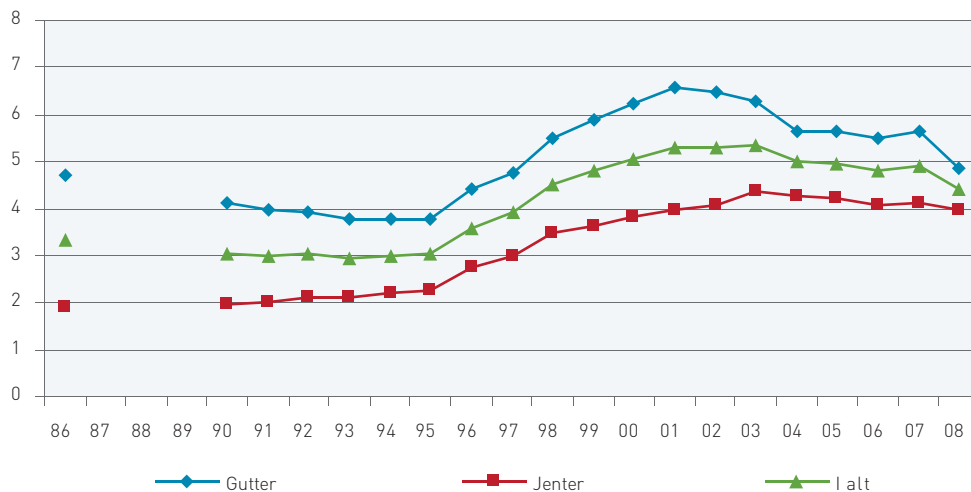

Hovedtrenden i undersøkelsesperioden var at konsumet blant begge kjønn sank mot slutten av 1980-tallet for deretter å stige relativt kraftig i det følgende tiåret. Selv om gutter drikker klart mer alkohol enn jenter, er kjønnsforskjellene i dag mindre enn på 1970- og 1980-tallet (figur 2.8 og 2.9).

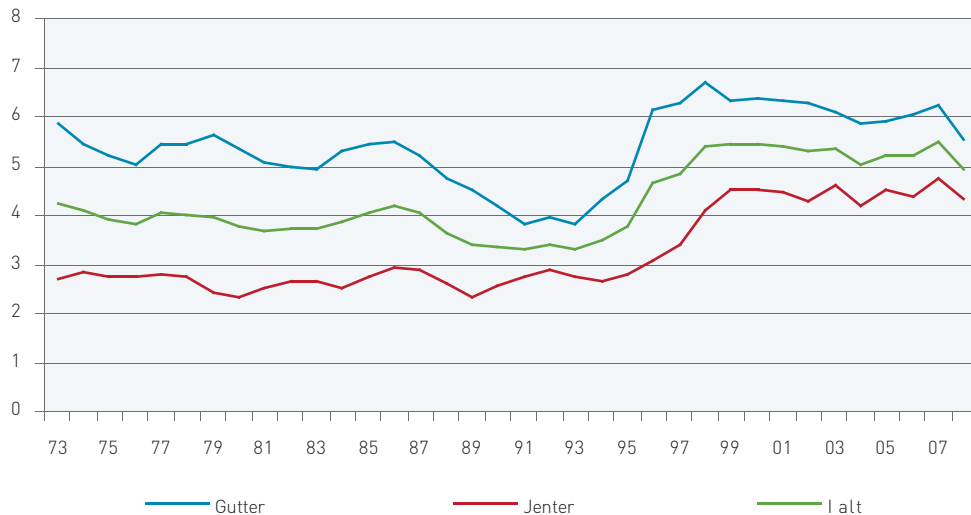
I den første landsdekkende undersøkelsen som fant sted i 1986, var forskjellen i det beregnede gjennomsnittlige alkoholforbruket mellom gutter og jenter 2,9 liter ($p < 0,001$), mens den i 2008 var redusert til 0,9 liter ($p < 0,05$). Alkoholforbruket økte kraftig fra midten av 1990-tallet fram til begynnelsen av det nye årtusen både blant gutter og jenter. På landsbasis ser det ut til at forbruket blant guttene var høyest i 2001 med 6,8 liter per år, mens det deretter sank fram mot 2008 ($p < 0,001$). Alkoholforbruket blant jenter var på sitt høyeste nivå i 2005 med 4,5 liter ren alkohol per år og har holdt seg på omtrent samme nivå i de etterfølgende år.

Hvis vi ser på Oslo-utvalget der vi har årlige data for perioden 1973–2008, finner vi at alkoholforbruket blant gutter falt mot slutten av 1980-tallet for deretter å øke fram mot årtusenskiftet og så etablere seg på et noe høyere nivå enn hva vi fant for 1970-tallet. Alkoholforbruket blant jenter i Oslo viser en noe annen utvikling enn for gutter ved at det var stabilt fram til midten av 1990-tallet for deretter å stige kraftig. Jenter i aldersgruppen 15–20 år i Oslo økte sitt alkoholforbruk fra 1995 til 2005 med mer enn 2 liter ($p < 0,001$).

Figur 2.8: Beregnet gjennomsnittlig forbruk av ren alkohol i antall liter blant gutter og jenter i alderen 15–20 år, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

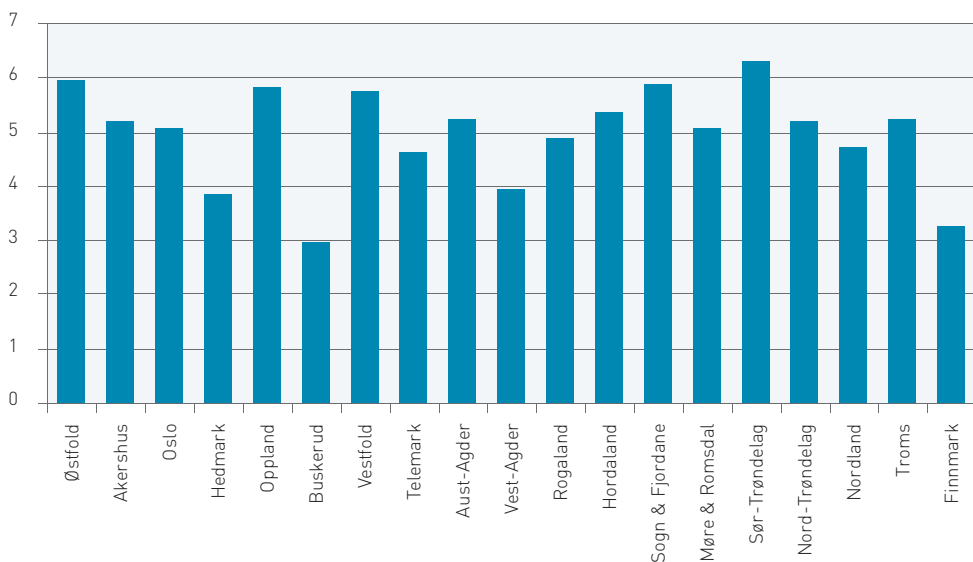
Figur 2.9: Beregnet gjennomsnittlig forbruk av ren alkohol i antall liter blant gutter og jenter i alderen 15–20 år, OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

2.5 Regionale forskjeller

De data vi presenterer her viser i hovedsak situasjonen på landsbasis på den ene siden og utviklingen i Oslo på den andre. Det kan imidlertid være av interesse å se om det er regionale forskjeller i alkoholforbruket blant ungdom utover de forskjeller vi finner mellom Oslo og landet som helhet. Vi har derfor beregnet årlig alkoholforbruk for ungdom i aldergruppen 15–20 år for de enkelte fylker. Da datagrunnlaget for ett enkelt år er relativt lite for hvert av fylkene, har vi her valgt å se på data for årene 2004–2008 samlet. Som vi ser av figur 2.10 var det noe forskjell mellom fylkene. Vi finner at ungdom fra Sør-Trøndelag hadde det høyeste forbruket av ren alkohol sammenliknet med gjennomsnittet (6,3 liter, $p < 0,05$), mens Buskerud utmerker seg med det laveste (3,0 liter, $p < 0,01$). Når det gjelder de øvrige fylkene finner vi ingen signifikante forskjeller sammenliknet med det beregnede gjennomsnittlige årlige alkoholforbruket for landet som helhet.

Figur 2.10: Beregnet gjennomsnittlig årlig forbruk av alkohol, målt i liter ren alkohol blant ungdom i alderen 15–20 år, fordelt etter fylke (2004–08 samlet).

2.6 Hvor mye drikker ungdom av gangen?

Personer som drikker like mye i løpet av et år kan likevel ha forskjellige drikkemønstre. Noen drikker mye men sjeldent, mens andre drikker lite men ofte. For å få et bilde av dette spurte man i ungdomsundersøkelsene:

«Sist gang du drakk øl/vin/brennevin/«rusbrus»/cider, hvor mye omtrent drakk du da?»

Svaralternativene varierte etter drikkesort. Ved å se spesielt på de som drakk mye av de ulike drikkesortene sist de drakk disse, kan vi undersøke hvordan denne gruppen varierte etter kjønn, alder og undersøkelsesår. I ungdomsundersøkelsen har vi satt grensen for «å drikke mye» av en drikkesort til henholdsvis seks halvflasker øl eller «rusbrus», én flaske vin, 20 cl brennevin eller fire bokser cider. Mengden ren alkohol i de angitte mengdene er tilnærmet lik. Vi må imidlertid være oppmerksomme på at en enkelt person kan ha drukket flere sorter i samme drikkesituasjon. Det som framkommer i tabell 2.5 viser derfor andelen «stordrikkere» av hver sort sist gang drakk de ulike drikkesortene.

For årene 2006–2008 samlet finner vi at andelen som drakk mye ved siste drikkesituasjon varierte med kjønn og alder (tabell 2.5). Imidlertid var kjønnsforskjellene i hovedsak knyttet til bruken av øl og vin. Blant gutter i Oslo var øl den drikken som andelsvis flest hadde drukket mye av sist de drakk dette, etterfulgt av brennevin ($p < 0,01$), i landet som helhet ble øl og brennevin drukket i like stor grad. Øl var også brukt i større grad blant gutter enn blant jenter ($p < 0,001$ for begge utvalgene). Blant jentene finner vi at øl og vin kom omtrent likt ut ved stordrikkning. Jentene i landsutvalget skilte seg fra jentene i Oslo-utvalget ved å drikke mer brennevin sist de drakk dette sammenliknet med øl og vin ($p < 0,001$ for begge tilfeller). Vin ble brukt i større grad av jenter enn av gutter ved stordrikkning ($p < 0,001$ for begge utvalgene).

Det å ha drukket mye av de forskjellige alkoholsortene økte naturlig nok med økende alder. Eksempelvis var det litt over 10 prosent blant 15/16-åringer som oppga å ha drukket mer enn seks halvflasker øl sist de drakk øl, mens den tilsvarende andelen blant 19/20-åringer var 36 prosent. «Rusbrus» og cider fulgte imidlertid ikke dette mønsteret, da det ser ut til at det var en relativt liten andel, uavhengig av alder, som hadde drukket den mengden som kvalifiserer til stordrikkning. Det ser ellers ut til at det var en klart større andel som drakk mye brennevin da de drakk dette i Norge sett under ett enn hva tilfellet var for Oslo-utvalget ($p < 0,001$ for alle aldersgruppene).

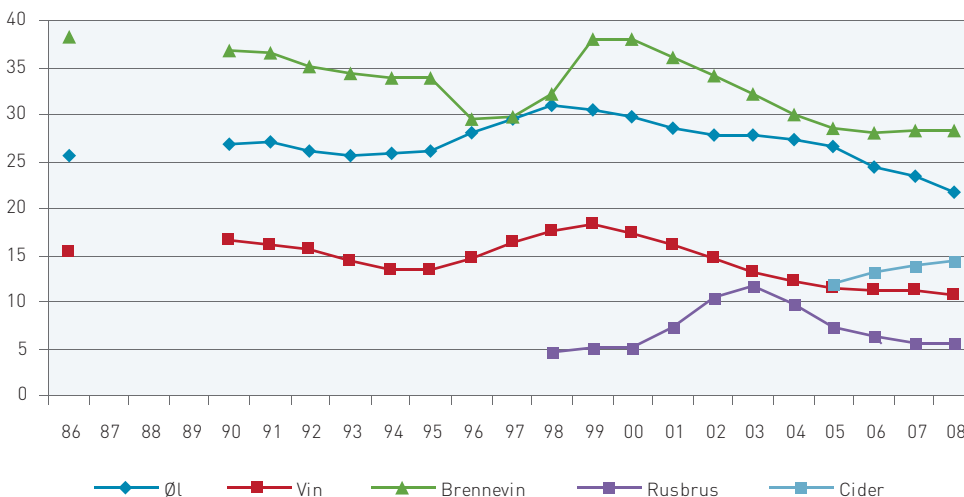
Tabell 2.5: Prosentandel blant gutter og jenter og i de ulike aldersgruppene som oppga å ha drukket mer enn henholdsvis 6 halvflasker øl/«rusbrus», én helflaske vin, 20 cl brennevin eller 4 bokser cider, siste gang de drakk de ulike typene alkohol, NORGE og OSLO (2006–08 samlet).

	Øl		Vin		Brennevin		«Rusbrus»		Cider	
	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo
Gutter	33	34	7	11	31	22	6	4	13	11
Jenter	15	18	16	18	26	17	7	4	14	13
15/16 år	11	12	2	4	12	7	4	3	9	11
17/18 år	27	29	13	17	32	21	7	4	17	14
19/20 år	36	36	19	22	42	30	7	4	14	11
Totalt	24	26	11	14	28	20	6	4	13	12

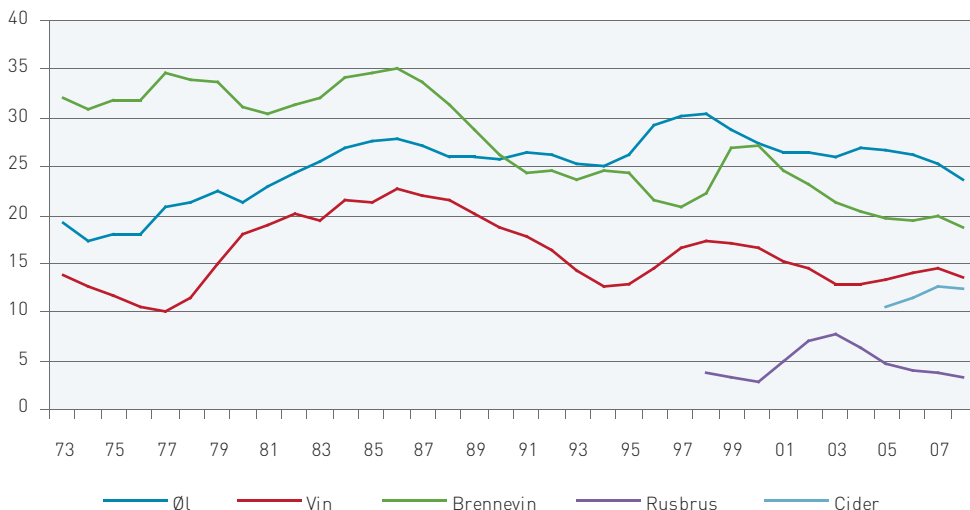
- Antallet respondenter var i alle grupper over 2200 i Norge og over 1800 i Oslo.

Ser vi på utvikling over tid, er hovedtendensen en nedgang i andelen som oppga at de drakk mye siste gang de drakk ulike alkoholholdige drikker (figur 2.11 og 2.12). Reduksjonen var særlig knyttet til en minsket bruk av brennevin. I begge utvalgene falt andelen som svarte at de hadde drukket mer enn 20 cl brennevin ved siste drikkesituasjon, med 10 prosentpoeng i de årene undersøkelsen fant sted. I landet som helhet var det en nedgang fra 38 prosent i 1986 til rundt 28 prosent i 2008, mens den tilsvarende andelen i Oslo falt fra rundt 32 prosent i 1973 til rundt 19 prosent i 2008 ($p < 0,001$ i begge utvalgene). Endringene for de andre sortene var mindre tydelig.

Figur 2.11: Prosentandel blant ungdom som oppga å ha drukket henholdsvis 6 halvflasker øl/«rusbrus» eller mer, én helflaske vin eller mer, 20 cl brennevin eller mer, siste gang de drakk de ulike typene alkohol, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

Figur 2.12: Prosentandel blant ungdom som oppga å ha drukket henholdsvis 6 halvflasker øl/«rusbrus» eller mer, én helflaske vin eller mer, 20 cl brennevin eller mer, siste gang de drakk de ulike typene alkohol, OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

2.7 Beruselse

Om og hvor ofte man drikker så mye alkohol at man kjenner seg beruset, er et viktig aspekt når vi skal vurdere ulike drikkemønstre. I ungdomsundersøkelsene ble det derfor stilt spørsmål om hvor mange ganger, til sammen og i løpet av de siste seks månedene, de unge hadde drukket så mye alkohol at de kjente seg tydelig beruset. Det vil selvsagt kunne være noe ulikt hva den enkelte person legger i det å ha kjent seg beruset. Det kan for eksempel være at gutter og jenter har forskjellig oppfatning av hva det vil si å være beruset, det kan også være at 15/16-åringene har en noe annen oppfatning enn 19/20-åringene. Vi vil imidlertid gå ut fra at slike eventuelle forskjeller har vært mer eller mindre stabile i de årene undersøkelsen fant sted.

Tabell 2.6 viser rapportert beruselse i løpet av de siste seks måneder. Det var her små forskjeller mellom de to utvalgene, hele aldersgruppen sett under ett. For de tre årene 2006–2008 samlet, var det snaut 2 av 3 som oppga at de hadde vært beruset i løpet av *de siste seks månedene* og omkring 10 prosent oppga at dette hadde skjedd *mer enn 25 ganger* i løpet av de siste 6 månedene. Vi finner ingen forskjeller mellom 15/16-åringene i de to utvalgene. Andelen som oppga å ha vært beruset i løpet av de siste seks månedene blant 17/18- og 19/20-åringene var i samme størrelsesorden i de to utvalgene.

Det var en noe større andel jenter enn gutter som oppga å ha vært beruset i løpet av de siste seks månedene i begge utvalgene ($p_{\text{NORGE}} < 0,001$ og $p_{\text{OSLO}} < 0,01$). Det er imidlertid også slik at andelen jenter i Norge sett under ett som oppga å ha drukket seg beruset i løpet av de siste seks månedene, var litt større enn hvis vi bare ser på Oslo ($p < 0,05$). Blant guttene i de to utvalgene var det ingen signifikant forskjell.

Mens det var en større andel jenter enn gutter som oppga at de hadde vært beruset *noen gang i løpet av de siste seks månedene*, var det en større andel gutter enn jenter som oppga at dette hadde skjedd *mer enn 25 ganger i løpet av de siste seks månedene* ($p < 0,001$ for begge utvalgene). Til forskjell fra å være beruset mer enn én gang i løpet av de siste seks månedene, finner vi at andelen i Oslo som hadde vært beruset mer enn 25 ganger siste seks måneder, var noe høyere enn i landet som helhet, både for gutter ($p < 0,001$) og jenter ($p < 0,01$). Likeledes var det flere av 17/18-åringene og 19/20-åringene i Oslo som hadde vært beruset mer enn 25 ganger siste seks måneder, enn tilsvarende grupper i landet som helhet ($p_{17/18} < 0,001$ og $p_{19/20} < 0,05$).

Det ser ellers ut til at andelen blant ungdom som hadde drukket seg beruset én eller flere ganger og mer enn 25 ganger i løpet av de siste seks måneder, var lavere i 2006–08 sammenliknet med årene 1997–99 (Skretting 2000).

Tabell 2.6: Prosentandel blant gutter og jenter og i de ulike aldersgruppene som oppga å ha kjent seg tydelig beruset av alkohol noen gang og mer enn 25 ganger i løpet av de siste 6 månedene, NORGE og OSLO (2006–2008 samlet).

	Beruset noen gang siste 6 måneder		Beruset mer enn 25 ganger siste 6 måneder	
	NORGE	OSLO	NORGE	OSLO
Gutter	62	61	9	11
Jenter	68	65	6	8
15/16 år	40	40	2	2
17/18 år	72	68	7	10
19/20 år	84	81	14	17
Totalt	65 (N=7299)	63 (N=5743)	8 (N=7299)	10 (N=5743)

For årene 2006–2008 samlet, var det noe under 20 prosent i landet som helhet og noe over 20 prosent i Oslo som oppga at de hadde drukket så mye alkohol at de hadde kjent seg beruset *mer enn 50 ganger hittil i livet* (tabell 2.7). Andelen blant gutter som hadde drukket seg beruset mer enn 50 ganger hittil i livet var i samme størrelsesorden i de to utvalgene. Blant jentene ser vi en liten men statistisk signifikant forskjell; 21 prosent

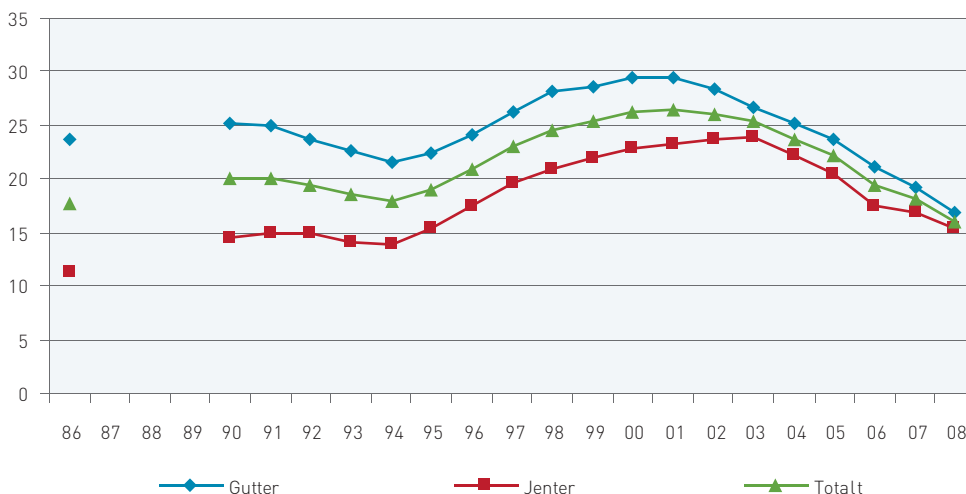
mot 17 prosent ($p < 0,01$). I begge utvalgene hadde guttene drukket seg beruset mer enn 50 ganger i større grad enn jentene, men forskjellene var små. Det var ingen signifikante forskjeller mellom de to utvalgene på de forskjellige alderstrinnene, men andelen som oppga å ha vært beruset mer enn 50 ganger, økte nødvendigvis med økende alder.

Tabell 2.7: Prosentandel blant gutter og jenter og i de ulike aldersgruppene som oppga å ha kjent seg tydelig beruset av alkohol mer enn 50 ganger, NORGE og OSLO (2006–2008 samlet).

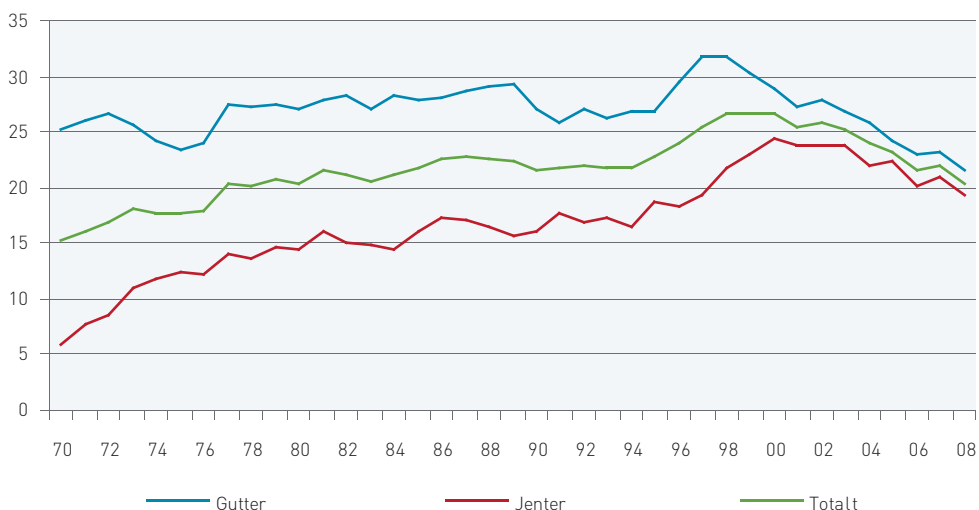
	NORGE	OSLO
Gutter	21	23
Jenter	17	21
15/16 år	3	4
17/18 år	18	19
19/20 år	39	41
Totalt	19 (N=7298)	22 (N=5740)

Figur 2.13 og 2.14 viser utvikling over tid med hensyn til andelen 15–20-åring som oppga å ha kjent seg beruset *mer enn 50 ganger hittil i livet*. For landet som helhet ser vi at det var en økning i siste halvdel av 1990-tallet, mens det deretter var en jevn nedgang etter årtusenskiftet. Dette gjaldt både gutter og jenter. Forskjellen mellom guttene og jentene har imidlertid vært langt mindre i de senere år enn hva tilfellet var på begynnelsen av 1990-tallet. Oslo-undersøkelsen viser i stor grad den samme utvikling som i landet som helhet.

Figur 2.13: Prosentandel blant gutter og jenter i alderen 15–20 år som oppga å ha kjent seg tydelig beruset av alkohol mer enn 50 ganger, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

Figur 2.14: Prosentandel blant gutter og jenter i alderen 15–20 år som oppga å ha kjent seg tydelig beruset av alkohol mer enn 50 ganger, OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

2.8 Negative konsekvenser av alkoholbruk

Bruk av alkohol er for de fleste ungdommer knyttet til fest og samvær med jevnaldrene. Moderat bruk av alkohol vil derfor stort sett oppleves som positivt for de fleste. Bruk av alkohol som leder til tydelig beruselse kan imidlertid føre til en rekke negative konsekvenser både for den som drikker og for andre i form av ulykker, krammel, lovbrudd osv. Seksuelle tilnærmelser som man egentlig ikke ønsker kan også for mange være en negativ konsekvens av alkoholbruk. I ungdomsundersøkelsen er spørsmål om opplevde negative konsekvenser av alkoholbruk begrenset til egen alkoholbruk i form av svar på spørsmålet:

«Har du noen gang kommet opp i vanskeligheter av noe slag fordi du har drukket for mye?»

Svaralternativene framgår av tabell 2.8 som viser andelen som i årene 2006–2008 samlet rapporterte å ha opplevd ulike typer problemer knyttet til egen drikking. Det er som vi ser en relativt stor gruppe unge som rapporterte at de hadde kommet opp i vanskeligheter fordi de hadde drukket for mye. Det var først og fremst krammel/uvensskap som flest hadde erfart, uavhengig av kjønn og alder. Det var imidlertid en større andel jenter enn gutter som rapporterte krampling i begge utvalgene ($p < 0,001$ for begge utvalgene). Etter krammel var slagsmål den negative

konsekvensen forbundet med egen drikking som flest hadde erfart, etterfulgt av ulykker og til sist problemer med skole eller jobb. Ikke overraskende var andelen blant gutter som hadde opplevd slagsmål klart høyere enn blant jenter ($p < 0,001$ for begge utvalgene). Problemer knyttet til skole eller ulykker var jevnere fordelt mellom gutter og jenter.

Andelen som har hatt vanskeligheter i forbindelse med alkoholbruk, øker naturlig nok med alder. Det var således langt færre i aldersgruppen 15/16 år som rapporterte om opplevde problemer som resultat av egen alkoholbruk, enn det vi finner i de noe eldre aldersgruppene, noe som har sammenheng med at de yngste drikker mindre og er sjeldnere beruset enn de som er noe eldre. Dette bildet vises også om vi kun undersøker de som oppga å ha drukket noen gang.

Tabell 2.8: Prosentandel blant gutter og jenter og i de ulike aldersgruppene som noen gang hadde opplevd forskjellige typer vansker i forbindelse med egen alkoholbruk, NORGE og OSLO (2006 – 2008 samlet).

	Krangel		Slagsmål		Skole		Ulykke	
	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo
Gutter	24	23	17	18	2	3	11	14
Jenter	32	28	10	6	3	3	12	13
15/16 år	12	12	6	6	1	1	5	5
17/18 år	31	27	15	12	2	2	12	13
19/20 år	42	38	21	18	3	5	18	21
Totalt	28	26	14	12	2	3	12	13

- Antallet respondenter var i alle grupper over 2200 i Norge og over 1800 i Oslo.

2.9 Holdninger til venners alkoholbruk

Vi har tidligere sett at en stor andel av ungdommene hadde drukket alkohol, vært beruset og erfart negative konsekvenser av bruk av alkohol. Det kan derfor tenkes at ungdom bekymrer seg over alkoholbruken i venneflokken. For å belyse dette ble det i ungdomsundersøkelsen stilt følgende spørsmål: «*Syntes du at dine jevnaldrende venner og bekjente drikker mer alkohol enn de burde drikke?*». Svarene framgår av tabell 2.9.

Tabell 2.9: Prosentandel blant gutter og jenter som syntes at deres jevnaldrende venner og bekjente drakk mer alkohol enn de burde, NORGE og OSLO (2006 – 2008 samlet).

	Norge (N=7303)			Oslo (N=5743)		
	Gutter	Jenter	Alle	Gutter	Jenter	Alle
Ja, nesten alle	7	7	7	7	7	7
Ja, nokså mange	22	25	23	21	26	23
Bare noen få	46	51	48	47	48	47
Nei, ingen som jeg vet om	26	18	22	25	19	22
Sum	100	100	100	100	100	100

For årene 2006 – 2008 samlet oppga 30 prosent at nesten alle eller nokså mange av deres jevnaldrende, drikker for mye alkohol. Dette er en noe større andel enn hva som ble rapportert for årene 1997 – 99 da 25 prosent var av samme oppfatning (Skretting 2000). Det er interessant at andelen som hadde drukket, vært beruset og opplevd negative følger av alkoholbruk var lavere i årene 2006 – 2008 enn hva tilfellet var for årene 1997 – 1999. Dette kan tyde på et endret normklima blant ungdom der bruk av alkohol tolereres i mindre grad enn på slutten av 1990-tallet.

Bekymringer knyttet til jevnaldrenes alkoholbruk var jevnt fordelt blant gutter og jenter og det var ingen forskjell mellom de to utvalgene. Et unntak var at både i landet som helhet og i Oslo var det flere gutter enn jenter som svarte at de ikke visste om noen som drakk for mye ($p < 0,001$ for begge utvalgene). Dette kan tyde på at gutter aksepterer et høyt alkoholbruk i større grad enn hva jenter gjør.

2.10 Hjemmebrent

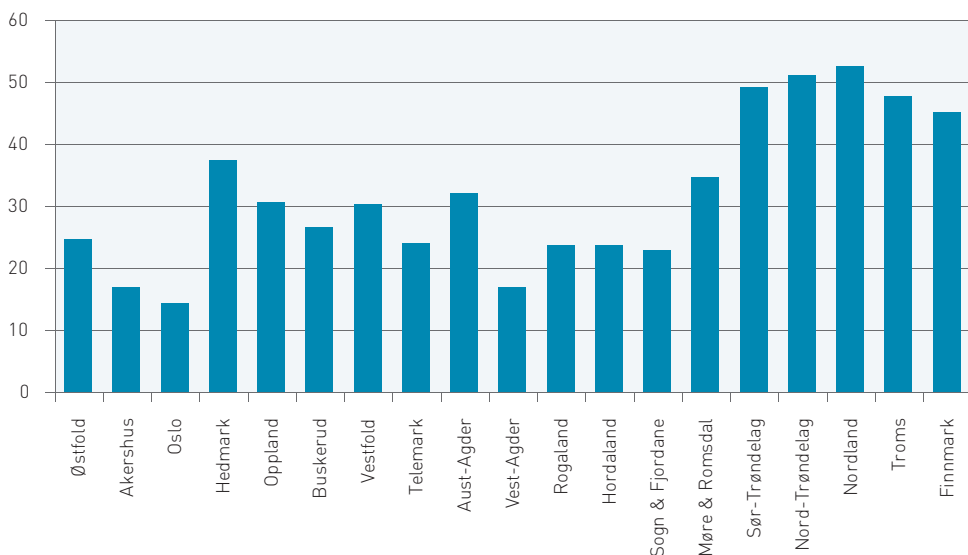
Innslaget av illegal alkohol har tradisjonelt vært forholdsvis stort i Norge, både når det gjelder produksjon og smugling (Saglie 1994). I ungdomsundersøkelsen er det gjennom årene stilt spørsmål om hvorvidt de unge har drukket hjemmebrent. Som det framgår av tabell 2.10 var det på landsbasis for årene 2006 – 2008 samlet, en andel på 28 prosent i landet som helhet som rapporterte at de hadde drukket mer enn et par slurker hjemmebrent. Den tilsvarende andelen hvis vi bare ser på Oslo, var langt mindre, 13 prosent ($p < 0,001$ for begge kjønn og alle tre aldersgrupper). Verken i lands- eller Oslo-utvalget var det for årene 2006 – 2008 forskjeller mellom andelen gutter og jenter som oppga at de hadde drukket hjemmebrent noen gang. Bildet fra 2006 – 2008 viser en klar nedgang fra årene 1997 – 1999 da 45 prosent i aldersgruppa 15 – 20 år på landsbasis og 31 prosent i Oslo oppga å ha drukket hjemmebrent. Den samme utviklingen ser vi i voksenbefolkningen (Horverak & Bye 2007).

Tabell 2.10: Prosentandel blant gutter og jenter og i ulike aldersgrupper som noen gang hadde drukket mer enn et par slurker hjemmebrent, NORGE og OSLO (2006 – 2008 samlet).

	NORGE	OSLO
Gutter	29	14
Jenter	28	13
15/16 år	14	4
17/18 år	29	11
19/20 år	44	24
Totalt	28 (N=7242)	13 (N=5711)

Figur 2.15 viser andelen blant ungdom i alderen 15 – 20 år som oppga at de noen gang hadde drukket hjemmebrent i de enkelte fylkene. Vi ser her på årene 2004 – 2008 samlet for å få et mer robust tallgrunnlag. Som det framgår var andelen som hadde drukket hjemmebrent langt større i Trøndelagsfylkene og Nord-Norge – omkring 50 prosent – enn i landet for øvrig ($p < 0,001$ for alle disse fylkene sett i forhold til gjennomsnittet, med unntak av Finnmark ($p < 0,01$)). I den andre enden finner vi Oslo, Akershus og Vest-Agder hvor rundt 20 prosent oppga å ha drukket hjemmebrent noen gang ($p < 0,001$ for alle disse fylkene sett i forhold til gjennomsnittet).

Figur 2.15: Prosentandel i alderen 15 – 20 år som noen gang hadde drukket mer enn et par slurker hjemmebrent, fordelt etter fylke (2004 – 2008 samlet).

2.11 Oppsummering

- Ungdommers bruk av alkohol var i stor grad lik i Oslo og landet sett under ett, med unntak av andelen som hadde drukket hjemmebrent.
- Det store flertall (omkring 80 prosent) av 15–20-åringer oppga å ha drukket alkohol noen gang. I de senere år har andelen som oppgir å ha drukket vært høyere blant jentene enn blant guttene.
- I de senere år har omkring 60 prosent av 15–20-åringer oppgitt å ha drukket alkohol i løpet av de siste fire uker. Øl var den mest brukte drikkesorten. Dette gjaldt både gutter og jenter.
- Gjennomsnittlig debutalder for årene 2006–2008 sett under ett, var i underkant av 15 år for øl, omkring 15 år for «rusbrus», og omkring 15,5 år for vin og brennevin. Den gjennomsnittlige debutalder har gått noe opp i de senere år.
- Beregnet årlig alkoholforbruk i aldersgruppen 15–20 år økte i siste halvdel av 1990-tallet, men stabiliserte seg etter årtusenskiftet. Det beregnet årlige alkoholforbruket for årene 2006–2008 sett under ett, var 4,9 liter på landsbasis (4,1 liter for jenter og 5,6 liter for gutter), mens det var 5,4 liter i Oslo-utvalget (6,2 for gutter og 4,5 liter for jenter).
- I de senere år har omkring 2 av 3 oppgitt at de har kjent seg tydelig beruset. For årene 2006–2008 sett under ett, oppga noe under 20 prosent i Oslo og noe over 20 prosent på landsbasis at de hadde kjent seg tydelig beruset mer enn 50 ganger. Andelen som oppga at de hadde kjent seg tydelig beruset mer enn 50 ganger, økte i siste halvdel av 1990-tallet, mens det har vært en jevn nedgang etter årtusenskiftet. Omkring 10 prosent oppga å ha vært beruset mer enn 25 ganger i løpet av de siste seks måneder.
- For årene 2006–2008 sett under ett, oppga noe over ¼ av alle ungdommene, enten de hadde prøvd alkohol eller ei, at de hadde opplevd krangel, noe over 10 prosent at de hadde opplevd slagsmål og noe over 10 prosent at de hadde vært utsatt for ulykke i forbindelse med at de hadde drukket for mye alkohol.

3 Cannabis

Cannabis er fellesbetegnelsen for hasj, marihuana og cannabisolje som alle kommer fra cannabisplanten. Virkestoffet er Tetrahydrocannabinol (THC) og cannabis blir ofte blandet med tobakk, men kan også spises. Mengden THC i planten kan variere i stor grad, alt etter vekstforhold og plantedel og mengden THC som tas opp i kroppen vil avhenge av dette og hvordan stoffet inntas.

Bruken av cannabis tiltok i den vestlige verden på 1960-tallet og dette gjaldt også for Norge. I de første årene var det først og fremst blant ungdom som så på seg selv som en del av hippie-bevegelsen, at bruken av hasj og marihuana fikk et visst innpass. I Oslo oppsto det et miljø i Slottsparken der hasjrøyking inngikk som et viktig element. Etter hvert var det imidlertid mye som tydet på at det ikke bare var i Slottsparken det ble røykt hasj, og dette førte naturlig nok til en viss bekymring for om cannabisstoffene hadde fått innpass blant ungdom i Oslo i sin alminnelighet. Dette var bakgrunnen for at det daværende SIFA i 1968 startet med sine årlige undersøkelser blant ungdom i Oslo om bruk av cannabis. Man ønsket å få et inntrykk av hvor utbredt bruken var samtidig som man gjennom å foreta slike undersøkelser regelmessig, kunne følge utviklingen over tid. Etter hvert ble undersøkelsene utvidet til også å omfatte andre rusmidler.

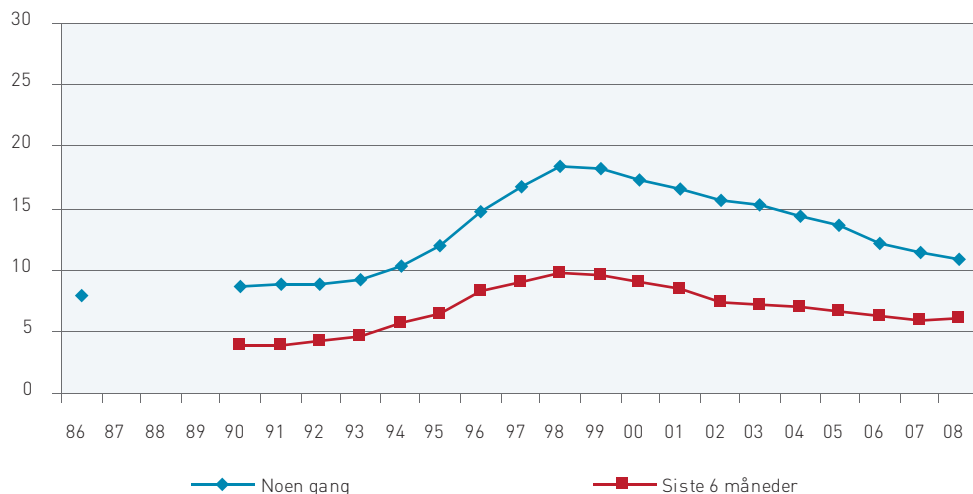
3.1 Bruk noen gang og siste seks måneder

Det er ulike måter å «måle» ungdoms bruk av narkotiske stoffer. Man kan på den ene siden undersøke hvor stor andel som har erfaring med bruk av de ulike stoffene (livstidsprevalens). På den annen side kan det være av interesse å finne ut hvor stor andel som har brukt et stoff i en mer begrenset periode, eksempelvis siste år (12 månedsprevalens) eller siste måned (30-dagers prevalens). I de årlige ungdomsundersøkelsene ble det spurt om hvorvidt de unge hadde brukt ulike narkotiske stoffer *noen gang*, og for noen stoffer hvor mange ganger de hadde gjort dette. Fra og med 1990 ble det også spurt om bruk i løpet av *de siste seks måneder*.

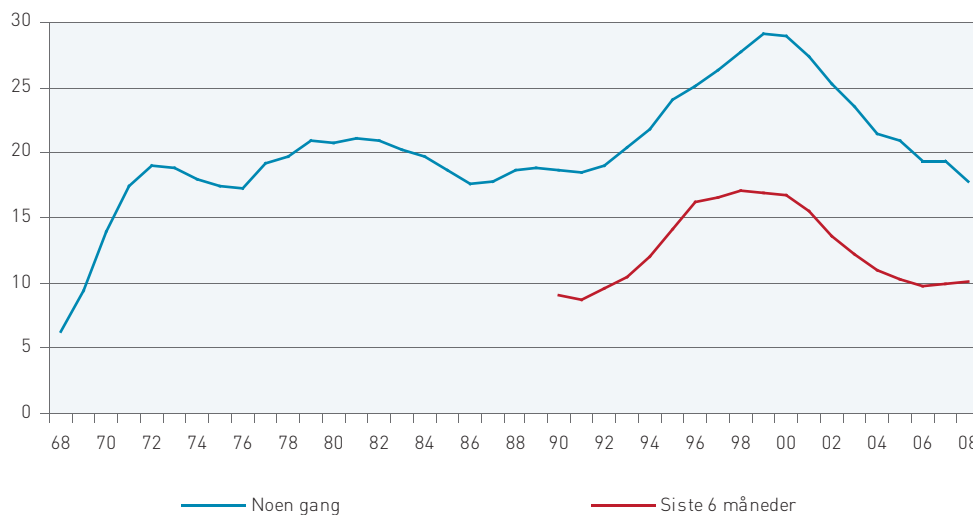
Figur 3.1 viser utviklingen i andelen unge på landsbasis som oppga at de hadde brukt cannabis *noen gang* og figur 3.2 viser utviklingen i Oslo. På landsbasis kan vi beskrive utviklingen fra 1986, mens vi for Oslo har data tilbake helt fra 1968. Som det framgår av figur 3.1 var det i 1986 og første del av 1990-tallet åtte til ti prosent som oppga at de noen gang hadde brukt hasj eller marihuana. Det var så en økning fram til årtusenskiftet til omkring 18 prosent, mens det i de senere år har vært en jevn nedgang. Oslo-undersøkelsene som gir et mer langsiktig bilde, tyder på at bruken av cannabis var beskjeden i årene før 1970: Andelen som oppga at de noen gang hadde brukt hasj eller marihuana var omkring fem prosent. I de påfølgende årene fant det imidlertid sted en klar økning og gjennom 1970- og 1980-tallet var det omkring 20 prosent av ungdom i Oslo som oppga at de hadde brukt hasj eller marihuana noen gang. På samme måte som i det landsdekkende utvalget, fant det sted en økning i siste del av 1990-tallet og rundt årtusenskiftet var andelen oppimot 30 prosent. I de senere år har det imidlertid vært en nedgang til i underkant av 20 prosent. En mulig forklaring på slike endringer kan være svingninger i ulike ungdomskulturer som innvirker på ungdoms forhold til rusmidler. Eksempelvis mener en tidligere studie av ungdomskulturer å kunne påvise sammenfall mellom de årene det har vært økning/nedgang i ungdoms bruk av cannabis og tidspunkt for ulike musikkretninger som har hatt henholdsvis liberale/restriktive holdninger til narkotika (Vestel m.fl. 1997).

Det er viktig å understreke at vi til nå har sett på dem som oppga at de hadde brukt cannabis *noen gang*. Dette innebærer naturligvis ikke at de brukte cannabis regelmessig. Noen hadde prøvd stoffet bare én eller to ganger, mens andre hadde mer erfaring. For en del av de som oppga bruk, kan bruken således ligge tilbake i tid. Dette kan illustreres ved at det var en klart lavere andel som gjennom årene oppga bruk i løpet av *de siste seks måneder* enn hva gjelder bruk *noen gang*.

Figur 3.1: Prosentandel blant ungdom i alderen 15–20 år som oppga å ha brukt cannabis henholdsvis noen gang og i løpet av siste 6 måneder, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

Figur 3.2: Prosentandel blant ungdom i alderen 15–20 år som oppga å ha brukt cannabis henholdsvis noen gang og i løpet av siste 6 måneder, OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

Jevnt over var det en større andel i Oslo som hadde brukt cannabis i løpet av *de siste seks månedene*, enn hva tilfellet var på landsbasis. At det å ha brukt cannabis ikke er ensbetydende med regelmessig bruk, kan også illustreres ved at det i årene 2006–2008 sett under ett, var tre prosent av 15–20-åringene på landsbasis og fire

prosent i Oslo-utvalget, som oppga at de hadde brukt cannabis mer enn fem ganger i løpet av de siste seks måneder (tabell 3.1).

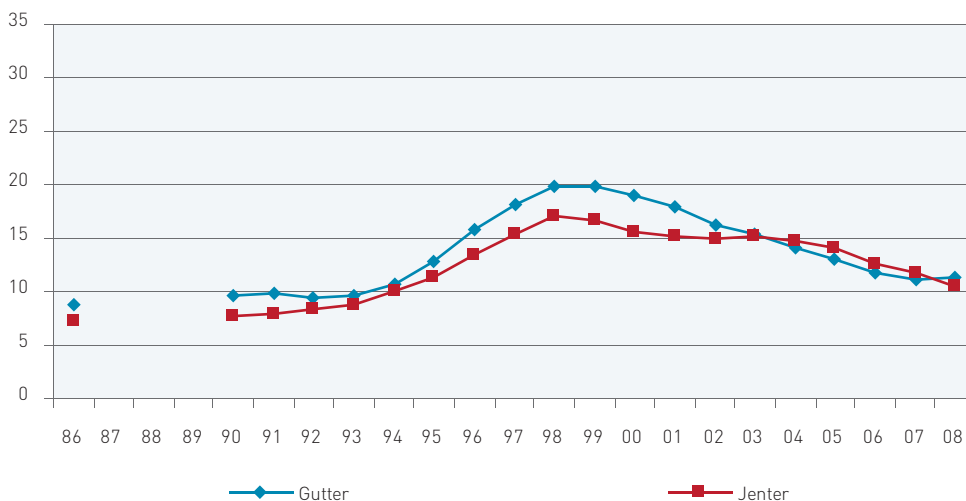
Tabell 3.1: Antall ganger ungdom i alderen 15–20 år hadde brukt cannabis i løpet av siste 6 måneder, NORGE og OSLO (2006–08 samlet), prosent.

	Antall ganger siste seks måneder					Sum
	0	1–4	5–10	11–25	26+	
Norge	93,8	3,3	0,7	0,5	1,7	100 (N=7148)
Oslo	90,2	5,8	1,3	0,9	1,8	100 (N=5630)

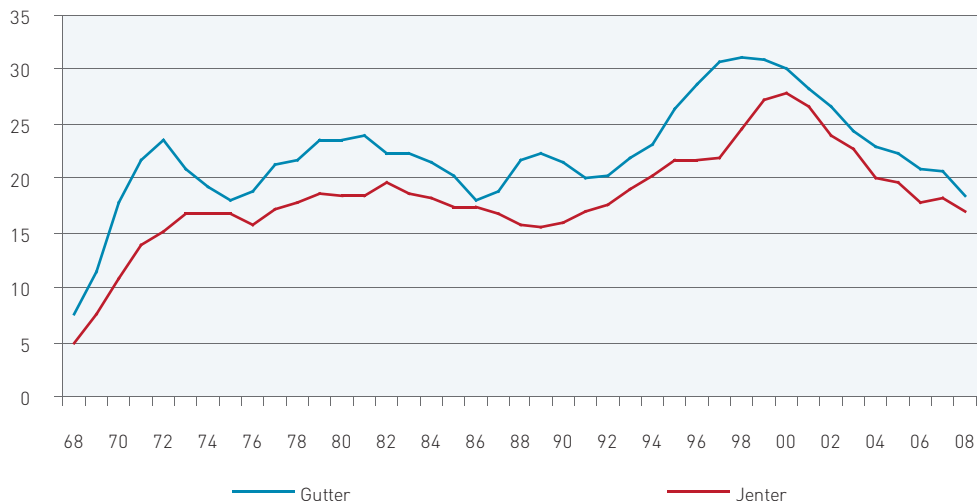
3.2 Kjønn og alder

Det var liten eller ingen forskjell mellom gutter og jenter når det gjelder erfaring med bruk av cannabis. Som det framgår av figur 3.3 kan det se ut som om andelen gutter i landet som helhet som oppga å ha brukt cannabis, var noe større enn andelen blant jenter fram til etter årtusenskiftet, mens forskjellene i de senere år ser ut til å ha forsvunnet. Forskjellene var imidlertid ikke statistisk signifikante. I Oslo-utvalget var andelen gutter som hadde brukt cannabis jevnt over noe større enn blant jentene, men stort sett var forskjellene heller ikke her statistisk signifikante (figur 3.4).

Figur 3.3: Prosentandel blant gutter og jenter i alderen 15–20 år som oppga å ha brukt cannabis noen gang, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

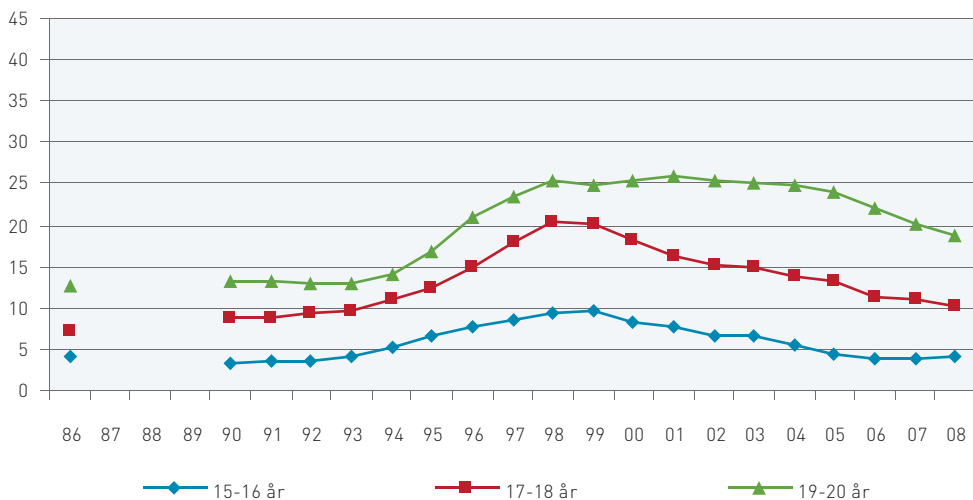

Figur 3.4: Prosentandel blant gutter og jenter i alderen 15–20 år som oppga å ha brukt cannabis noen gang, OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

Andelen som hadde brukt cannabis *noen gang*, var naturlig nok mindre blant 15/16-åringene enn blant de som var noe eldre, men forholdet mellom de ulike aldersgruppene har endret seg noe over tid. For landet som helhet steg andelen som hadde brukt cannabis for alle aldersgrupper fra 1986 fram mot slutten av 1990-tallet (figur 3.5). I årene som fulgte ser det imidlertid ut til å være en nedgang blant 15/16-åringene og 17/18-åringene, mens andelen blant 19/20-åringene holdt seg på samme nivå fram mot 2005, slik at forskjellene aldersgruppene imellom økte. Også i Oslo finner vi økende forskjeller over tid mellom de tre aldersgruppene (figur 3.6), men til forskjell fra landet som helhet var det etter 2000 en nedgang i andelen som hadde brukt cannabis noen gang i alle aldersgrupper.

Figur 3.5: Prosentandel i de ulike aldersgruppene som oppga å ha brukt cannabis noen gang, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

Figur 3.6: Prosentandel i de ulike aldersgruppene som oppga å ha brukt cannabis noen gang, OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

Tabell 3.2 gir et bilde av bruk av cannabis i løpet av *de siste seks månedene* blant gutter og jenter og i ulike aldersgrupper for årene 2006–2008 samlet. For landet som helhet finner vi ingen forskjeller mellom gutter og jenter, mens andelen gutter

i Oslo som hadde brukt cannabis i løpet av de siste seks månedene var større enn blant jenter ($p < 0,01$). Andelen økte også med økende alder i begge utvalgene.

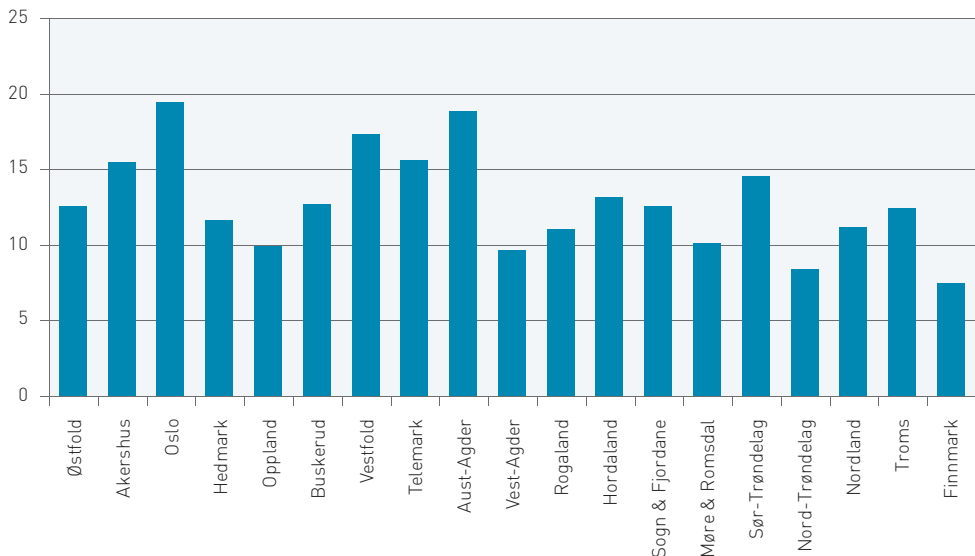
Tabell 3.2: Prosentandel blant gutter og jenter og i de ulike aldersgruppene som oppga å ha brukt cannabis i løpet av de siste 6 månedene, NORGE og OSLO (2006–08 samlet).

	NORGE	OSLO
Gutter	6,6	11,0
Jenter	5,7	8,6
15/16 år	2,8	4,4
17/18 år	6,1	10,5
19/20 år	10,0	14,2
Totalt	6,2 (N=7148)	9,8 (N=5360)

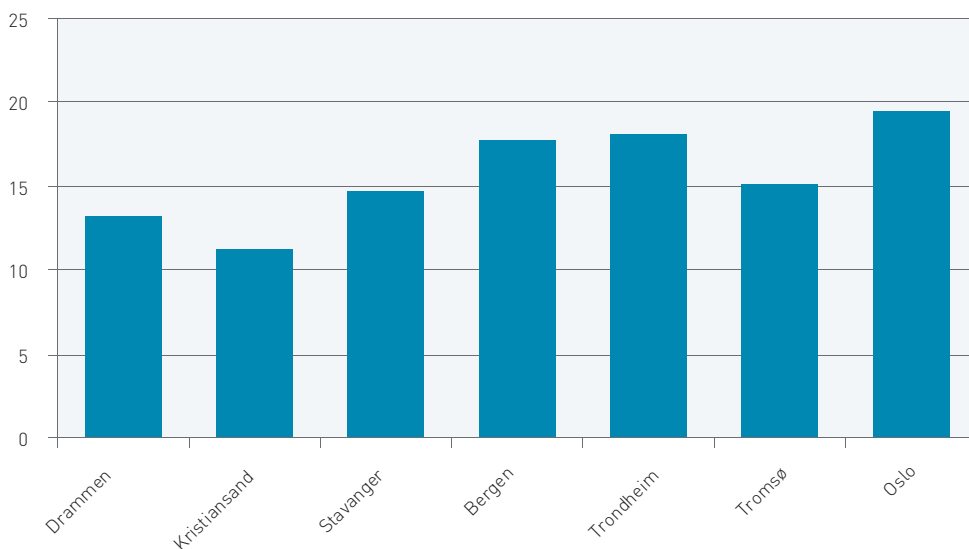
3.3 Regionale forskjeller

Som vi har sett, har det gjennom årene vært en større andel unge i Oslo som har brukt cannabis enn hva tilfellet er for landet sett under ett. Det ser også ut til å være variasjoner mellom de ulike fylkene (figur 3.7) og mellom de største byene (figur 3.8). Selv om vi ser på årene 2004–2008 samlet, er imidlertid antall observasjoner for hvert fylke/hver by for lavt til å kunne trekke noen klare konklusjoner.

Figur 3.7: Prosentandel blant ungdom i alderen 15–20 år i de enkelte fylker som oppga å ha brukt cannabis noen gang (2004–08 samlet).

Figur 3.8: Prosentandel blant ungdom i alderen 15–20 år i enkelte byer som oppga å ha brukt cannabis noen gang (2004–08 samlet).

3.4 Hva kjennetegner de som har brukt cannabis?

Da de første tilfeller av cannabisbruk ble registrert i Norge på 1960-tallet var dette stort sett blant ungdom som fulgte med i de nye hippieaktige ungdomskulturelle strømningene. De første undersøkelsene om bruk av cannabis i Oslo kunne også tyde på at dette først og fremst gjaldt unge som hadde fedre med akademisk utdanning (Lind 1974). Dette varte imidlertid bare kort tid, etter hvert fikk også ungdom fra andre miljøer kontakt med hasj og marihuana (Irgens-Jensen & Rud 1977). Det ble også stadig mer tydelig at det ofte var ungdom med vanskelige oppvekstvilkår som utviklet problemer knyttet til bruk av narkotiske stoffer. Det er således en rekke undersøkelser som peker i retning av at det er sammenheng mellom misbruk av cannabis og visse bakgrunnsfaktorer som problemer i hjem og på skolen (Hammer & Vaglum 1990, Lavik 1987). Med andre ord kan det se ut som om brukere av cannabis har kommet fra to grupper. Den ene gruppen var ungdom som på ulike måter var i opposisjon til de etablerte samfunnsnormer, mens den andre gruppen bestod av ungdom som hadde problemer av ulike slag. Det kan se ut til at det samme langt på vei er tilfelle i dag. En longitudinell studie av ungdom i Oslo-området peker i retning av at det er fellestrekk mellom de opposisjonelle ungdommene man fant blant de første hasjbrukerne på slutten av 1960-tallet og de unge som i dag har det vi vil kalle et eksperimenterende bruksmønster (Pedersen 2006). Studien viser at de som utvikler en mer omfattende bruk, i mindre grad knytter bruken til ideologi og kulturelle

faktorer. En omfattende bruk av cannabis ser i stor grad ut til å være knyttet til psykososiale problemer, kriminalitet og stort forbruk av andre rusmidler.

Det er en rekke kjente faktorer som har sammenheng med bruk av cannabis (Hammer & Vaglum 1990). Mål som er av særlig interesse og som har vært inkludert i spørreskjemaet som ble brukt i de årlige ungdomsundersøkelsene er om ungdommene bor med én, begge eller ingen av foreldrene, om de har avbrutt skolegang og om de føler seg tilfredse med livet.

Hvorvidt de unge bor sammen med begge eller bare én av foreldrene, ser ut til å ha betydning. På landsbasis var det i årene 2006–2008 sett under ett, syv prosent av dem som bodde sammen med begge foreldrene som oppga at de hadde brukt cannabis noen gang, mens det samme gjaldt 15 prosent av de som bodde sammen med bare én av foreldrene og 24 prosent av de som hadde en annen bosituasjon (hos andre slektninger, alene, med venner, partner) (tabell 3.3). Vi finner det samme mønsteret hvis vi bare ser på Oslo: Mens 14 prosent av de som bodde sammen med begge foreldrene hadde brukt cannabis, var det tilsvarende andelen blant de som bodde sammen med bare én av foreldrene 22 prosent, og 36 prosent blant de som hadde en annen bosituasjon ($p < 0,001$ for alle forskjellene i begge utvalgene).

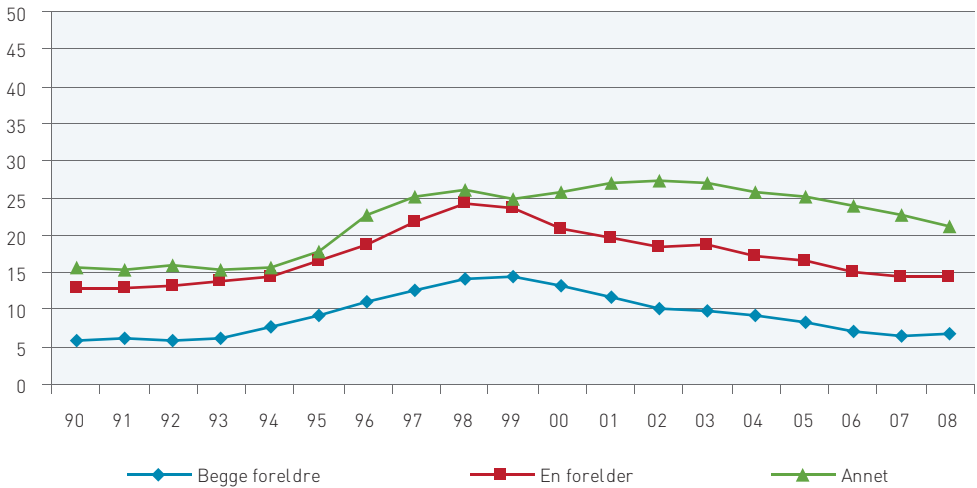
Tabell 3.3: Prosentandel blant ungdom i alderen 15–20 år som oppga å ha brukt cannabis noen gang, etter hvem de bodde sammen med, NORGE og OSLO (2006–08 samlet).

	NORGE	OSLO
Begge foreldre	7	14
En forelder	15	22
Annet	24	36
Totalt	12 (N=7281)	20 (N=5727)

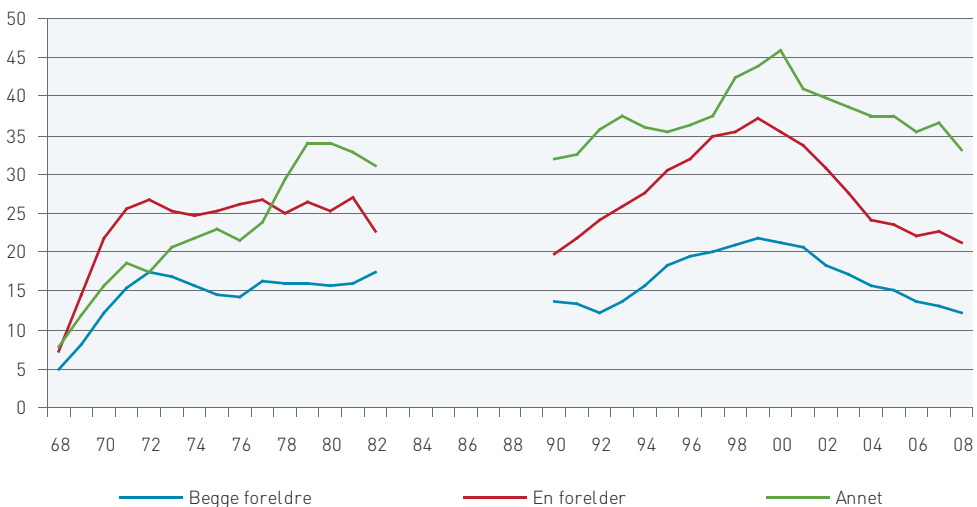
Sammenhengen mellom bosituasjon og bruk av cannabis har endret seg over tid og støtter antakelsen om at ungdom i dag har andre motiver eller beveggrunner for å bruke hasj enn tidligere. Resultatene fra landsutvalget tyder også på at betydningen av det å bo med én forelder har endret seg over tid (figur 3.9). I 1990 var det liten forskjell i andelen som hadde brukt hasj blant de som bodde med én forelder og de som hadde en annen bosituasjon. I 2008 var forskjellen mellom disse gruppene større. I Oslo-utvalget ser vi også at forskjellene mellom de tre gruppene endrer seg over tid (figur 3.10). I begynnelsen av undersøkelsesperioden var det små eller ingen forskjeller mellom gruppene, men dette endret seg fort mot slutten av 1970-tallet.

Etter årtusenskiftet ser vi i likhet med landsutvalget at bruksmønsteret blant ungdom som bodde med én forelder nærmet seg mønsteret blant ungdom som bodde med begge foreldrene og skilte seg fra ungdom med en annen bosituasjon.

Figur 3.9: Prosentandel blant ungdom i alderen 15–20 år i NORGE som oppga å ha brukt cannabis noen gang, etter hvem de bodde sammen med (treårig glidende gjennomsnitt).

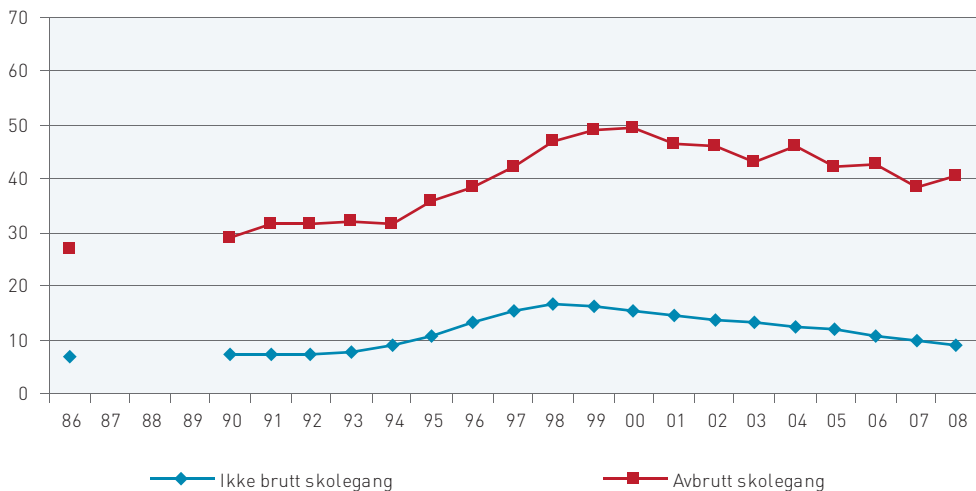

Figur 3.10: Prosentandel blant ungdom i alderen 15–20 år i OSLO som oppga å ha brukt cannabis noen gang, etter hvem de bodde sammen med (treårig glidende gjennomsnitt).

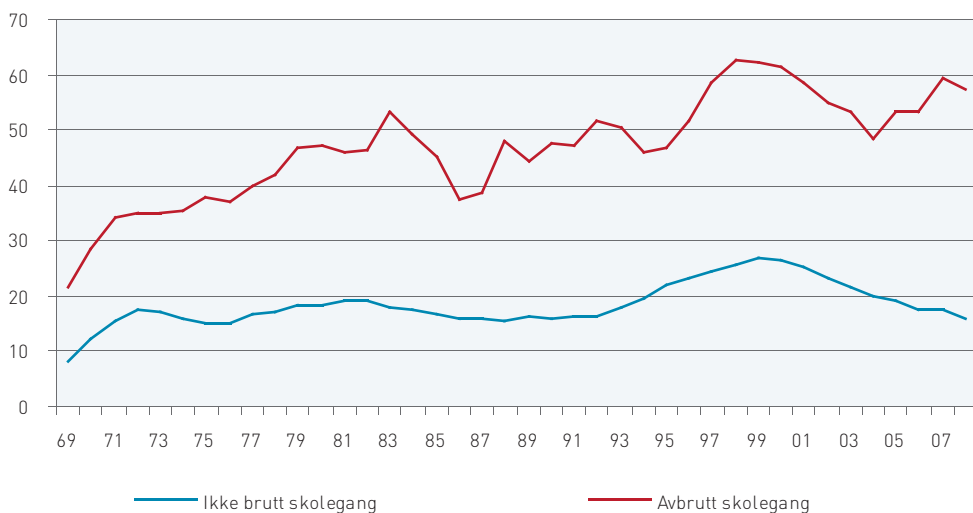
Det ser videre ut til å være en klar sammenheng mellom avbrudd av skolegang og bruk av cannabis (figur 3.11 og 3.12). I begge utvalgene var andelen som hadde brukt hasj *noen gang* høyere blant de som hadde avbrutt skolegang² uten å gå opp til eksamen enn blant de som ikke hadde avbrutt skolegang. Det kan være flere grunner til en slik sammenheng, og det kan være vanskelig å vite hva som er årsak og hva som er virkning. På den ene siden kan bruk av narkotiske stoffer ha ført til utvisning eller at eleven har fått problemer med å følge undervisningen og derfor har sluttet på skolen. Siden bruk av cannabis tross alt ikke er et helt vanlig ungdomsfenomen, kan man på den andre siden tenke seg at ungdom som gjør dette lettere marginaliseres og derfor får større problemer på skolen enn annen ungdom. Det kan også være slik at avbrutt skolegang i seg selv kan innvirke på narkotikabruk. Endelig kan det tenkes at sammenhengen mellom avbrutt skolegang og bruk av cannabis kan forklares av andre bakenforliggende forhold som personlighet og miljø.

Figur 3.11: Prosentandel blant ungdom i alderen 15–20 år som oppga å ha brukt cannabis noen gang, blant de som hadde avbrutt skolegang og blant de som ikke hadde brutt skolegang, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

² Antallet som hadde avbrutt skolegang varierte i undersøkelsesperioden mellom 95 i 1998 og 205 i 1991.

Figur 3.12: Prosentandel blant ungdom i alderen 15–20 år som oppga å ha brukt cannabis noen gang, blant de som hadde avbrutt skolegang og blant de som ikke hadde brutt skolegang, OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

3.5 Trivsel

Bruk av rusmidler blir av mange sett på som en flukt fra hverdagens større eller mindre problemer. Hvorvidt en ungdom har brukt cannabis eller ikke kan derfor ha noe med trivsel å gjøre. For å få et mål på trivsel ble det i undersøkelsen stilt følgende spørsmål:

«Hvor tilfreds eller utilfreds vil du si du er med livet ditt for tiden?»

De fleste synes å være relativt tilfredse med livet sitt. I årene 2006–2008 svarte 47 prosent av ungdommene i Oslo at de var meget fornøyde med livet, samtidig som 34 prosent var nokså fornøyde (til sammen 81 prosent). I landet som helhet var de tilsvarende andelene 38 og 47 (til sammen 85 prosent). Kun en liten andel (rundt fire prosent i begge utvalgene) svarte at de var nokså eller meget utilfredse med livet.

Blant de som hadde prøvd cannabis i Oslo svarte til sammen 78 prosent at de var enten meget (39 prosent) eller nokså (39 prosent) fornøyd med livet. Tallene for landet sett under ett var 74 prosent (30 meget og 44 nokså fornøyd). Rundt åtte prosent av de som hadde prøvd hasj i landet som helhet og fire prosent i Oslo svarte at de var meget eller nokså utilfreds med livet.

Undersøker vi i stedet hvor stor andel de som hadde brukt cannabis utgjorde av de forskjellige gruppene av trivsel finner vi at det var en større andel som oppga at de hadde brukt cannabis blant de forholdsvis få som oppga at de var utilfredse med livet, enn blant de som var tilfredse (tabell 3.4). Dette kan enten skyldes at bruk av cannabis fører til eller benyttes mot lav trivsel.

Tabell 3.4: Prosentandel blant ungdom i alderen 15–20 år som oppga å ha brukt cannabis noen gang, etter forskjellig grad av trivsel, NORGE og OSLO (2006–08 samlet).

	NORGE	OSLO
Meget tilfreds	10 (N=2785)	16 (N=2718)
Nokså tilfreds	11 (N=3447)	22 (N=1971)
Både og	20 (N=781)	25 (N=805)
Nokså utilfreds	24 (N=168)	23 (N=146)
Meget utilfreds	26 (N=86)	22 (N=63)
Totalt	12 (N=7267)	20 (N=5703)

3.6 Tilgjengelighet

Cannabis kan på ulike måter sies å berøre ungdoms hverdag. Det skrives mye om bruk av hasj i aviser, det snakkes om det på fjernsyn og på skolen. Som vi har sett, har imidlertid flertallet av ungdommen ikke selv brukt hasj eller marihuana. De kan likevel ved en eller flere anledninger ha fått tilbud om å kjøpe, og det kan være grunn til å tro at ganske mange unge har en oppfatning av hvordan de kan få tak i cannabis hvis de skulle ønske det. For å belyse denne type spørsmål ble det i ungdomsundersøkelsen stilt to spørsmål:

«Er du noen gang blitt tilbudt marihuana eller hasj?»

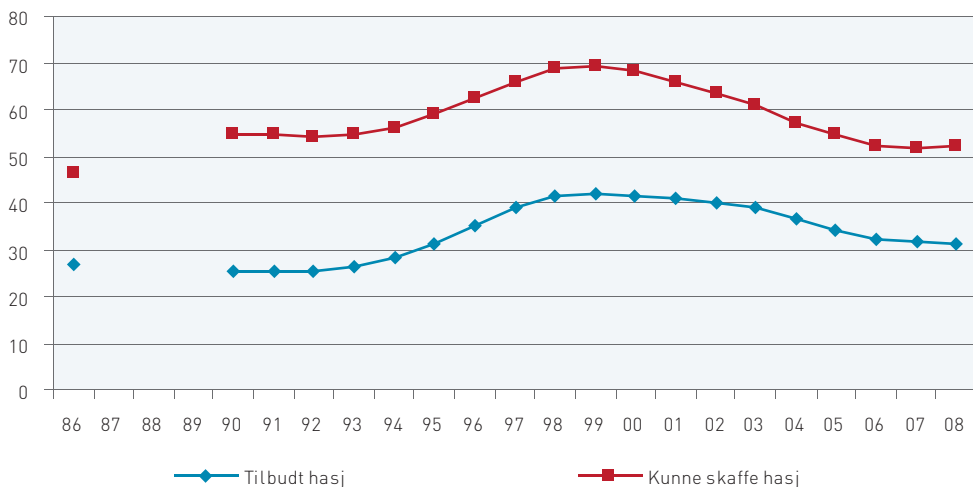
«Hvis du selv ønsket å få tak i litt marihuana eller hasj, tror du at du vil kunne klare å skaffe deg stoffet i løpet av 2–3 dager?»

Hva angår det første spørsmålet er det ikke spesifisert om det dreier seg om kjøp eller om det er tilbud om å prøve marihuana eller hasj vederlagsfritt.

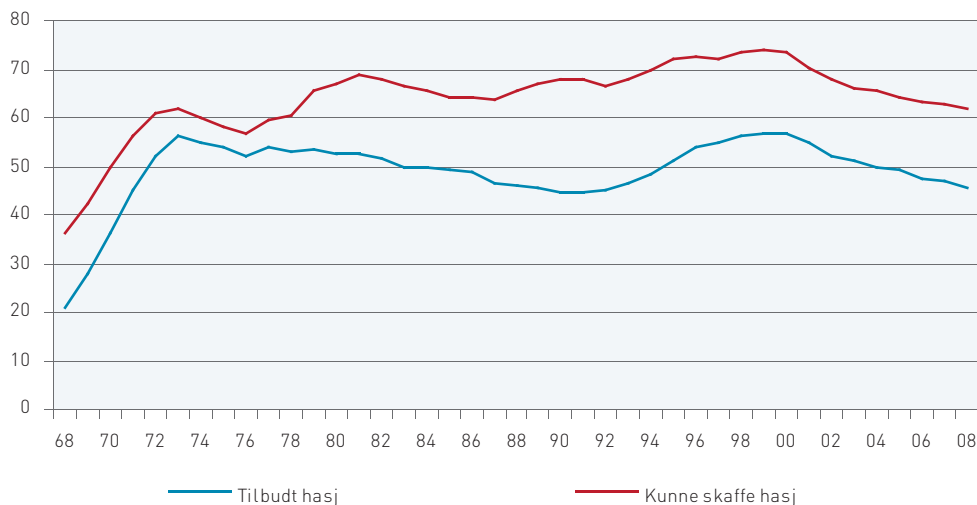
Figur 3.13 viser utvikling fra 1986 i Norge sett under ett. Mens andelen som oppga at de hadde blitt tilbudt cannabis var stabil på omkring 25 prosent i første halvdel av 1990-tallet, økte den til omkring 40 prosent i årene omkring årtusenskiftet, mens den i de senere år har vært i overkant av 30 prosent. Da det gjaldt hvor mange

som oppga at de trodde de ville kunne klare å skaffe cannabis hvis de ønsket det, skjedde det en tilsvarende økning i løpet av 1990-tallet, fra i overkant av 50 prosent til omkring 70 prosent ved årtusenskiftet, mens andelen i de senere år har vært noe over 50 prosent. Utviklingen hvis vi bare ser på Oslo, har stort sett samme profil (figur 3.14), men generelt er det her en større andel både som rapporterte at de hadde blitt tilbudt cannabis og som sa at de trodde de kunne klare å skaffe stoffet hvis de skulle ønske det.

Figur 3.13: Prosentandel blant ungdom i alderen 15–20 år som hadde blitt tilbudt cannabis og prosentandel som trodde de kunne klare å skaffe cannabis i løpet av 2–3 dager, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

Figur 3.14: Prosentandel blant ungdom i alderen 15–20 år som hadde blitt tilbudt cannabis og prosentandel som trodde de kunne klare å skaffe cannabis i løpet av 2–3 dager, OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

Naturlig nok var det flest blant de som selv hadde erfaring med bruk av cannabis som sa at de kunne skaffe hasj eller marihuana. Tabell 3.5 viser at for årene 2006–2008 samlet, oppga rundt 90 prosent av de som hadde brukt stoffet 1–4 ganger at de ville kun klare å skaffe hasj eller marihuana i løpet av et par-tre dager. Blant de som hadde brukt cannabis mer enn 11 ganger var denne andelen oppunder 100 prosent. Den tilsvarende andelen blant de som ikke selv hadde brukt cannabis, var 46 prosent på landsbasis og 56 prosent i Oslo ($p < 0,001$).

Vi finner også at så godt som alle som oppga at de selv hadde brukt cannabis, rapporterte at de også hadde venner eller nære bekjente som hadde bruket stoffet. Dette peker i retning av at bruk av hasj eller marihuana er knyttet til spesielle ungdomsmiljøer. Imidlertid ser vi også at uavhengig av om de selv hadde brukt cannabis noen gang, var det generelt mange unge som oppga at de hadde venner eller nære bekjente som hadde brukt cannabis. For årene 2006–2008 sett under ett, gjaldt dette 54 prosent på landsbasis og 67 prosent i Oslo.

Det ble også spurt om hvorvidt de unge hadde venner eller nære bekjente som hadde vært arrestert for bruk av cannabis. Naturlig nok var det først og fremst de som hadde brukt cannabis et visst antall ganger som hadde erfart dette. Eksempelvis var det under 10 prosent av de som oppga at de ikke hadde brukt cannabis noen

gang, som oppga at de hadde venner eller nære bekjente som var arrestert for bruk av cannabis, mens oppimot 40 prosent blant de som hadde brukt stoffet mellom 11 og 50 ganger og mer enn 70 prosent av de som hadde brukt cannabis over 50 ganger hadde opplevd dette.

Tabell 3.5: Tilgang til cannabis og kontakt med brukere av cannabis blant grupper av ungdom i alderen 15–20 år som hadde brukt cannabis et forskjellig antall ganger, NORGE og OSLO (2006–08 samlet), prosent.

	Vil kunne klare å skaffe cannabis i løpet av et par dager		Venner eller nære bekjente som bruker cannabis		Venner eller nære bekjente som har vært arrestert for bruk av cannabis	
	NORGE	OSLO	NORGE	OSLO	NORGE	OSLO
0	46	56	48	60	8	9
1–4	90	91	97	98	27	22
5–10	96	95	99	98	40	38
11–50	99	97	99	98	46	41
51+	98	100	98	99	74	80
Totalt	52	63	54	67	12	15

- Antall personer som hadde brukt hasj mer enn 50 ganger og som besvarte spørsmålet om de ville klare skaffe cannabis i løpet av et par dager, hadde venner eller bekjente som brukte cannabis eller hadde venner eller bekjente som hadde vært arrestert for bruk av cannabis var henholdsvis 197, 180 og 195 i Norge og 213, 193 og 212 i Oslo.

3.7 Holdninger til cannabis

Spørsmålet om cannabis bør legaliseres i Norge har blitt stilt med jevne mellomrom. Ungdommers holdninger til dette spørsmålet kan være en pekepinn på framtidig lovgivning og på holdninger til forbudte stoffer mer generelt. Cannabis er det mest utbredte illegale narkotiske stoffet og trolig derfor det stoffet flest vil tenke at kan være aktuelt å avkriminalisere. Ungdommene i undersøkelsen ble gjennom årene bedt om å svare på følgende to spørsmål:

«Mener du at marihuana og hasj bør kunne selges fritt her i landet?»

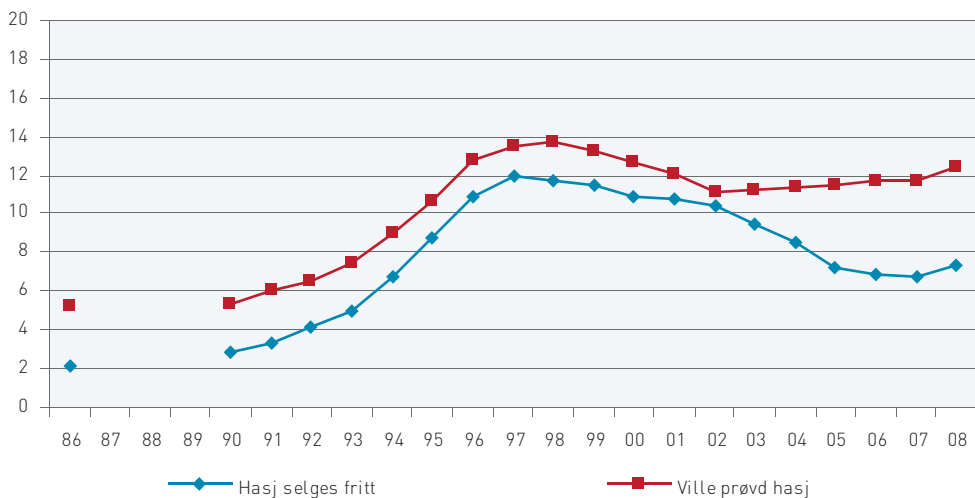
«Hvis du selv fikk anledning til å prøve marihuana eller hasj uten fare for å bli arrestert, ville du da prøve det?»

Det framgår av figur 3.15 og 3.16 at det altoverveiende flertallet av ungdom i alderen 15–20 år var av den oppfatning at cannabis ikke burde kunne selges fritt her i landet. Det var også bare et mindretall som sa at de kunne tenke seg å prøve

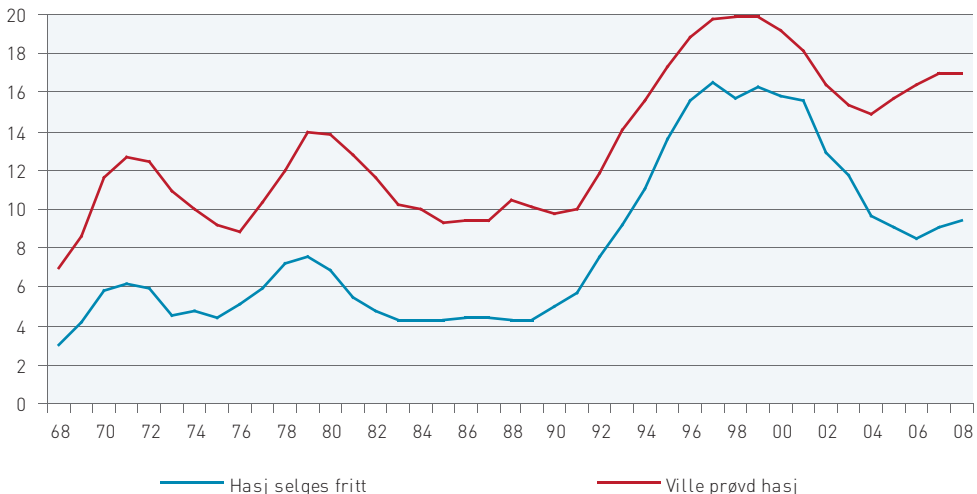
cannabis hvis de kunne gjøre dette uten fare for å bli arrestert. På samme måte som andelen unge som rapporterte at de hadde brukt cannabis, gikk også andelen som hadde en positiv holdning til hasj og marihuana litt i bølger. Fra 1986 og fram mot slutten av 1990-tallet økte andelen unge på landsbasis som mente at cannabis burde kunne selges fritt i Norge, fra to til i underkant av 12 prosent, og andelen som sa at de ville prøvd hasj eller marihuana hvis det ikke var fare for å bli arrestert fra fem til oppimot 14 prosent ($p_{1990-2000} < 0,001$ for begge spørsmålene). Fra årtusenskiftet og fram mot 2008 var det en klar nedgang i andelen som mente at hasj burde kunne selges fritt og i de senere år har den vært omkring syv prosent ($p < 0,01$), mens andelen som kunne tenke seg å prøve hasj ser ut til å ha stabilisert seg på rundt 12 prosent.

Tilsvarende viser Oslo-undersøkelsen at andelen som sa at de ville prøvd hasj og andelen som mente at hasj burde selges fritt, har variert over tid ($p_{1990-2000} < 0,001$ for begge spørsmålene). I likhet med situasjonen på landsbasis var det en økning fram mot årtusenskiftet, deretter et fall både i andelen som mente at cannabis burde kunne selges fritt og som sa de kunne tenke seg å prøve stoffet hvis det ikke var fare for å bli arrestert ($p_{1990-2000} < 0,001$ for begge spørsmålene).

Figur 3.15: Prosentandel av ungdom i alderen 15–20 år som mente at cannabis burde kunne selges fritt og prosentandel som mente at de ville prøvd cannabis hvis de fikk anledningen til det uten fare for å bli arrestert, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

Figur 3.16: Prosentandel av ungdom i alderen 15–20 år som mente at cannabis burde kunne selges fritt og prosentandel som mente at de ville prøvd cannabis hvis de fikk anledningen til det uten fare for å bli arrestert, OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

3.8 Oppsummering

- I siste halvdel av 1990-tallet ser vi en økning i andelen som oppga at de hadde brukt cannabis noen gang, til i underkant av 20 prosent på landsbasis og i underkant av 30 prosent i Oslo. Etter årtusenskiiftet har det imidlertid vært en klar nedgang ved at den tilsvarende andelen i de siste par år har vært i overkant av 10 prosent på landsbasis og i underkant av 20 prosent i Oslo.
- Andelen som oppga bruk av cannabis i løpet av de siste seks måneder viste en tilsvarende utvikling: Mens det ved årtusenskiiftet var i underkant av 10 prosent på landsbasis og omkring 17 prosent i Oslo som oppga å ha brukt cannabis i løpet av de siste seks måneder, var den tilsvarende andelen sunket til omkring seks prosent på landsbasis og 10 prosent i Oslo for årene 2006–2008 samlet.
- Forskjellene mellom de eldste og de yngste hva gjelder bruk av cannabis noen gang har økt over tid.
- Det var liten eller ingen forskjell mellom gutter og jenter hva angår bruk av cannabis.
- Det overveiende flertallet av ungdom var av den oppfatning at cannabis ikke burde kunne selges fritt her i landet. Det var også bare et mindretall som sa at de kunne tenke seg å prøve cannabis hvis det ikke var fare for å bli arrestert.

4 Tobakk

Bruken av tobakk har endret seg mye i Norge de siste tiårene. Andelen som røyker *daglig* er sterkt redusert, samtidig som vi ser en økning i bruk av snus. Mens det på 1970 og 1980-tallet var langt flere menn enn kvinner som røykte daglig, finner vi ikke lenger noen slik kjønnsforskjell. I 2006 var det 24 prosent av den voksne befolkningen i alderen 16–74 år som røykte daglig (Lindbak & Lund 2007). På begynnelsen av 1970-tallet var det mer enn 50 prosent av menn som var dagligrøykere. Andelen dagligrøykere blant menn er med andre ord mer enn halvert i løpet av en 30-årsperiode. Blant kvinner har utviklingen vært noe forskjellig ved at andelen kvinner som røykte daglig var stabil i overkant av 30 prosent gjennom hele 1970-, 1980- og 1990-tallet. Andelen blant voksne som røyker *av og til* har imidlertid ikke falt i særlig grad.

Den stadig økende oppmerksomheten omkring røykingens uheldige helseeffekter er etter alt å dømme hovedgrunnen til den store nedgangen i antall *dagligrøykere*. Endring i § 6 av Tobakkskadeloven har ført til at det lenger knapt er noen innendørsarenaer der det er tillatt med tobakksrøyking og alt tyder på at dette er et forbud som blir akseptert av de aller fleste. Når det gjelder bruk av snus viste tobakksundersøkelsen fra 2007 at om lag ni prosent av voksenbefolkningen brukte snus daglig eller av og til (henholdsvis seks og tre prosent) (Lindbak & Lund 2007). Andelen snusbrukere har økt betydelig i de senere år og dette gjelder spesielt unge menn.

Hva angår røyking av tobakk blant ungdom i alderen 15 til 20 år var det i årene 2006 til 2008 samlet, rundt 10 prosent som rapporterte at de røykte *daglig* (tabell 4.1). Andelen var noe høyere på landsbasis enn i Oslo ($p < 0,001$). Andelen *av og til-røykere* var i samme størrelsesorden både i Oslo og i landet som helhet. Andelen som brukte snus *daglig* var noe høyere i Oslo enn på landsbasis ($p < 0,001$), mens andelen som svarte at de brukte snus *av og til* var i begge utvalgene i samme størrelsesorden.

Sammenlikner vi årene 2006–2008 med årene 1997–99 (Skretting 2000) finner vi imidlertid relativt store endringer. Andelen *dagligrøykere* blant ungdom er halvert, det har også vært en klar reduksjon i andel *av og til-røykere*, samtidig som andelen som bruker snus har økt, først og fremst blant gutter, men også blant jenter. Mens det i årene 1997–99 var to prosent som oppga at de brukte snus *daglig* var den tilsvarende andelen i årene 2006–2008 omkring 10 prosent.

Tabell 4.1: Prosentandel blant gutter og jenter og i ulike aldersgrupper som røykte eller brukte snus daglig eller av og til, NORGE og OSLO (2006–08 samlet).

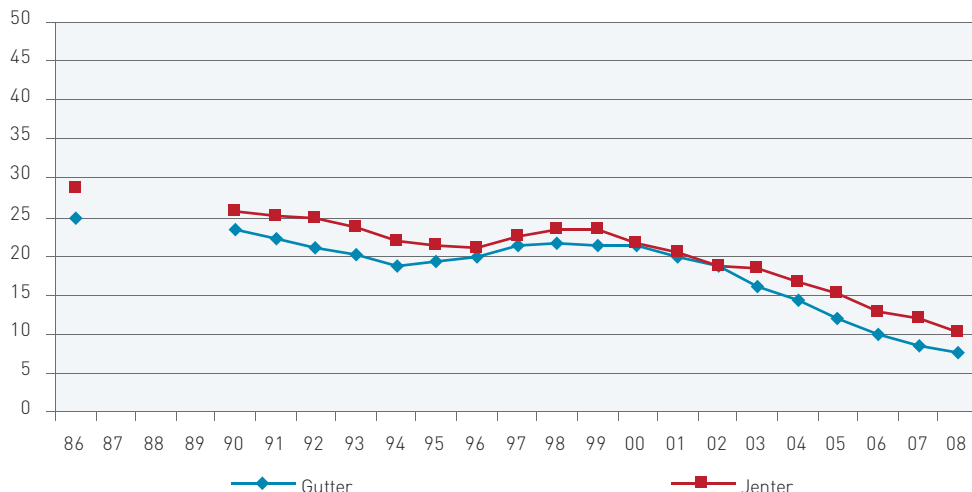
	Røyker, men ikke daglig		Røyker daglig		Brukt snus enkelte ganger		Bruker snus daglig	
	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo
Gutter	9	11	10	7	25	22	13	16
Jenter	11	12	13	9	26	28	3	5
15/16 år	6	7	5	4	18	21	5	7
17/18 år	11	12	11	8	28	26	10	11
19/20 år	12	14	17	12	31	28	11	13
Totalt	10	11	11	8	25	25	8	10

- Antallet respondenter var i alle grupper over 2300 i Norge og over 1800 i Oslo.

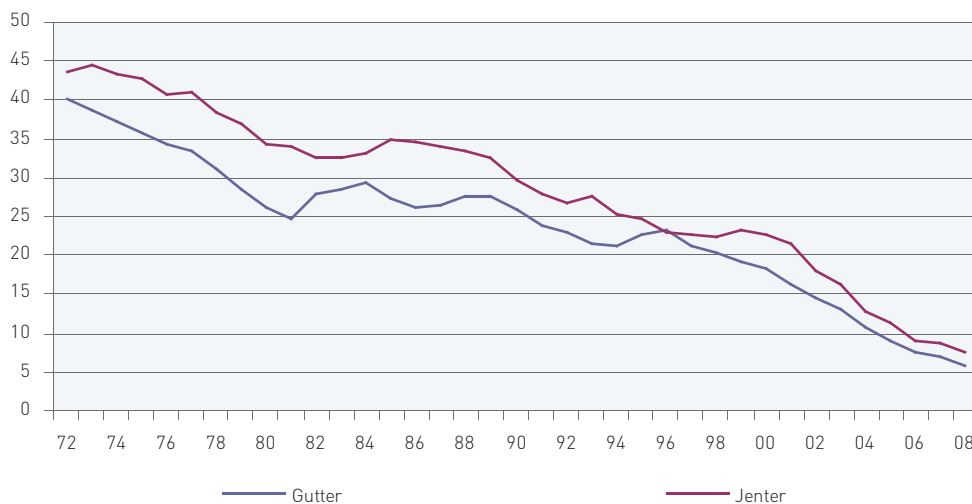
4.1 Endringer i røyking over tid

Ser vi på utviklingen over tid (figur 4.1 og 4.2) finner vi som for voksenbefolkningen at andelen *dagligrøykere* blant ungdom har sunket. Mens det på landsbasis var i underkant av 30 prosent av jentene og rundt 25 prosent blant guttene som røykte daglig i 1986, var de tilsvarende andelenene i 2008 rundt 10 prosent blant jenter og i underkant av 10 prosent blant gutter. Hvis vi bare ser på Oslo, der vi har lengre tidsserier, finner vi at over 40 prosent, både blant gutter og jenter, oppga at de røykte daglig i 1973, mens dette var redusert til under 10 prosent i 2008. Det var et gjennomgående trekk i begge utvalgene at andelen røykere blant jenter var noe større enn blant gutter.

Figur 4.1: Prosentandel blant gutter og jenter i alderen 15–20 år som oppga at de røykte daglig, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

Figur 4.2: Prosentandel blant gutter og jenter i alderen 15–20 år som oppga at de røykte daglig, OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

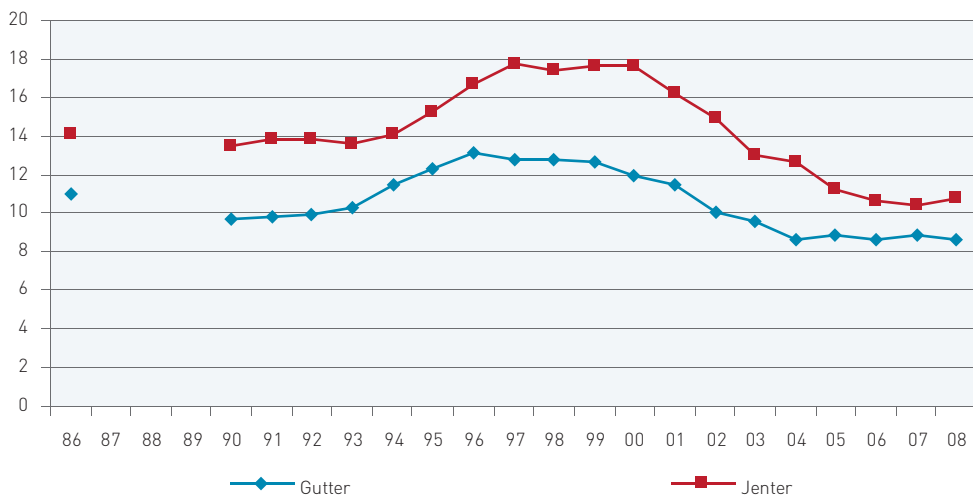

Undersøker vi andelen som svarte at de røykte *av og til* får vi et noe annet bilde enn for dagligrøyking (figur 4.3 og 4.4). Vi ser at en relativt stor andel av ungdommene svarte at de røykte av og til og at denne andelen ikke viste den samme fallende trenden som dagligrøyking. Både i Oslo og i Norge ser vi en tendens til at andelen flater ut mot slutten av undersøkelsesperioden, etter en

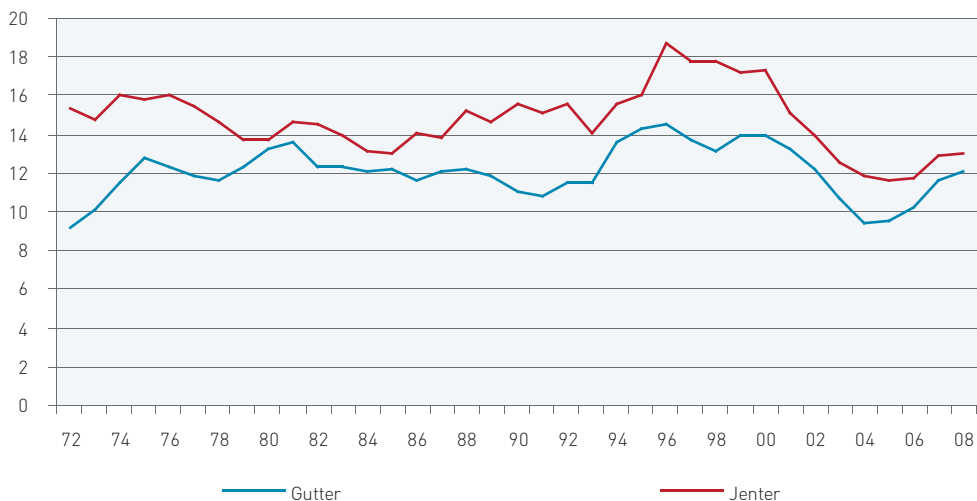
periode med en noe høyere andel av og til-røyking mot slutten av 1990-tallet. En forklaring på dette kan være at ungdommer i større grad enn før kombinerer røyking med bruk av snus.

I tillegg ser vi en tendens til at en noe større andel blant jentene enn blant guttene røykte av og til.

Figur 4.3: Prosentandel blant gutter og jenter i alderen 15–20 år som oppga at de røykte av og til, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

Figur 4.4: Prosentandel blant gutter og jenter i alderen 15–20 år som oppga at de røykte av og til, OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

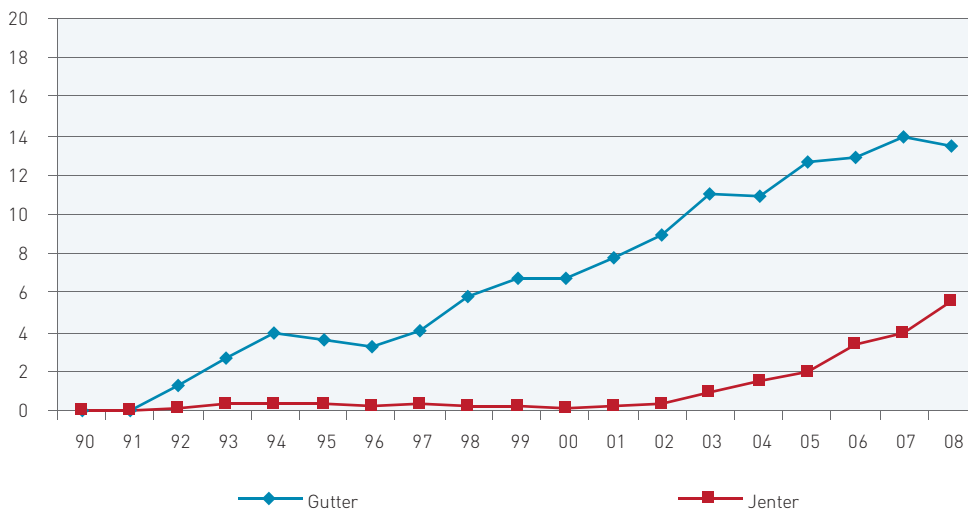

4.2 Bruk av snus

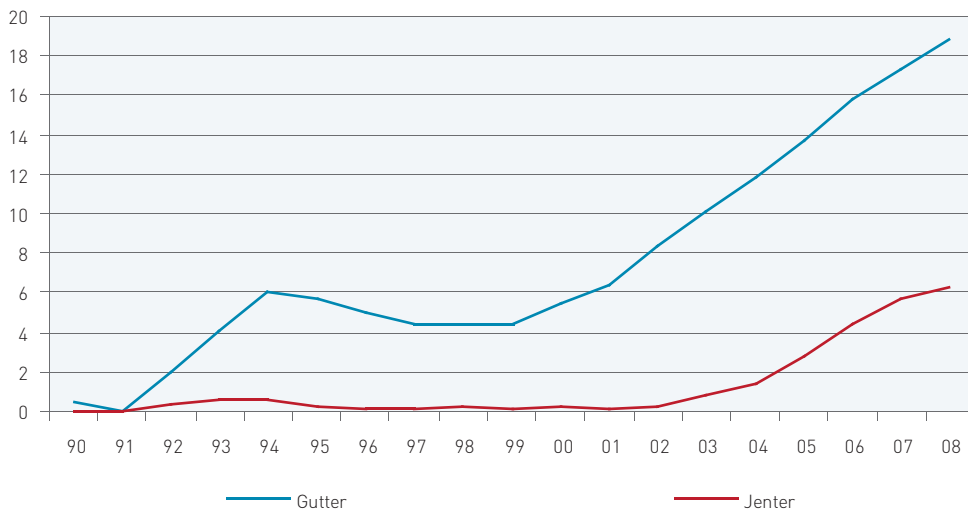
Til forskjell fra den klare nedgangen i dagligrøyking var det en tydelig økning i bruken av snus daglig blant ungdom. I landet som helhet var bruken blant gutter beskjeden fram til årtusensskiftet, men andelen har siden 2003 vært over 10 prosent (figur 4.5). Blant jentene i landsutvalget var bruk av snus så godt som ikke-eksisterende fram til 2006 da oppunder fire prosent svarte at de brukte snus daglig. Denne andelen steg til seks prosent i 2008.

I Oslo finner vi den samme utviklingen over tid, men andelen gutter som brukte snus daglig mot slutten av undersøkelsesperioden var gjennomgående høyere enn i Norge sett under ett: Over 18 prosent av guttene i Oslo svarte at de brukte snus daglig i 2008 (figur 4.6). Bruk av snus blant jentene i Oslo var som for jentene i landsutvalget så godt som ikke-eksisterende fram til 2006 og i motsetning til situasjonen blant guttene finner vi ingen forskjeller i bruk av snus blant jentene i Oslo og landet sett under ett.

Figur 4.5: Prosentandel blant gutter og jenter i alderen 15–20 år som oppga at de brukte snus daglig, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

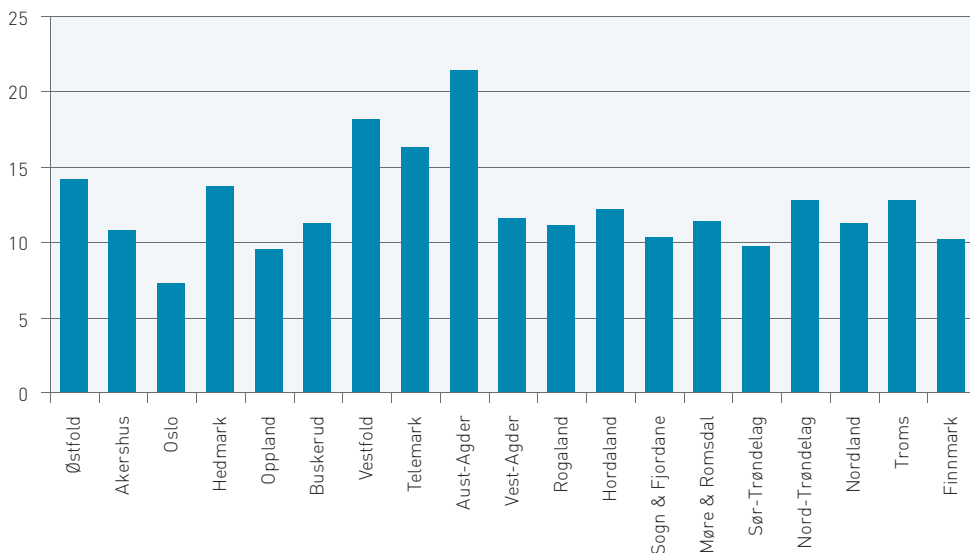
Figur 4.6: Prosentandel blant gutter og jenter i alderen 15–20 år som oppga at de brukte snus daglig, OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

4.3 Regionale forskjeller

Det kan også være av interesse å undersøke regionale forskjeller i bruk av tobakk blant ungdom. Hvis vi ser på årene 2004–2008 samlet, finner vi at det var relativt store forskjeller fylkene imellom (figur 4.7). Eksempelvis svarte to ganger så mange i Vestfold og Aust-Agder at de røykte *daglig* sammenliknet med ungdom i Oppland. For en del av fylkene var imidlertid antallet observasjoner for lavt til å kunne trekke konklusjoner.

Figur 4.7: Prosentandel blant ungdom i alderen 15–20 år som røykte daglig, etter fylke (2004–08 samlet).

4.4 Oppsummering

- Andelen 15–20-åringar som røyker sigaretter daglig har gått jevnt ned i løpet av de senere år. For årene 2006–2008 samlet oppga omkring 10 prosent at de røykte daglig, og omkring 10 prosent at de røykte av og til.
- Andelen som røyker av og til har ikke falt i samme grad som dagligrøyking og ser ut til å flate ut.
- Samtidig har andelen snusbrukere økt betydelig. For årene 2006–2008 samlet oppga omkring 15 prosent av guttene og fire-fem prosent av jentene i begge utvalg at de brukte snust daglig, mens rundt 25 prosent blant begge kjønn i begge undersøkelsene sa at de brukte snus av og til.

5 Andre rusmidler

5.1 Narkotiske stoffer utenom cannabis

5.1.1 Bruk

De årlige undersøkelsene om bruk av rusmidler blant ungdom gir også et visst grunnlag for å vurdere bruk av narkotiske stoffer som amfetamin, ecstasy, kokain, heroin og liknende. Det kan her være på sin plass å minne om at når det gjelder slike stoffer vil spørreskjemaundersøkelser først og fremst kunne fange opp de som har brukt slike stoffer én eller noen få ganger. Når man skal beskrive omfanget av misbruk må man i tillegg ha andre datakilder som beslagsstatistikk eller undersøkelser blant brukerne (se f.eks. Bretteville-Jensen & Amundsen 2006).

Til forskjell fra bruk av alkohol, tobakk og cannabis er bruk av det som gjerne kalles «harde» stoffer begrenset til en liten del av utvalget. Usikkerheten knyttet til det som framkommer om bruk av slike stoffer i spørreskjemaundersøkelser, vil derfor være større enn hva gjelder alkohol, tobakk og cannabis. Gjentatte målinger gir imidlertid en pekepinn på endringer i ungdomsbefolkningen over tid, men tallene må tolkes med stor forsiktighet. Det er vist at falske positive svar påvirker validiteten til survey-data om lavprevalent atferd, som for eksempel bruk av narkotiske stoffer (Pape & Storvoll 2006). Figur 5.1 og 5.2 viser andelene på landsbasis og i Oslo som gjennom årene har oppgitt at de *noen gang* har brukt amfetamin, heroin, LSD, kokain/«crack» eller ecstasy.

Ved siden av cannabis var amfetamin det stoffet flest unge oppga å ha brukt noen gang. Amfetamin er et sentralstimulerende syntetisk stoff som ofte kalles «speed». Stoffet ble tidlig brukt innen medisin på grunn av dets oppkvikkende virkning og ble for eksempel benyttet av soldater under andre verdenskrig for å holde seg våkne. I Norge ble stoffet først brukt som rusmiddel på slutten av 1960-tallet. Amfetamin kan tas gjennom munnen, med sprøyte eller sniffes.

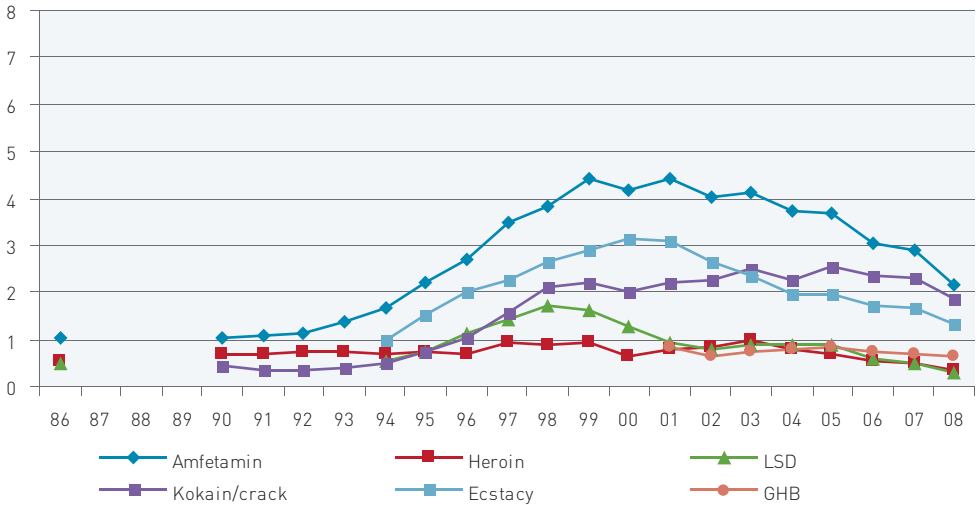
Andelen unge i alderen 15–20 år på landsbasis som oppga at de hadde brukt amfetamin noen gang, steg fra rundt én prosent i 1986/90 til fire prosent mot slutten av 1990-tallet for deretter å flate ut ($p_{1990-2000} < 0,001$). Ser vi på Oslo-utvalget finner vi at andelen som oppga at de noen gang hadde brukt amfetamin, jevnt over var noe større enn hva tilfellet var på landsbasis. For Oslo har vi en lengre tidsserie, og som vi ser, har det vært noe variasjon over tid. Mens det i første halvdel av 1970-tallet var noe over fem prosent som oppga at de hadde brukt amfetamin, var det en nedgang til omkring tre prosent fram mot begynnelsen av 1990-tallet. Mot slutten av 1990-tallet var det igjen en økning ved at over syv prosent oppga at de noen gang hadde brukt amfetamin. Deretter var det igjen en nedgang fram mot 2008 til omkring tre prosent ($p_{1990-2000} < 0,001$ og $p_{2000-2008} < 0,001$). I den siste 10-årsperioden ble det også stilt spørsmål om hvorvidt de unge hadde brukt amfetamin i løpet av de siste seks månedene. Jevnt over gjaldt dette mellom én og to prosent både på landsbasis og i Oslo.

Ecstasy (MDMA) blir betegnet som en blanding av et syntetisk hallusinogen og et sentralstimulerende stoff. Ecstasy tas gjennom munnen og påvirker sanseintrykkene. Spørsmål om bruk av ecstasy inngikk i de årlige ungdomsundersøkelsene fra 1994 og andelen som oppga å ha brukt stoffet følger det samme mønstret som amfetamin: en økning fram mot slutten av 1990-tallet til omkring tre prosent på landsbasis og omkring fem prosent i Oslo, deretter en nedgang til i underkant av to prosent fram mot 2008, både på landsbasis og i Oslo. Når det gjelder bruk av ecstasy i løpet av de siste seks månedene, var det i den siste 10-årsperioden under én prosent som oppga dette.

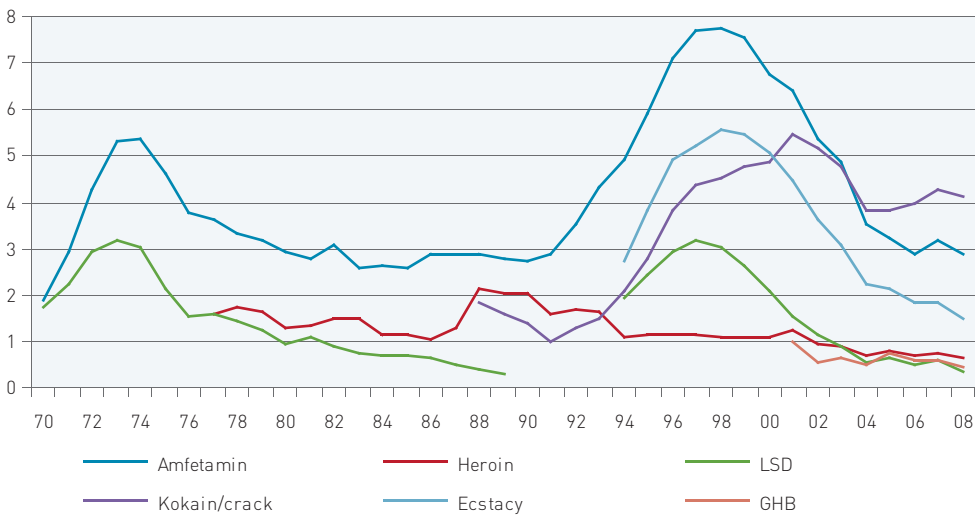
Kokain og «crack» er sentralstimulerende stoffer som utvinnes fra kokabuskens blader. Bruksmønsteret for kokain eller «crack» er noe annet enn det vi har sett for bruk av cannabis, amfetamin og ecstasy, ved at det ikke har vært den samme nedgangen i de senere år. På landsbasis ser vi at det var en økning på 1990-tallet fra omkring en halv til omkring to prosent ved årtusenskiftet, og at det siden har holdt seg på omtrent samme nivå ($p_{1990-2008} < 0,001$). I Oslo økte andelen som oppga at de hadde brukt kokain/«crack» noen gang, fra omkring én prosent på begynnelsen av 1990-tallet til omkring fem prosent ved årtusenskiftet, for deretter å flate ut. I de siste par år var det omkring én prosent som oppga at de hadde brukt kokain/«crack» i løpet av de siste seks månedene.

Når det gjelder bruk av narkotiske stoffer som heroin, LSD og GHB var det gjennom undersøkelsesårene stort sett en halv til to prosent i aldersgruppa 15–20 år som oppga at de noen gang hadde brukt disse stoffene.

Figur 5.1: Prosentandel av ungdom i alderen 15–20 år som oppga at de noen gang hadde brukt forskjellige narkotiske stoffer, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

Figur 5.2: Prosentandel av ungdom i alderen 15–20 år som oppga at de noen gang hadde brukt forskjellige narkotiske stoffer, OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

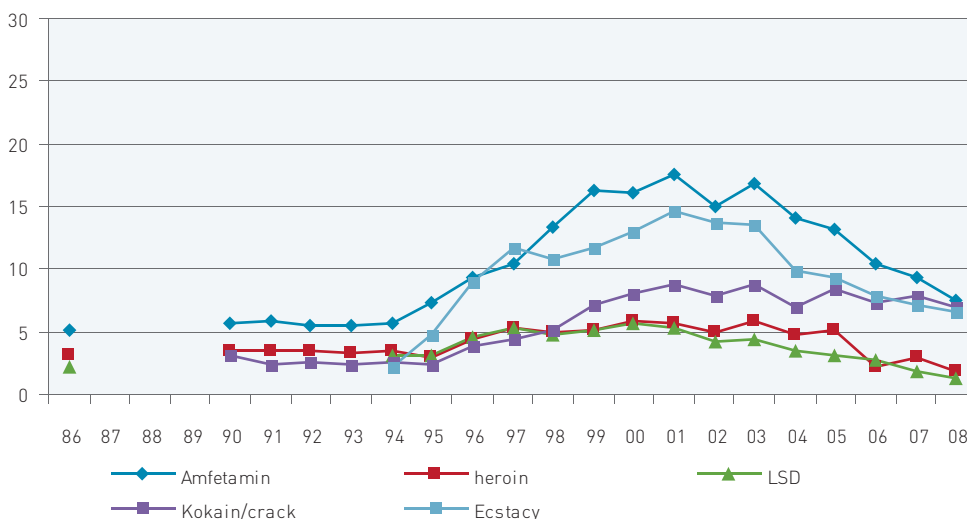
5.1.2 Tilgjengelighet og holdninger

Norge har på den ene siden en restriktiv narkotikapolitikk, med strenge strafferammer for brudd på narkotikalovgivningen, både sammenliknet med andre land og sammenliknet med andre lovbrudd. På den annen side har Norge etablert et vidt spekter av tiltak med henblikk på å redusere skader som har sammenheng med misbruk av narkotika. Eksempler her er utdeling av rene sprøyter, lavterskel helsetilbud og prøveordning med sprøyterom. Det er også satset store ressurser på utbygging av legemiddelassistert rehabilitering.

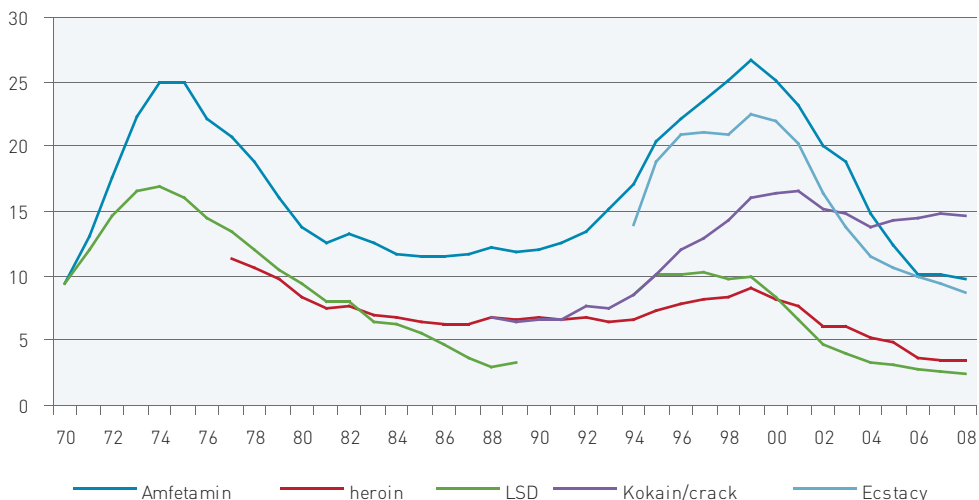
I henhold til norsk lovgivning er all befatning med narkotika som ikke er medisinsk regulert, forbudt. Det gjelder så vel produksjon, innførsel, omsetning, innehav og bruk. I arbeidet med ny straffelov er det imidlertid reist forslag om avkriminalisering av bruk og innehav av narkotika til eget bruk, men det er lite trolig at dette vil bli vedtatt av Stortinget.

Hvor stor andel av ungdommene hadde blitt tilbudt ulike narkotiske stoffer og hva var norsk ungdoms holdning til narkotika? Selv om få ungdommer i aldersgruppen 15–20 år gjennom årene oppga å ha brukt narkotiske stoffer som heroin, amfetamin, ecstasy, LSD eller kokain/«crack», var det en betydelig større andel som rapporterte at de hadde blitt tilbudt disse stoffene (figur 5.3 og 5.4). Som vi ser samvarierte andelen som rapporterte at de hadde blitt tilbudt de ulike stoffene med andelen som oppga at de hadde brukt de aktuelle stoffene.

Figur 5.3: Prosentandel av ungdom i alderen 15–20 år som oppga å ha blitt tilbudt ulike typer stoff, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

Figur 5.4: Prosentandel av ungdom i alderen 15–20 år som oppga å ha blitt tilbudt ulike typer stoff, OSLO (treårig gjldende gjennomsnitt).

For å få et mål på holdning til narkotiske stoffer er det på samme måte som for cannabis, stilt spørsmål om de unge kunne tenke seg å prøve amfetamin og ecstasy hvis det ikke var fare for å bli arrestert. I de senere år rapporterte eksempelvis i underkant av tre prosent i begge utvalgene at de hadde prøvd amfetamin noen gang. For årene 2006–2008 sett under ett, oppga en tilsvarende andel at de ville prøvd stoffet dersom det ikke var fare for å bli arrestert (tabell 5.1). Vi finner det samme forholdet for ecstasy: Andelsvis like mange som hadde brukt stoffet, kunne tenke seg å bruke det om det ikke var fare for å bli arrestert (rundt to prosent i begge utvalgene i 2008). Dette var relativt lave andeler sammenliknet med årene 1997–1999, da rundt fire prosent i landet som helhet og en noe høyere andel i Oslo oppga at de kunne tenke seg å prøve amfetamin eller ecstasy hvis det ikke var fare for å bli arrestert (Skretting 2000). Andelen som svarte «vet ikke» er også lavere i årene 2006–08 (omkring to prosent) enn i årene 1997–99 (underkant av fem prosent). Dette kan tyde på at bruk av amfetamin og ecstasy blant ungdom vurderes som mindre aktuelt nå enn hva tilfellet var for 10 år siden.

Tabell 5.1: Prosentandel av ungdom i alderen 15–20 år som kunne tenke seg å prøve amfetamin eller ecstasy hvis de fikk anledningen til det uten fare for å bli arrestert av politiet, NORGE og OSLO (2006–08 samlet).

	NORGE				OSLO			
	Ja	Nei	Vet ikke	N	Ja	Nei	Vet ikke	N
Amfetamin	3	95	2	7302	3	95	2	5746
Ecstasy	2	96	2	7305	2	96	2	5746

5.2 Sniffing av løsemidler

Sniffing av løsemidler blir ofte omtalt som om det var snakk om et narkotisk stoff. Innånding eller sniffing av lim, tynnere eller liknende for å oppnå beruselse er imidlertid ikke straffbart og kommer derfor ikke under narkotikalovgivningen. Det kan imidlertid være svært helsefarlig og ansatte i butikker der løsemidler selges, er pliktige til avstå fra salg hvis de mistenker at stoffene skal brukes til sniffing.

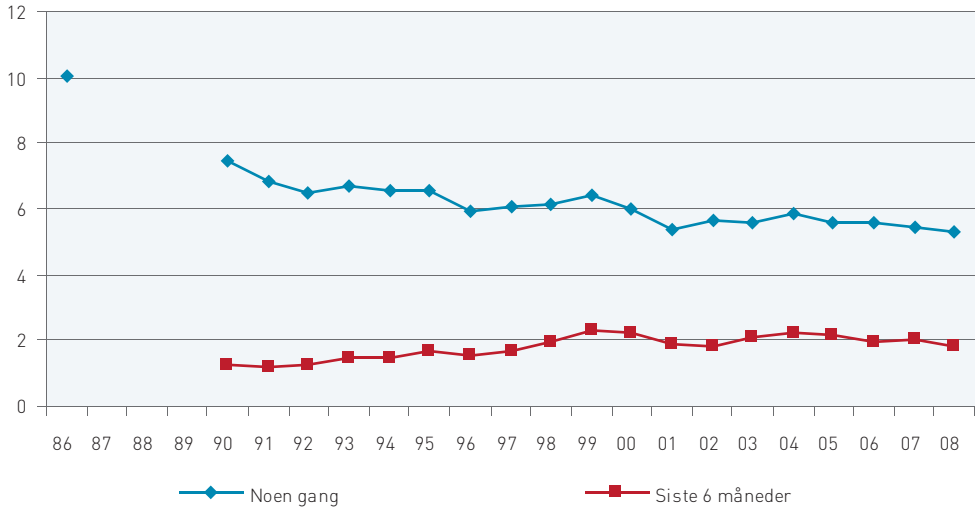
For årene 2006–08 samlet, var det omkring fem prosent som oppga at de hadde sniffet løsemidler *noen gang* og omkring to prosent som oppga at de hadde gjort dette i løpet av *de siste seks månedene* (tabell 5.2). Det var ingen forskjell mellom jenter og gutter.

Tabell 5.2. Prosentandel blant gutter og jenter i de ulike aldersgruppene som oppga å ha sniffet løsemidler henholdsvis noen gang og i løpet av de siste 6 måneder, NORGE og OSLO (2006–08 samlet).

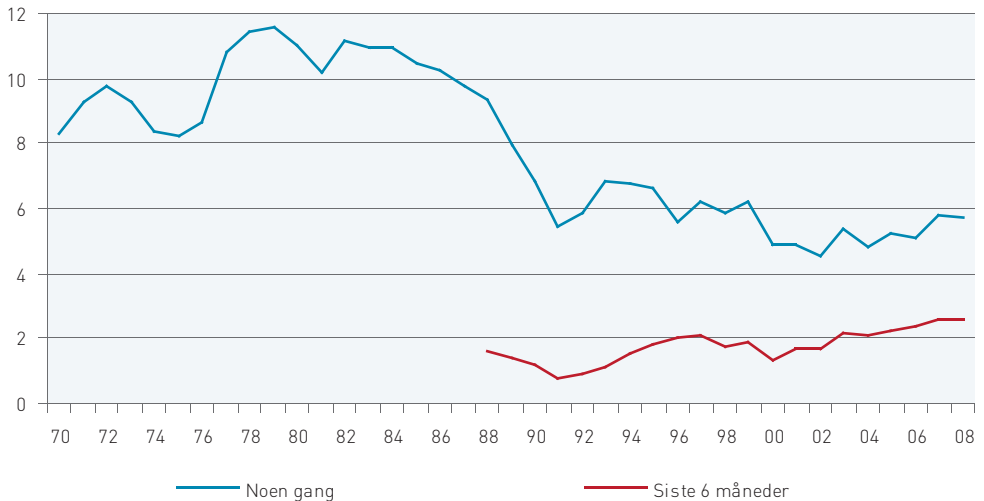
	Noen gang		Siste 6 måneder	
	NORGE	OSLO	NORGE	OSLO
Gutter	5,6	5,3	1,9	2,4
Jenter	5,5	5,4	2,2	2,5
15/16 år	4,5	4,8	2,5	3,1
17/18 år	5,2	5,3	1,7	2,0
19/20 år	7,1	5,9	1,9	2,2
Totalt	5,5 (N=7286)	5,4 (N=5744)	2,0 (N=7224)	2,4 (N=5672)

Utvikling over tid framgår av figur 5.5 for landet som helhet og av figur 5.6 når det gjelder Oslo. Det ser ut til at andelen unge som hadde erfaring med sniffing av løsemidler var klart større før 1990 enn hva tilfellet har vært i de senere år. Dette er særlig tydelig for Oslo. I årene etter 1990 har det vært en stabil andel på i underkant av seks prosent som har rapportert at de har sniffet løsemidler *noen gang* og rundt to prosent i løpet av *de siste seks månedene*. Dette gjelder både på landsbasis og i Oslo.

Figur 5.5: Prosentandel blant ungdom i alderen 15–20 år som oppga å ha sniffet løsemidler henholdsvis noen gang og i løpet av de siste 6 måneder, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

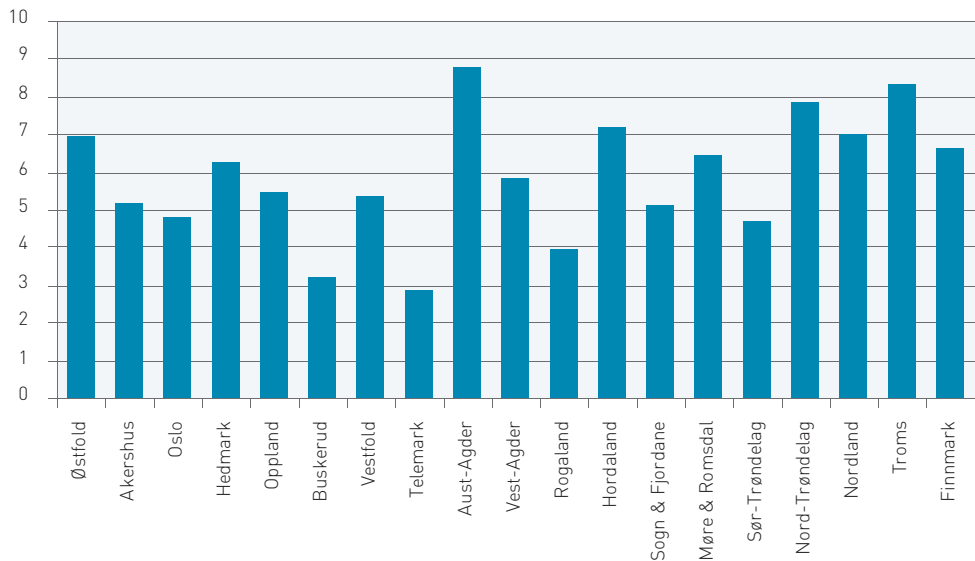

Figur 5.6: Prosentandel blant ungdom i alderen 15–20 år som oppga å ha sniffet løsemidler henholdsvis noen gang og i løpet av de siste 6 måneder, OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

Figur 5.7 viser andel 15–20-åringere i de ulike fylkene som i årene 2004–2008 samlet rapporterte at de hadde sniffet løsemidler *noen gang*. På grunn av det lave antallet observasjoner i hvert fylke er det vanskelig å finne statistiske forskjeller. I de fleste fylkene lå andelen mellom fire og fem prosent. Det var imidlertid en tendens til at andelen var noe høyere i de tre nordligste fylkene. I tillegg ser vi at Aust-Agder skilte seg ut fra de andre fylkene i Sør-Norge med en stor andel som oppga å ha sniffet løsemidler.

Figur 5.7: Prosentandel blant ungdom i alderen 15–20 år som oppga å ha sniffet løsemidler noen gang, etter fylke (2004–08 samlet).

5.3 Psykofarmaka

Bruk av beroligende midler (psykofarmaka) er utbredt blant rusmiddelmissbrukere i Norge (se for eksempel Bretteville-Jensen 2005). For å få et bilde av bruken av slike legemidler blant ungdom mer generelt ble det fra 1990 stilt følgende spørsmål:

«Har du noen gang brukt beroligende midler (f eks Valium, Vival, Stesolid, Rohypnol) uten at det har vært forskrevet av lege?»

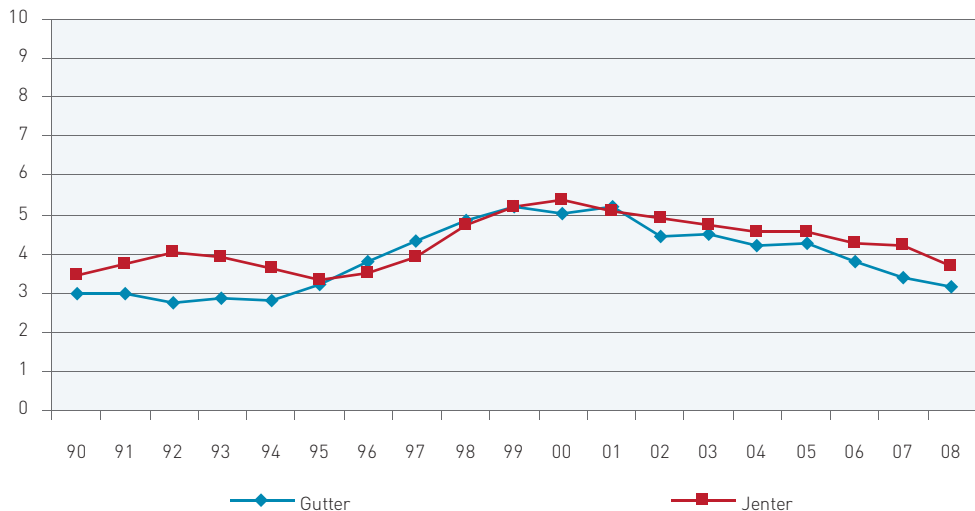
Det ser imidlertid ikke ut til at ureglementert bruk av slike legemidler er særlig utbredt blant ungdom i sin alminnelighet. I årene 2006–2008 samlet, oppga fire prosent både på landsbasis og i Oslo at de hadde brukt beroligende midler noen gang (tabell 5.3). Det var ingen forskjeller mellom guttene og jentene. Det var naturligvis en klart større andel som hadde brukt beroligende midler blant 19/20-åringene enn blant 15/16-åringene.

Tabell 5.3: Prosentandel blant gutter og jenter i de ulike aldersgruppene i som hadde brukt beroligende midler noen gang, uten at det var foreskrevet av lege, NORGE og OSLO (2006–08 samlet).

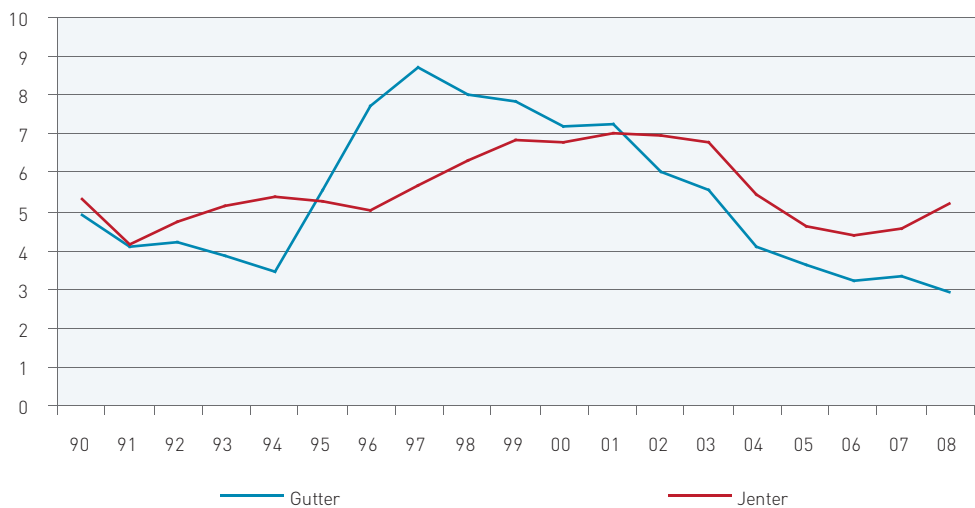
	Norge	Oslo
Gutter	3,7	3,3
Jenter	4,3	4,4
15/16 år	2,0	1,3
17/18 år	3,4	3,5
19/20 år	6,7	6,5
Totalt	4,0 (N=7278)	3,9 (N=5715)

Bruken av beroligende midler blant ungdom i Norge har vært begrenset gjennom hele undersøkelsesperioden (1990–2008) (figur 5.8 og 5.9). Både blant gutter og jenter varierte andelen som hadde brukt psykofarmaka mellom tre og fem prosent. I Oslo var det til forskjell relativt flere som hadde brukt beroligende midler uten at det var foreskrevet av lege, både blant guttene og jentene. Mot slutten av 1990-tallet svarte over syv prosent av ungdommene i Oslo at de hadde prøvd beroligende midler. I likhet med bruk av narkotiske stoffer falt prevalensen fram mot 2008.

Figur 5.8: Prosentandel blant ungdom som hadde brukt beroligende midler noen gang, uten at det var foreskrevet av lege, NORGE (treårig glidende gjennomsnitt).

Figur 5.9: Prosentandel blant ungdom som hadde brukt beroligende midler noen gang, uten at det var foreskrevet av lege, OSLO (treårig glidende gjennomsnitt).

5.4 Oppsummering

- Ved siden av cannabis var amfetamin det stoffet flest unge hadde brukt noen gang. Andelen i aldersgruppen 15–20 år i landet som helhet som oppga at de noen gang hadde brukt amfetamin, økte fram mot årtusenskiftet til omkring fire prosent, for deretter å synke til to prosent. Hvis vi bare ser på Oslo, var det også her en økning fram mot årtusenskiftet, da omkring syv prosent oppga at de noen gang hadde brukt amfetamin. Deretter var det en nedgang fram mot 2008, hvor omkring tre prosent oppga å ha brukt amfetamin.
- Når det gjelder andre narkotiske stoffer varierte andelen som oppga å ha brukt disse stort sett mellom en halv og tre prosent i Norge og mellom en halv og fem prosent i Oslo over tid.
- På samme måter som for cannabis var andelen som oppga at de hadde blitt tilbudt ulike narkotiske stoffer, høyere enn andel som hadde brukt slike stoffer.
- I underkant av seks prosent har i de senere år oppgitt at de noen gang har sniffet løsemidler og omkring to prosent at de har gjort dette i løpet av de siste seks månedene.
- Andelen som svarte at de hadde brukt beroligende midler som ikke var foreskrevet av lege har vært stabil over tid på landsbasis. I Oslo har variasjonene vært større, men andelen som svarte bekreftende på dette spørsmålet var i samme størrelsesorden i Oslo og på landsbasis fra årtusenskiftet.

6 Sammenhengen mellom bruk av cannabis eller alkohol og andre rusmidler

Cannabis er uten sammenlikning det illegale stoffet som er mest utbredt blant ungdom. Det er også en klar sammenheng mellom bruk av cannabis og andre narkotiske stoffer. Tabell 6.1 viser at for årene 2006–2008 samlet, økte andelen som hadde brukt andre stoffer i takt med hvor mange ganger ungdom rapporterte å ha brukt cannabis. Det samme gjaldt sniffing av løsemidler.

De som ikke hadde brukt cannabis *noen gang*, hadde heller ikke brukt andre narkotiske stoffer. Det var imidlertid en andel på tre prosent av de som ikke hadde brukt cannabis noen gang, som oppga å ha sniffet løsemidler.

Blant de som hadde brukt hasj eller marihuana mellom én og fire ganger, finner vi en svak økning i andelen som hadde brukt ecstasy og heroin noen gang, og en noe kraftigere økning i andelen som hadde brukt amfetamin. Denne tendensen styrker seg når vi ser på bruk av illegale rusmidler blant de som oppga å ha brukt cannabis 5 til 50 ganger og særlig blant de som svarte at de hadde gjort dette 51 ganger eller mer.

Et interessant trekk er at sammenhengen mellom cannabisbruk og bruk av andre narkotiske stoffer, ser ut til å være sterkere på landsbasis enn hvis vi bare ser på Oslo. Dette gjaldt særlig de som oppga å ha brukt hasj mellom 5 og 50 ganger. Ikke overraskende var en særlig belastet gruppe de som hadde brukt cannabis mer enn 50 ganger. Blant disse hadde rundt 65 prosent i Norge sett under ett brukt amfetamin, mens den tilsvarende andelen hvis vi bare ser på Oslo var 50 prosent ($p < 0,01$).

Tabell 6.1: Prosentandel som noen gang hadde brukt forskjellige narkotiske stoffer eller sniffet, blant ungdom i aldersgruppen 15–20 år som hadde brukt cannabis et forskjellig antall ganger, NORGE og OSLO (2006–08 samlet).

	Brukt amfetamin		Brukt ecstasy		Brukt heroin		Sniffet løsemidler	
	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo
0	0	0	0	0	0	0	3	3
1–4	5	2	2	1	0	0	13	8
5–10	17	9	9	7	1	1	26	14
11–50	28	17	15	12	5	2	23	15
51+	65	50	42	30	14	15	44	34
Totalt	3	3	2	2	1	1	6	5

- Antallet personer som hadde brukt cannabis mer enn 50 ganger og samtidig brukt amfetamin, ecstasy, heroin eller sniffet løsemidler var henholdsvis 128, 83, 27 og 88 i Norge og 108, 64, 32 og 73 i Oslo.

Vi ser en tilsvarende, men mindre tydelig trend når vi undersøker andelen som hadde brukt amfetamin, ecstasy, heroin eller sniffet løsemidler etter hvor mange ganger de hadde drukket seg beruset i løpet av *de siste seks månedene* (tabell 6.2). Særlig blant de som hadde drukket seg beruset mer enn 50 ganger var det en stor andel som også hadde brukt rusmidler og sammenhengen ser ut til å være sterkest for amfetamin og sniffing av løsemidler. Antallet respondenter i denne gruppen var imidlertid så lavt at det er vanskelig å konkludere.

Tabell 6.2: Prosentandel som noen gang hadde brukt forskjellige narkotiske stoffer eller sniffet, blant ungdom i aldersgruppen 15–20 år som hadde drukket seg beruset et forskjellig antall ganger i løpet av de siste seks månedene, NORGE og OSLO (2006–08 samlet).

	Brukt amfetamin		Brukt ecstasy		Brukt heroin		Sniffet løsemidler	
	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo	Norge	Oslo
0	1	1	0	0	0	0	2	2
1–4	2	2	1	1	0	0	4	5
5–10	3	3	1	2	0	1	6	7
11–50	7	5	5	3	1	1	11	9
51+	21	22	13	13	7	9	26	17
Totalt	3	3	2	2	1	1	6	5

- Antallet personer som hadde drukket seg beruset mer enn 50 ganger i løpet av de siste seks månedene og samtidig brukt amfetamin, ecstasy, heroin eller sniffet løsemidler var henholdsvis 31, 19, 10 og 37 i Norge og 31, 19, 13 og 24 i Oslo.

Referanser

Bretteville-Jensten, Anne Line (2005): *Økonomiske aspekter ved sprøytemisbrukeres forbruk av rusmidler. En analyse av intervjuer foretatt 2993–2004*. Oslo: SIRUS-rapport 4/2005.

Bretteville-Jensen, Anne Line & Amundsen, Ellen J. (2006): *Omfang av sprøytemisbruk i Norge*. Oslo: SIRUS-rapport 5/2006.

Bryhni, Anders (red.) (2008): *Rusmidler i Norge 2008*. Oslo: SIRUS.

Hammer, Torild & Vaglum, Per (1987): «Forbruk av rusmidler og rekruttering til sosialhjelp blant arbeidsløse i Norge». *Alkoholpolitikk*; 1990; 2.

Hammer, Torild & Vaglum, Per (1990): «Initiation, continuation or discontinuation of cannabis use in the general population». *Addiction*; 85: 899–909.

Horverak, Øyvind & Bye, Elin K. (2007): *Det norske drikkemønsteret*. Oslo: SIRUS-rapport 2/2007.

Irgens-Jensen, Olav & Rud, Mons Georg (1977): *Bruk av stoffer, alkohol og tobakk blant gutter og jenter i Oslo 1968–1976*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lavik, Niels Johan (1987): «Drug abuse among junior high school students in Norway». *Pediatrication*; 14.

Lind, Brit Bergersen (1974): *Narkotikakonflikten. Stoffbruk og myndighetskontroll*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lindbak, Rita & Lund, Marianne (2007): *Tall om tobakk 1973–2006*. Oslo: Sosial- og helsedirektoratet.

Pape, Hilde & Storvoll, Elisabet E. (2006): «Teenagers' «use» of non-existent drugs. A study of false positives». *Nordisk Alkohol- & Narkotikatidsskrift*; 23 (English supplement).

Pedersen, Willy (2006): *Bittersøtt. Ungdom/sosialisering/rusmidler*. Oslo: Universitetsforlaget.

Rossow, Ingeborg; Pape, Hilde & Storvoll, Elisabet E. (2005): «Beruselsens kilder – hvordan ungdom skaffer seg alkohol». *Tidsskr Nor Lægeforen*; 125: 1160 – 2

Saglie, Jo (1994): *Norske drikkekulturer. Geografi, sosial bakgrunn, livsstil og tilgjengelighet*. Oslo: SIFA-rapport 1/1994.

Skretting, Astrid (2000): *Ungdom og Rusmidler*. Oslo: Rusmiddeldirektoratet.

Tefre, Ellen M., Amundsen, Arvid, Nordlund, Sturla & Lund, Karl Erik (2007): *Studenter og rus – Bruk av alkohol, tobakk, narkotika og pengespill blant studenter ved Universitetet i Oslo*. Sirius rapport nr. 4/2007

Vedøy, Tord Finne & Amundsen, Ellen J. (2008): *Rusmiddelbruk blant personer med innvandrerbakgrunn – Oversikter fra befolkningsundersøkelser*. Oslo: SIRUS-rapport 1/2008.

Vestel, Viggo; Bakken, Anders; Moshuus, Geir H. & Øia, Tormod (1997): *Ungdomskulturer og narkotikabruk*. Oslo: NOVA-tema 1/97.

English summary

This report presents an overview over the use of drugs among youth in the ages 15 to 20 years in Norway, based on data from two parallel cross sectional surveys conducted by SIFA/SIRUS. One survey was conducted among youth in Oslo from 1968 to 2008, another among youth nationwide in 1986 and from 1990 to 2008.

Alcohol

The majority of youth aged 15 to 20 years had used alcohol at some time. In the last few years (2006–2008) the percentage of ever use of alcohol has been greater among girls than among boys. The average age of onset for drinking was 15 years for beer and «alkopops» and around 15,5 years for wine and liquor. The onset age has increased slightly in the last few years.

In the period 2006–2008, 60 percent of youth aged 15 to 20 years had drunk alcohol during the last four weeks. Beer was the beverage most respondents had drunk, both among girls and boys. The estimated annual consumption of pure alcohol increased during the 1990s and has been stable since 2000. During the period 2006–2008 the estimated annual consumption of alcohol was 4,9 liter for youth in Norway as a whole (4,1 for girls and 5,6 for boys) and 5,4 liters in Oslo (4,5 liters for girls and 6,2 for boys).

During the last few years around two out of three responded that they had been drunk once or more during their lifetime. During the period 2006–2008, around 20 percent of youth aged 15 to 20 years in both Oslo and Norway as a whole said that they had been drunk more than 50 times during their lifetime. The percentage increased during the 1990s but fell somewhat after 2000. The difference between girls and boys were less pronounced during the last few years than in the beginning of the 1990s. Around 10 percent of boys and seven percent of girls in both groups reported that they had been drunk more than 25 times during the last six months.

During the period 2006–2008, more than 25 percent in both groups reported having experienced quarrels and more than 10 percent reported that they had experienced fighting or accidents as a result of alcohol consumption.

Cannabis

In the second half of the 1990s there was an increase in the percentage that reported having used cannabis at some time. In 2000, 20 percent of youth in Norway and around 30 percent of youth in Oslo had used marihuana or hashish at some time.

In the last few years this percentage decreased to above 10 percent in Norway as a whole and fewer than 20 percent in Oslo.

In the last few years about one in three aged 15 to 20 years in Norway as a whole reported that they had been offered to buy cannabis and over 50 percent said that they thought they would be able to acquire cannabis in two to three days. In Oslo, one out of two said they had been offered cannabis and two out of three said that they would be able to acquire cannabis in two to three days.

The majority of youth, over 90 percent, reported that they thought that cannabis should not be legalized. Only a small percentage, fewer than 20 percent in both groups, said that they would try cannabis if they knew that they would not be arrested.

Tobacco

The percentage of youth aged 15 to 20 years that smoke tobacco has decreased during the last four decades. In the period 2006–2008, 10 percent reported smoking daily and 10 percent said they smoked from time to time. In the same period, 15 percent among boys and five percent among girls said they used snus on a daily basis while 25 percent among both sexes said they used snus from time to time.

Other narcotic substances

Besides cannabis, amphetamine was the narcotic substance that most young people reported having used. In Norway, about four percent of youth aged 15 to 20 years reported having used amphetamine in the year 2000. In the following years this percentage decreased to around two percent. In Oslo the corresponding percentages was seven and three. The use of other narcotic substances was limited to around a half to three percent in both groups over time.

Solvent abuse and the use of tranquilizers or sedatives

In the last few years, less than six percent reported having used solvents and around two percent said that they had done this during the last six months. Around four percent reported having used tranquilizers or sedatives that had not been prescribed by a doctor.

The association between cannabis, alcohol and other drugs

There was a clear association between the use of cannabis and other drugs in both Oslo and Norway. The percentage that had used amphetamine, heroin or solvents was many times higher among youth that had used cannabis many times than among youth that had not or rarely used cannabis. There was a similar, but less pronounced trend when we examined the association between having used hard drugs and the number of times the respondents had been drunk during the last six months.

SIRUS-rapporter

Følgende rapporter er kommet ut i denne serien fra og med 2005. For oversikt over alle tidligere utgitte SIRUS-rapporter, se www.sirus.no under publikasjoner:

4/2009 Vedøy, Tord Finne & Astrid Skretting *Bruk av alkohol blant kvinner. Data fra ulike surveyundersøkelser*. 84 s. Oslo 2009.

3/2009 Aarø, Leif Edvard, Karl Erik Lund, Tord Finne Vedøy & Simon Øverland *Evaluering av myndighetenes samlede innsats for å forebygge tobaksrelaterte sykdommer i perioden 2003 til 2007*. 140 s. Oslo 2009.

2/2009 Lund, Karl Erik *Tobakksfritt samfunn eller skadereduksjon? Hvilken målsetning tjener de gjenstående røykerne?* 80 s. Oslo 2009.

1/2009 Baklien, Bergljot & Tonje Wejden *Evaluering av prosjektet «Barn i rusfamilier – tidlig intervensjon»*. 135 s. Oslo 2009.

1/2008 Vedøy, Tord & Ellen J. Amundsen *Rusmiddelbruk blant personer med innvandrerbakgrunn. Oversikter fra befolkningsundersøkelser*. 76 s. Oslo 2008.

8/2007 Lund, Marte K. Ødegård, Astrid Skretting & Karl Erik Lund *Rusmiddelbruk blant unge voksne, 21–30 år. Resultater fra spørreskjemaundersøkelser 1998, 2002 og 2006*. 107 s. Oslo 2007.

7/2007 Olsen, Hilgunn & Astrid Skretting *Hva nå? Evaluering av prøveordning med sprøyterom*. 169 s. Oslo 2007.

6/2007 Baklien, Bergljot, Hilde Pape, Ingeborg Rossow & Elisabet E. Storrø *Regionprosjektet – Nyttig forebygging? Evaluering av et pilotprosjekt om lokalbasert rusforebygging*. 216 s. Oslo 2007.

5/2007 Lauritzen, Hege Cesilie & Bergljot Baklien *Overskjenking i Bergen. En oppfølgingsevaluering av Ansvarlig vertskap i Bergen*. 98 s. Oslo 2007.

4/2007 Tefre, Ellen M., Arvid Amundsen, Sturla Nordlund & Karl Erik Lund *Studenter og rusmidler. Bruk av alkohol, tobakk, narkotika og pengespill blant studenter ved Universitetet i Oslo*. 130 s. Oslo 2007

3/2007 Ihlebæk, Camilla & Ellen J. Amundsen *Majoritet og minoritet. Alkoholbruk blant ungdom utenfor storbyen*. 54 s. Oslo 2007.

2/2007 Horverak, Øyvind & Elin K. Bye *Det norske drikkemønsteret. En studie basert på intervjudata fra 1973–2004*. 245 s. Oslo 2007.

1/2007 Snertingdal, Mette Irmgard *Kalkulerende kjeltringer eller offer for omstendighetene? En kvalitativ studie av heroinomsetningens utvikling og aktører*. 140 s. Oslo 2007.

5/2006 Bretteville-Jensen, Anne Line & Ellen J. Amundsen *Omfang av sprøytemisbruk i Norge*. 83 s. Oslo 2006.

4/2006 Buvik, Kristin V. & Bergljot Baklien *Skal det være noe mer før vi stenger? Evaluering av Ansvarlig vertskap i Trondheim*. 112 s. Oslo 2006.

3/2006 Nøkleby, Heid & Grethe Lauritzen *Rusmiddelmisbruk og spiseforstyrrelser. Sammenfall og sammenhenger. En litteraturstudie*. 165 s. Oslo 2006.

2/2006 Olsen, Hilgunn & Astrid Skretting *Ingen enkle løsninger: Evaluering av Tiltaksplan for alternativer til rusmiljøene i Oslo sentrum*. 166 s. Oslo 2006.

1/2006 Solbakken, Bjørn H. & Grethe Lauritzen *Tilbud til barn av foreldre med rusmiddelproblemer*. 150 s. Oslo 2006.

6/2005 Berg, Frid Fjose & Anne Line Bretteville-Jensen *Ungdoms etterspørsel etter alkohol. En empirisk analyse basert på intervjudata 1990–2004*. 75 s. Oslo 2005.

5/2005 Solbakken, Bjørn H., Grethe Lauritzen & Marte K. Ødegård Lund *Barn innlagt sammen med foreldre som er i behandling for rusmiddelproblemer*. 124 s. Oslo 2005.

4/2005 Bretteville-Jensen, Anne Line *Økonomiske aspekter ved sprøytemisbrukeres forbruk av rusmidler. En analyse av intervjuer foretatt 1993–2004*. 176 s. Oslo 2005.

3/2005 Østhus, Ståle *Befolkningens holdninger til alkoholpolitikken. En analyse av sammenhengen mellom alkoholpolitikken og folkemeningen i perioden fra 1962 og fram til i dag*. 120 s. Oslo 2005.

2/2005 Amundsen, Ellen J., & Robert Lalla *Narkotikasituasjonen i kommunene. Resultater fra årene 2002 og 2003*. 44 s. Oslo 2005.

1/2005 Rise, Jostein, Henrik Natvig & Elisabet E. Storvoll *Evaluering av alkoholkampanjen «Alvorlig talt»*. 128 s. Oslo 2005.

SIRUS-skrifter

Følgende publikasjoner er utkommet i denne serien fra og med 2005. For oversikt over alle tidligere utgitte SIRUS-skrifter, se www.sirus.no under publikasjoner:

1/2008 Lund, Karl Erik & Jostein Rise *Kunnskapsgrunnlag for forslaget om et forbud mot synlig oppstilling av tobakksvarer*. 83 s. Oslo 2008.

5/2007 Hetland, Jørn, Leif Edvard Årø & Simon Øverland *Røykfrie serveringssteder. Samlerappport fra en prospektiv undersøkelse blant ansatte i serveringsbransjen*. 43 s. Oslo 2007.

4/2007 Frøyland, Kjetil *Med arbeidslivet som arena. Om kunnskaps- og utviklingsbehov i arbeidslivsrelatert rusmiddelforskning*. 65 s. Oslo 2007.

3/2007 Lund, Marianne & Rita Lindbak *Norwegian Tobacco Statistics 1973–2006*. 43 s. Oslo 2007.

2/2007 Lund, Karl Erik (red.), Rune Ottesen, Jostein Rise, Sidsel Graff-Iversen & Kjell Bjartveit: *Grunnlaget for allmennhetens oppfatning om risiko ved sigarettøyking i 1950- og 60 årene i Norge*. Erklæringer til Norges Høyesterett i forbindelse med spørsmål fra skadelidt om erstatning fra tobakksprodusent. 231 s. Oslo 2007.

1/2007 Melberg, Hans Olav *Hvor mye betyr tobakksprisen for endringer i tobakksforbruket? Utviklingen i pris og forbruk i Norge mellom 1985 og 2005*. 29 s. Oslo 2007.

5/2006 Rise, Jostein *En sosialpsykologisk analyse av et fryktvekkende budskap. En kvasiekseptimentell undersøkelse*. 68 s. Oslo 2006.

4/2006 Larsen, Elisabeth, Jostein Rise & Pål Kraft *En evaluering av tobakkskampanjen «Hver eneste sigarett skader deg»*. 53 s. Oslo 2006.

3/2006 Larsen, Elisabeth, Karl Erik Lund og Jostein Rise *Evaluering av tobakkskampanjen «Røyken tar pusten fra deg»*. 116 s. Oslo 2006.

2/2006 Lund, Karl Erik *The introduction of smoke-free hospitality venues in Norway. Impact on revenues, frequency of patronage, satisfaction and compliance*. Evaluation of public tobacco control work in Norway 2003–2007. 110 s. Oslo 2006.

1/2006 Lund, Karl Erik *Innføring av røykfrie serveringssteder i Norge. Konsekvenser for omsetning, besøksfrekvens, trivsel og etterlevelse*. 121 s. Oslo 2006.

6/2005 Larsen, Elisabeth, Marianne Lund & Karl Erik Lund: *Evaluering av helseadvarslene på tobakkspakkene*. 33 s. Oslo 2005.

5/2005 Amundsen, Ellen J. *Alkohol- og tobakksbruk blant ungdom: Hva betyr innvandrerbakgrunn? Resultater fra en helseundersøkelse blant 10 klassinger i Oslo 2000/2001*. 92 s. Oslo 2005.

4/2005 Lund, Karl Erik *Tobakksavgiften som helsepolitisk styringsinstrument*. 60 s. Oslo 2005.

3/2005 Hetland, Jørn & Leif Edvard Aarø *Røykfrie serveringssteder. Luftkvalitet, helse og trivsel blant ansatte i serveringsbransjen*. 46 s. Oslo 2005.

2/2005 Hetland, Jørn & Leif Edvard Aarø *Røykevaner, holdninger til innføring av røykfrie serveringssteder og opplevelse av håndhevingsproblemer i serveringsbransjen. En prospektiv panelundersøkelse*. 75 s. Oslo 2005.

1/2005 Hetland, Hilde & Leif Edvard Aarø *Hva kan forbedres i VÆR røykFri-programmet? Intervjuer med elever, lærere og rektorer*. 59 s. Oslo 2005.